

คนพื้นเมืองกับพื้นที่อนุรักษ์

โครงการนำร่องอันดามัน หมู่เกาะสุรินทร์

THAILAND

Bangkok

Phuket

MALAYSIA

INDONESIA

LAOS

VIET NAM

CAMBODIA

หมู่เกาะ
สุรินทร์

กระบุรี

Kapoe

Kuraburi

Surat Thani

Panom

Surin Islands National Park

Ko Surin Nua

Ko Surin Tai

For insets only:

- Mooring area
- Mountain
- Coral
- Road
- International border
- Ferry route

0 1 2 km

ท่านจะติดต่อขอรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ภายใต้การสนับสนุนของโครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก ยูเนสโก ปารีส ได้ที่

Coastal Regions and Small Islands (CSI) Platform

UNESCO, 1 Rue Miollis, 75732 Paris Cedex 15, France

fax: +33 1 45 68 58 08

e-mail: csi@unesco.org

website: <http://www.unesco.org/csi>

สำหรับ “โครงการนาร่องอันดามัน” โปรดติดต่อที่

UNESCO Bangkok Office

Regional Advisor for Culture in Asia and the Pacific

PO Box 967, Prakanong ,Bangkok 10110, Thailand

fax: +66 239 10866

หรือ

โครงการนาร่องอันดามัน

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท ปทุมวัน กรุงเทพฯ

e-mail: andamanproject@yahoo.com

website: www.cusri.chula.ac.th/andaman

คนพื้นเมืองและพื้นที่อนุรักษ์ โครงการนาร่องอันดามัน หมู่เกาะสุรินทร์

แปล เรียบเรียง และเพิ่มเติมจาก Indigenous People and Parks. The Surin Islands Project.. Coastal Region and Small Island Papers 8, UNESCO, Paris, 63 pp. (2001)

โดยทีมงานโครงการนาร่องอันดามัน นฤมล อรุโณทัย, ภรณ์ หิรัญวรชาติ, พลาเดช ณ ป้อมเพชร, อรุณ แกวจัตุรัส

ภาพโดย นฤมล อรุโณทัย, พลาเดช ณ ป้อมเพชร, อรุณ แกวจัตุรัส, ภรณ์ หิรัญวรชาติ, รั้งสรรค์ เขียวศิริขจร, แซด อันเชอร์
ออกแบบรูปเล่มโดย วุฒิพร อาจชนะ

ISBN 974-13-2387-5

พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน 2546

จำนวน 500 เล่ม

พิมพ์ที่ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

ทุกวันนี้มีการยอมรับกันอย่างแพร่หลายว่าชุมชนท้องถิ่นควรจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ เนื่องจากชุมชนมีความรู้พื้นบ้าน ทักษะและชนบประเพณีต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและผ่านการสั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นการสนับสนุนให้เกิด “การใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด (wise use)” และยังเอื้อต่อการสืบทอดของวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะเมื่อพื้นที่นั้นได้รับการเสนอให้เข้าอยู่ในบัญชีรายชื่อมรดกโลกของยูเนสโก และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักเดินทางจากทั่วโลกมาเยี่ยมชมเยือน

ทัศนียภาพอันสวยงามของทะเลและป่า หมู่เกาะสุรินทร์

กรณีที่จะกล่าวถึงคือชุมชนมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ในทะเลอันดามัน มอแกน หรือที่รู้จักกันในนามของ “ชาวเล” หรือ “ยิปซีทะเล” เดิมเป็นเผ่าเร่ร่อนทางทะเลที่

อาศัยอยู่ตามเกาะและชายฝั่งทะเลอันดามันมาเป็นร้อยๆ ปีมาแล้ว ในปี พ.ศ. 2524 หมู่เกาะสุรินทร์ได้รับการประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเล และยังคงได้รับการเสนอชื่อให้อยู่ในบัญชีรายชื่อมรดกโลกอีกด้วย แต่ทว่ายังไม่ผ่านการพิจารณา

ส่วนที่น่าเป็นห่วงคือการเพิ่มขึ้นของการเก็บหาสัตว์ทะเลและเปลือกหอยมีค่าของมอแกนซึ่งอาจกระทบกระเทือนถึงสมดุลทางนิเวศน์ ในขณะเดียวกันอาจกล่าวได้ว่ามอแกนเป็นส่วนสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของหมู่เกาะสุรินทร์มาช้านานและจำเป็นต้องส่งเสริมศักยภาพให้มอแกนสืบต่อสังคมวัฒนธรรมและมีความหวังต่อชีวิตในอนาคตได้

โครงการนำร่องอันดามัน เริ่มขึ้นด้วยการสำรวจภาคสนามในปี พ.ศ. 2540 เพื่อค้นหาทางเลือกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน โครงการนี้เป็นการสร้างเสริมการสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ต่างฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่และมรดกอันทรงคุณค่าร่วมกัน การประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้เกี่ยวข้องทำให้เกิดการร่างกิจกรรมต่างๆ ของโครงการขึ้น เอกสารฉบับนี้ นำเสนอผลจากโครงการนับตั้งแต่ช่วงแรกที่มีการประชุมระดมความคิดเห็นในเดือนพฤศจิกายน 2541 จนถึงช่วงที่ 3 ในปี 2546

นอกจากมอแกนแล้ว ผู้มีบทบาทสำคัญในโครงการนี้คือ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ และหน่วยย่อยของยูเนสโก คือ สำนักงานที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรมภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก (กรุงเทพฯ) สำนักเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างรัฐบาลแห่งยูเนสโก และโครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก (Environment and Development in Coastal Regions and in Small Islands หรือ CSI)

โครงการนี้เป็น 1 ใน 23 โครงการของ CSI ที่กระจายอยู่ทั่วโลก ผู้ร่วมโครงการเหล่านี้มีการเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นกันโดยทางอินเทอร์เน็ตในหัวข้อ “การปฏิบัติอย่างชาญฉลาดสำหรับพื้นที่ชายฝั่งเพื่อการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน” (Wise Coastal Practices for Sustainable Human Development) ท่านจะสามารถติดตามหรือร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ที่ www.unesco.org/csi

โครงการนำร่องอันดามันได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่ทำให้งานลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณคุณดาเก้ กล้าทะเล คุณชาละมา่ กล้าทะเล คุณโทน กล้าทะเล และมอแกนอื่นๆ จากหมู่บ้านมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ คุณสมพงษ์ จีระระรินศักดิ์ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ (2539-2546) และเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ร่วมมือในโครงการนี้ อาจารย์สุมาลี โฆษิตินิติกุล วิทยาลัยศิลปหัตถกรรม กรุงเทพฯ และคณาจารย์ที่ได้ผลิตตัวอย่างงานฝีมือและเอกสารด้านนิเวศวิทยา คุณมาร์เท่น เคอร์เปอ์ จากสำนักเลขาธิการคณะกรรมการปกป้องน่านน้ำสากล และ คุณเจฟฟรี คีล ที่ช่วยรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบ แก้ไขต้นฉบับในการพิมพ์เอกสารภาษาอังกฤษ สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ ดร. นฤมล อรุโณทัยและทีมงาน

โครงการนำร่องอันดามัน ผู้ซึ่งดำเนินงานและประสานงานกิจกรรมต่างๆ ในโครงการตลอดระยะเวลา 5 ปีนับแต่จุดแรกเริ่มของโครงการ

ริชาร์ด เอ. เองเกลฮาร์ดท์

สำนักงานที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรมภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก ยูเนสโก กรุงเทพฯ

ดักกลาส นากาชิมา และเดิร์ก จี ทูส

โครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก ยูเนสโก ปารีส

เดเรก เอเลียส

โครงการภูมิปัญญาชนพื้นเมือง ยูเนสโก กรุงเทพฯ

หมู่บ้านมอแกนอ่าวไทรเอน (บิลู) เกาะสุรินทร์เหนือ

สารบัญ

คำนำ

สรุปย่อโครงการ

บทนำ

- การอนุรักษ์ การพัฒนา และการมีส่วนร่วม
- วัตถุประสงค์โดยรวมของโครงการ
- เป้าหมายเฉพาะของโครงการ
- หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของหมู่เกาะสุรินทร์และมอแกน

ข้อมูลพื้นฐานหมู่เกาะสุรินทร์และมอแกน

- สภาพแวดล้อมหมู่เกาะสุรินทร์
- สังคมและวัฒนธรรมของมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่เกาะสุรินทร์
 - อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์
 - หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
 - กรมการปกครองและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
 - หน่วยงานอื่นๆ
- ประชากรมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์

กิจกรรมในโครงการ ช่วงที่ 1 (ตุลาคม 2541-กันยายน 2542)

- การประชุมระดมความคิดเห็นการคัดสรรทางเลือกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การประชุมระดมความคิดเห็นทางเลือกและพันธกิจการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการประชุมสรุปผลช่วงแรกของโครงการ (พฤศจิกายน 2541-มีนาคม 2542)

กิจกรรมในโครงการ ช่วงที่ 2 (ตุลาคม 2542-ธันวาคม 2543)

- การประเมินทรัพยากรธรรมชาติและความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา (พฤศจิกายน 2542-เมษายน 2543)
 - พฤษศาสตร์พื้นบ้านของมอแกน
 - การเก็บปลิงทะเลของมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ในอดีตและปัจจุบัน
 - การอพยพโยกย้ายบริเวณที่ตั้งถิ่นฐาน และบริเวณทำมาหากินของมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์
- โครงการร่างและจัดพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติม “ชีวิตพวกเราชาวทะเล” ภาษามอแกน อูรักลาโว้ย ไทย และ อังกฤษ (พฤศจิกายน 2542-ตุลาคม 2543)
- การร่างและจัดพิมพ์คู่มือศึกษาธรรมชาติ เส้นทางหาดไม้งาม (มกราคม -มีนาคม 2543)

กิจกรรมในโครงการ ช่วงที่ 3 (มกราคม 2544-มีนาคม 2546)

- การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อจัดเตรียมโครงการสร้างสรรค์สื่อจินตคติ (ธันวาคม 2544)
- การสนับสนุนโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดกระบี่ (กุมภาพันธ์ 2545)
- การส่งเสริมงานฝีมือหัตถกรรมมอแกน (พฤศจิกายน 2544-มกราคม 2545)
- การสนับสนุนการสร้างเรือกำบัง (กรกฎาคม 2545-มีนาคม 2546)
- การร่วมจัดประชุม Wise Coastal Practice for Asia and Pacific คุระบุรี จังหวัดพังงา (25-28 พฤศจิกายน 2545)
- การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมมอแกน ที่หมู่บ้านมอแกน อ่าวบอน (อ่าวเนาะ) หมู่เกาะสุรินทร์ (กุมภาพันธ์ 2546)

กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

- การตรวจสอบสุขภาพและตรวจรักษาฟัน ชาวเลมอแกน เกาะเหลา จังหวัดระนอง (12-14 ตุลาคม 2543)
- การตรวจสอบสุขภาพและตรวจรักษาฟัน ชาวเลมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์ (เมษายน 2544)
- การศึกษาตามอัธยาศัยและการสอนการวาดภาพสีน้ำแก่เด็กมอแกน (มกราคม 2545)
- การจัดนิทรรศการ “โครงการนำร่องอันดามัน” ในงานจุฬาลงกรณ์ (7-9 ธันวาคม 2545)
- การนำตัวแทนมอแกนเข้าร่วมงาน “สนทนาข้ามวัฒนธรรม” (18-19 ธันวาคม 2545) ณ อาคารสำนักงานใหญ่ บริษัทปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จำกัด (มหาชน) กรุงเทพฯ
- การนำตัวแทนมอแกนมาแสดงดนตรี และร้องเพลงมอแกน ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพฯ (27 มีนาคม 2546)

บทสรุป
ส่งท้าย

สรุปย่อโครงการ

บริเวณหมู่เกาะและชายฝั่งของทะเลอันดามันส่วนหนึ่งเป็นดินแดนของ “ชาวเล” หรือ “ยิปซีทะเล” ผู้ซึ่งมีรูปแบบการดำรงชีวิต ภาษาและวัฒนธรรมต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ชาวเลในประเทศไทยอาจจะแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มตามชื่อที่เรียกตนเองว่า **มอแกน มอแกลน และอุรักลาไวย**

มอแกนยังคงมีวิถีชีวิตแบบกึ่งเร่ร่อน แต่มีมอแกนส่วนหนึ่งเริ่มตั้งหลักแหล่งอย่างถาวร หลายทศวรรษที่ผ่านมา มอแกนหลายครัวเรือนได้ตั้งหลักปักฐานที่หมู่เกาะสุรินทร์ซึ่งห่างจากชายฝั่งอำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ประมาณ 60 กิโลเมตร

มอแกนยังชีพด้วยทรัพยากรบนบกและในทะเล และค้าขายสินค้าที่หาได้จากทะเล เงินที่ได้นำมาซื้อข้าวสารและของจำเป็น มอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ประมาณ 150 คน สร้างบ้านไม้ได้ถุนสูงบนชายหาดและโยกย้ายหมู่บ้านเป็นครั้งคราวเมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้น

บ้าน หรือ “กระท่อม” ที่สร้างใหม่ในหมู่บ้านมอแกน

ในปี พ.ศ. 2524 กรมป่าไม้ประกาศให้หมู่เกาะสุรินทร์เป็นอุทยานแห่งชาติ โดยหลักการแล้วมอแกนไม่สามารถพึ่งพาทรัพยากรอีกต่อไปและยังไม่สามารถอาศัยอยู่ในเขตอุทยานฯ ด้วย ที่น่าเป็นห่วงคือกฎข้อบังคับต่างๆ เหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อมอแกนและทำให้มอแกนไม่สามารถดำรงชีวิตและรักษาวัฒนธรรมประเพณีได้ต่อไป

เท่าที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติยอมรับสถานภาพของมอแกนว่าเป็นชนเผ่าพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในหมู่เกาะสุรินทร์ก่อนที่จะมีการประกาศพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไม่มีแผนหรือหลักประกันให้กับการดำรงชีพของมอแกนแห่งหมู่เกาะสุรินทร์

โครงการนำร่องอันดามันได้เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2540 ภายใต้การประสานงานของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยการสนับสนุนของสำนักงานที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรมภาคพื้นเอเชีย-แปซิฟิก ยูเนสโก กรุงเทพฯ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนระหว่างรัฐบาลแห่งยูเนสโก (Intergovernmental Oceanographic Commission) และโครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก ยูเนสโก ปารีส (Environment and Development in Coastal Regions and in Small Islands หรือ CSI)

หลังจากการติดตามประเมินผลกระทบในด้านต่างๆ ของชุมชนมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ในเดือนธันวาคม 2540 ได้มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการขึ้นเพื่อพยายามประสานการร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมของมอแกน

การประชุมระดมความคิดเห็นครั้งแรกจัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน 2541 ที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ โดยมีผู้ร่วมประชุมคือเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่องค์การพัฒนาเอกชน การประชุมครั้งนี้เป็นการระดมความคิดเห็นและประเด็นสำคัญๆ ในเรื่องทางเลือกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สองสัปดาห์ต่อมา มีการประชุมที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ โดยผู้ที่เข้าร่วมประชุมครั้งแรก หรือตัวแทน เดินทางมาประชุมเพื่อนำเสนอพันธกิจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละฝ่าย หลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติการแล้ว ผู้ประสานงานได้ร่างกิจกรรมของโครงการขึ้น แต่ละกิจกรรมแสดงถึงทางเลือกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน เน้นการประนีประนอมระหว่าง การคงวิถีชีวิตของมอแกนกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของหมู่เกาะสุรินทร์

กิจกรรมของโครงการ รวมไปถึงการประเมินสภาพทรัพยากรธรรมชาติและความรู้พื้นบ้านของมอแกน การจัดพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่อง “ชีวิตพวกเราชาวทะเล” ในสี่ภาษาคือ มอแกน อูรักลาโว้ย ไทย และอังกฤษ การฟื้นฟูความรู้และทักษะเกี่ยวกับการต่อเรือ การส่งเสริมงานฝีมือหัตถกรรม ฯลฯ

ผู้หญิงมอแกนทำงานฝีมือจากเตยหนามมาขายนักท่องเที่ยว

ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและในหลายๆ ส่วนของโลก มีการให้ความสำคัญกับคุณภาพของการพัฒนา การส่งเสริมการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง กระบวนการเรียนรู้ และผลที่ได้รับจากโครงการนี้ อาจจะเป็นตัวอย่างหรือเป็นแรงบันดาลใจให้กับโครงการในภูมิภาคนี้หรือส่วนอื่นๆ ของโลกในอนาคต

บทนำ

การอนุรักษ์ การพัฒนา และการมีส่วนร่วม

สิ่งที่ท้าทายการอนุรักษ์คือการแสวงหาวิธีการแก้ไข ปัญหาที่ยั่งยืน และผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการลงความเห็นและร่วมมือแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ

ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม บริเวณชายฝั่งและเกาะเล็ก ๆ ทั่วโลกสะท้อนให้เห็นว่า แนวทางแบบบูรณาการเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง การแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องผสมผสานเรื่องของ วัฒนธรรม สังคม และทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง เข้าด้วยกัน

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอาจจะทำลาย การทำมาหากินแบบเดิมๆ ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และชนบทประเพณี บ่อยครั้งที่ผู้อพยพมาจากที่อื่นจะ แย่งอาชีพที่เกิดจากการท่องเที่ยวไปจากคนพื้นเมือง การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เปราะบางจึงต้อง คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรม เป็นพิเศษ มีวิธีใดที่จะประนีประนอมพัฒนาการของ การท่องเที่ยว การรักษามรดกทางวัฒนธรรม กับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันได้บ้าง

ประเทศไทยเองก็กำลังประสบกับปัญหานี้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยก็คล้าย กับ ประเทศอื่นในเอเชียอาคเนย์ซึ่งเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและยุทธศาสตร์ การพัฒนาเศรษฐกิจ ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและ

วัฒนธรรมถูกใช้เพื่อเป็นเครื่องมือดึงเงินตรา ต่างประเทศจากการท่องเที่ยว

หากจะมีการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติอยู่บ้างก็มักจะ เป็นไปเพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยว โดยส่งเสริมให้ การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางทะเลเป็นส่วนหนึ่ง ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชาติ ตัวอย่างเช่น เกาะภูเก็ตซึ่งเป็นแหล่งที่มีภูมิทัศน์งดงามดึงดูด นักท่องเที่ยวจำนวนมาก

แม้ว่าการท่องเที่ยวจะนำความมั่งคั่งมาสู่เกาะ แต่ก็มี ส่วนทำให้เกิดผลกระทบทางนิเวศน์และสังคมทั้งภายใน และรอบนอกของเกาะภูเก็ต เป็นที่ชัดเจนว่าการ ท่องเที่ยวเป็นดาบสองคม ในด้านหนึ่งมีการส่งเสริม แหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมให้เป็นจุดหมายของการ ท่องเที่ยว แต่ในอีกด้านหนึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยว อาจจะมีส่วนทำลายทรัพยากรที่เป็นฐานของ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวนั่นเอง ที่ยิ่งไปกว่านั้นคือ สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงทำให้นักท่องเที่ยว โดยเฉพาอย่างยิ่งคนพื้นเมืองอยู่อาศัยต่อไปได้อย่าง ยากลำบาก เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้มีความใกล้ชิดกับ ธรรมชาติและต้องพึ่งพาทรัพยากรจากแหล่งธรรมชาติ ในการดำรงชีพ

สิ่งที่น่าเป็นห่วงประการหนึ่งคือ ผลกระทบของ กฎระเบียบในบริเวณพื้นที่อนุรักษ์หรือในบริเวณ ใกล้เคียงต่อคนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ บ่อยครั้งที่คนเหล่านี้ ได้รับความเสียหายทั้งจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และจากการบังคับใช้กฎระเบียบในการอนุรักษ์ ปัญหานี้ก็จะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมดั้งเดิมของคน

ท้องถิ่นและคนพื้นเมืองโดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ โดดเด่นและห่างไกล เป็นเวลากว่า 2 ทศวรรษแล้วที่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวเลซึ่งเป็นชนพื้นเมืองที่เคยดำรงชีวิตเร่ร่อน แต่ปัจจุบันมักพักอาศัยอยู่บนเกาะ และชายฝั่งทะเลอันดามัน อาทิเช่น หมู่เกาะสุรินทร์ ในจังหวัดพังงา หาดราไวย์และเกาะสิเหร่ ในจังหวัดภูเก็ต เกาะลันตา ในจังหวัดกระบี่ และเกาะหลีเป๊ะ ในจังหวัดสตูล วิถีชีวิตแบบยังชีพของชาวเลมีพื้นฐานที่ขึ้นอยู่กับการใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างระมัดระวัง แต่ปัจจุบันวิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเนื่องจากแรงกดดันจากภายนอกซึ่งส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวเลกลุ่มต่างๆ

การสืบสานวิถีวัฒนธรรมชาวเลยิ่งน่าเป็นห่วงเพราะความเป็นชนกลุ่มน้อย บางกลุ่มไร้สัญชาติ สถานภาพและสิทธิในด้านต่างๆ จึงยังคงคลุมเครือภายใต้กฎหมายของไทย บางครั้งจึงเสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบเพราะความด้อยสิทธิและความรู้ไม่เท่าทันในด้านกฎหมาย

ในส่วนของ การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐบาลไทยได้จัดให้หลายพื้นที่ที่ชายฝั่งทะเลอันดามันอยู่ภายใต้การดูแลของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช¹ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีแผนงานอนุรักษ์ทางทะเล ส่วนยูเนสโกมีแนวคิดที่จะเสนอการจัดการในรูปแบบพื้นที่สงวนชีวมณฑล (Biosphere Reserve) โดยครอบคลุม

ชายฝั่งจากชายแดนด้านเหนือของไทย (ที่จรดกับพรมแดนประเทศเมียนมาร์) และทอดยาวลงมาทางใต้ (จนจรดพรมแดนประเทศมาเลเซีย) ภายใต้พื้นที่สงวนขนาดใหญ่ มีแผนที่จะเสนอบางพื้นที่ย่อยๆ เป็นแหล่งมรดกโลก (World Heritage Site)

หมู่บ้านมอแกนที่อ่าวไทรเอน (บิลู)

ทัศนียภาพจากเกาะสุรินทร์เหนือ

หนึ่งในพื้นที่ที่เคยได้รับการเสนอชื่อให้เข้าในบัญชีแหล่งมรดกโลก (แต่ยังไม่ผ่านการพิจารณา) คือ หมู่เกาะสุรินทร์ที่เปรียบเสมือนบ้านของมอแกน อาจจะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ของหมู่เกาะ แต่การดำรงอยู่ของมอแกนได้รับผลกระทบจากมาตรการอนุรักษ์ธรรมชาติและการขยายตัวของการท่องเที่ยว

¹ ก่อนการปฏิรูประบบราชการในเดือนตุลาคม 2545 อุทยานแห่งชาติทางทะเลอยู่ภายใต้การบริหารงานของส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ด้วยการสนับสนุนของยูเนสโก และส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล กรมป่าไม้² นักวิจัยจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สำรวจวิถีชีวิตของมอแกน โดยเน้นที่วัฒนธรรมและความรู้พื้นบ้านที่ อาจจะกลายมาเป็นส่วนช่วยในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางชายฝั่งทะเลในภาคใต้ของประเทศไทย

โครงการนำร่องอันดามันจะช่วยเอื้อให้มอแกนมีทางเลือกในการดำรงชีพบนพื้นฐานของแนวปฏิบัติและคุณค่าที่มีอยู่แต่เดิม และจะส่งเสริมให้มอแกนอยู่ในหมู่เกาะที่เปรียบเสมือนบ้านต่อไปได้ ในขณะเดียวกันก็ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเป็นส่วนสำคัญของพหุสังคมของประเทศไทยในที่สุด

เป็นที่ทราบกันทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกว่าประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา และร่วมสร้างหลักเกณฑ์ในการอนุรักษ์ด้วย การมีส่วนร่วมจะทำให้การอนุรักษ์ประสบผลสำเร็จและหลักเกณฑ์ที่ร่างนั้นนำมาใช้ได้จริงโดยที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับ

การอนุรักษ์จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นด้วยเพื่อเป็นการชดเชยกับการบังคับใช้กฎเกณฑ์ต่างๆ สำหรับมอแกนในหมู่เกาะสุรินทร์ปัจจุบันยังสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานได้ และในอนาคตควรจะมีการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมอแกนกับหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐในการดูแลปกป้องมรดกอันทรงคุณค่าไว้ ซึ่งจะเป็นการสร้างโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

โครงการนำร่องอันดามันเริ่มต้นที่หมู่เกาะสุรินทร์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของมอแกนกลุ่มหนึ่ง ในอนาคต บทเรียนที่ได้จากโครงการนี้จะนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพของชุมชนชาวเลอื่นๆ บริเวณชายฝั่งและเกาะในทะเลอันดามัน บทเรียนที่ว่านี้คือกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและทางเลือกทางเศรษฐกิจที่จะเอื้อต่อการอยู่รอดของชุมชนในขณะเดียวกับที่ส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ

โครงการนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อที่เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเรื่องวิถีชนพื้นเมืองและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือในการจัดการปกป้องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่จะทำให้ชุมชนชาวเลในประเทศไทยดำรงอยู่ต่อไปได้

มอแกนแทงปลาโดยฉมวก

² ชื่อหน่วยงานก่อนการปฏิรูประบบราชการ

แผนที่แสดงโครงการนำร่องทั่วโลก

โครงการนำร่อง 23 โครงการทั่วโลกที่สนับสนุนโดย CSI มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น เครือข่าย university chair / twinning เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องการปฏิบัติอย่างชาญฉลาดเพื่อการพัฒนาชายฝั่งอย่างยั่งยืน (WiCopforum)³ แนวนโยบายของ CSI พยายามที่จะลดความขัดแย้งในด้านทรัพยากรและด้านคุณค่าที่ต่างกันในพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก โดยการศึกษา สนับสนุน และสร้างแนวทางเพื่อการปฏิบัติอย่างชาญฉลาด รวมทั้งแนวทางปฏิบัติที่มีจริยธรรมและส่งเสริมความเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากรชายฝั่ง

วัตถุประสงค์โดยรวมของโครงการ

วัตถุประสงค์โดยรวมของโครงการนี้คือ การดำรงอยู่ของชุมชนและวัฒนธรรมมอแกนที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชายฝั่งทะเลซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและบ้านของมอแกนเอง

โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อมที่โดดเด่นและสร้างความมั่นใจว่ามอแกนจะสามารถเข้าถึงและมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรในแหล่งที่อยู่อาศัยดั้งเดิมได้ต่อไป รวมทั้งมีบทบาทในการอนุรักษ์และจัดการในอนาคต โดยที่มีการผสมผสานความรู้และแนวปฏิบัติพื้นบ้านเข้ากับแนวความคิดการอนุรักษ์ที่มีรากฐานทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

³ ท่านจะเข้าร่วมวงเสวนาแลกเปลี่ยนกันได้ โดยเข้าไปที่ <http://www.unesco.org/csi/wise.htm>

เป้าหมายเฉพาะของโครงการ

- เพื่อศึกษาความรู้และแนวปฏิบัติพื้นบ้านของมอแกน และส่งเสริมให้มีการสืบทอดความรู้นั้น รวมทั้งผสมผสานเข้ากับระบบการอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติ
- เพื่อส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม สร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ และแนวปฏิบัติ สร้างความเข้าใจระหว่างมอแกน นักวิจัย วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ เจ้าหน้าที่อุทยาน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ
- เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมให้กับชุมชนมอแกน ให้ความรู้และฝึกรอบมทักกะที่จำเป็น และเสริมสร้างบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับอุทยานแห่งชาติ
- เพื่อพัฒนาโอกาสในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืนให้กับชุมชนมอแกน ส่งเสริมการดำรงคงอยู่ของสังคมวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

หมู่บ้านมอแกน มีกระท่อมที่สร้างเรียงรายกันบนชายหาด

หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทของมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์

- เน้นที่การพึ่งตนเองของชุมชน ในที่สุดแล้ว การพัฒนาควรจะส่งผลให้มอแกนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้น ควรจะเน้นที่การมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเพิ่มศักยภาพของมอแกน เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมมากขึ้นในอนาคต
- เน้นที่ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และความภูมิใจในวัฒนธรรมของคนพื้นเมือง รวมทั้งสนับสนุนความพยายามที่จะสืบทอดมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไปสู่รุ่นหลัง
- เน้นที่การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ด้วยจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ซึ่งเป็นเรื่องท้าทายชุมชนมอแกน และบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อมอแกนเริ่มตั้งถิ่นฐานอย่างค่อนข้างถาวรและเริ่มได้รับอิทธิพลต่างๆ จากภายนอก

- เน้นที่**คุณภาพชีวิต** และสุขภาวะขั้นพื้นฐาน
ซึ่งแน่นอนว่า “คุณภาพชีวิต” ของมอแกนย่อม
มีนิยามและคุณลักษณะไม่เหมือนคุณภาพ
ชีวิตของชุมชนสมัยใหม่ในเมือง

ข้อมูลพื้นฐานหมู่เกาะสุรินทร์และมอแกน

สภาพแวดล้อมหมู่เกาะสุรินทร์

ในทะเลอันดามัน มีเกาะใหญ่น้อยอยู่มากมายกว่า 700 เกาะ ทอดยาวตั้งแต่ชายฝั่งแถบเมืองทวายในประเทศเมียนมาร์ลงมาถึงเกาะลังกาอีในประเทศมาเลเซีย ในส่วนของประเทศไทย ชายฝั่งทะเลอันดามันมีชื่อเสียงในเรื่องของโลกใต้น้ำที่สวยงาม

ในบริเวณจังหวัดพังงา ภูเก็ต และกระบี่มีเกาะหินปูนโผล่เหนือน้ำ บางเกาะปกคลุมไปด้วยป่าเขียวชอุ่มและชายเกาะรายล้อมด้วยหาดทรายขาวสะอาดซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม ทัศนกรรมการท่องเที่ยวในภาคใต้ของประเทศไทยจึงพัฒนาและเติบโตอย่างรวดเร็ว เกาะภูเก็ตได้กลายเป็นแหล่งรวมของนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติ

หมู่เกาะสุรินทร์อยู่ในตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา ห่างจากชายฝั่งจังหวัดพังงา 60 กิโลเมตร อยู่ใกล้ชายแดนประเทศเมียนมาร์ เป็นที่หลบหลุมมรสุมสำหรับเรือหาปลาและเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านมอแกน 2 แห่ง หมู่เกาะสุรินทร์มีป่าดิบชื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าชายเลนบริเวณที่มีลำธารน้ำจืดไหลลงทะเล และมีหน้าทะเลปกคลุมอยู่บางส่วน ความหลากหลายทางชีววิทยาทำให้หมู่เกาะสุรินทร์เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางนิเวศวิทยา และกรมป่าไม้ได้ประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2524

ต้นไม้ใหญ่ในป่าที่สมบูรณ์ที่หมู่เกาะสุรินทร์

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 135 ตารางกิโลเมตร โดยร้อยละ 76 เป็นทะเล ประกอบด้วย 5 เกาะ มีเกาะใหญ่ 2 เกาะ คือ เกาะสุรินทร์เหนือ และเกาะสุรินทร์ใต้

แผนที่แสดงเกาะทั้ง 5 ในหมู่เกาะสุรินทร์

ชายฝั่งเกาะสุรินทร์มีความเว้าแหว่ง ทำให้มีอ่าวหลายแห่งซึ่งเป็นที่กำบังคลื่นลมได้ดี ระยะห่างจากฝั่งและระดับน้ำลึกโดยรอบเกาะทำให้น้ำทะเลใสสะอาดเหมาะกับการเจริญเติบโตของปะการังหลากหลายชนิด ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของแนวปะการังทำให้มีปลานานาชนิดต่างๆ มากมาย บางครั้งยังพบวาฬและฉลามวาฬในน่านน้ำรอบเกาะอีกด้วย เต่าทะเล โดยเฉพาะเต่ากระและเต่าตนุขึ้นมาวางไข่ตามชายหาดของเกาะ

จากยอดเกาะใหญ่ทั้งสอง คือเกาะสุรินทร์เหนือและเกาะสุรินทร์ใต้ มีป่าดิบชื้นที่มีต้นไม้หลายชนิด ถัดลงมามีป่าชายหาดและป่าโกงกาง บนเกาะมีสัตว์อาศัยอยู่ไม่ต่ำกว่า 80 ชนิด ทั้งสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมเช่น กระจงเล็ก ลิงกัง ลิงแสม นูทองขาว ค้างคาวชนิดต่างๆ ฯลฯ สัตว์เลื้อยคลาน เช่น ตะกวด เขี้ยงูเห่า ลีเมอร์ กิ้งก่า ฯลฯ นกหลายชนิด ทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพย้ายถิ่น รวมทั้งนกหายากเช่น นกขาपीไหวน และเหยี่ยวเพเรกริน

บริเวณเกาะสุรินทร์มีแหล่งน้ำจืดอยู่หลายแห่ง ส่วนใหญ่เป็นน้ำซับหรือทางน้ำเล็กๆ แหล่งน้ำจืดที่ใช้ภายในเขตอุทยานฯ มาจากเกาะสุรินทร์ใต้ โดยต่อท่อข้ามช่องขาดมายังฝั่งสำนักงานอุทยานฯ แต่หากมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก น้ำจืดจากแหล่งดังกล่าวก็จะมีไม่พอใช้

ลมมรสุมมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมของเกาะอย่างยิ่ง มรสุมตะวันตกเฉียงใต้หรือฤดูฝน อยู่ในระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ช่วงนี้เป็นช่วงที่คลื่นลมแรง ยากแก่การเดินทางเรือ อุทยานฯ จึงปิดรับนักท่องเที่ยว ส่วนมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ หรือฤดูแล้งอยู่ในระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม เป็นฤดูที่อุทยานฯ เปิดรับนักท่องเที่ยว โดยมีบริการเรือระหว่างท่าเรือที่คุระบุรีและเกาะสุรินทร์เหนือ เรือธรรมดาใช้

เวลาเล่นประมาณ 3-4 ชั่วโมง ส่วนเรือเร็วใช้เวลาประมาณ 1-2 ชั่วโมง นักท่องเที่ยวที่มาเยือนหมู่เกาะสุรินทร์มีทั้งคนไทยและต่างชาติ

ต้นกระทิงบนเส้นทางเดินป่าหาดไม้งาม เกาะสุรินทร์

นักท่องเที่ยวจากเรือสำราญขนาดใหญ่เรียงแถวเดินขึ้นเรือเล็ก

สังคมและวัฒนธรรมของมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์

มอแกนเป็นชาวเลกลุ่มหนึ่งที่ใช้ชีวิตและเดินทางอยู่ตามเกาะต่างๆ ในทะเลอันดามัน มีวิถีชีวิต มีภาษาและวัฒนธรรมที่ต่างจากผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ในภาษาอังกฤษเรารู้จักชาวเลในนามของยิปซีทะเล (sea gypsies หรือ sea nomads) ปัจจุบันชาวเลส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร ไม่อพยพโยกย้ายบ่อยครั้งเหมือน

ในอดีต แต่ก็ยังมีการเดินทางไปทำมาหากินทางทะเล อยู่เสมอ

ในประเทศไทย มีชาวเลอยู่ 3 กลุ่ม คือ มอแกน มอแกลน และอุรักลาไวย์ ทั้งสามกลุ่มพูดภาษาตระกูล ออสโตรนีเซียน แต่ทว่าแต่ละกลุ่มก็มีภาษาย่อยของตนเองซึ่งเป็นภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน และต่างก็มี วัฒนธรรมประเพณีของตนเอง แต่มีประเพณีบางอย่าง ที่คล้ายคลึงกันเช่น พิธีฉลองวิญญาณบรรพบุรุษและพิธี ลอยเรือ

ชาวเล**มอแกลน** มีประชากรประมาณ 2,500 คน กระจายตัวอยู่ตามหมู่บ้านในจังหวัดพังงาและภูเก็ต มี ภาษาที่คล้ายคลึงกับภาษามอแกน จึงสามารถสื่อสาร กับมอแกนได้ มอแกลนตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวรมา นานกว่าร้อยปีทำให้ผสมผสานภาษาและวัฒนธรรม ไทยค่อนข้างมาก มีสถานะเป็นพลเมืองไทย บางครั้ง จึงเรียกว่า “ไทยใหม่” เด็กๆ เข้าศึกษาในโรงเรียนใน ท้องถิ่น หลายคนนับถือศาสนาพุทธ แต่ยังคงเชื่อใน วิญญาณบรรพบุรุษและมีงานฉลองใหญ่ในอำเภอ บางลึก จังหวัดพังงา ทุกปี

หมู่บ้านอุรักลาไวย์ที่สังกาอู จังหวัดกระบี่

ชาวเล**อุรักลาไวย์** มีประชากรประมาณ 4,000 คน เป็นชาวเลกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย อุรักลาไวย์ ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ บริเวณชายฝั่งหรือบน

เกาะในจังหวัดภูเก็ต กระบี่และสตูล ถึงแม้ว่าจะมีการ ผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมไทยและกลายเป็น “ไทย ใหม่” แต่อุรักลาไวย์ในหลายหมู่บ้านยังคงมีพิธีลอยเรือ ปีละ 2 ครั้ง

ชาวเล**มอแกน** มีประชากรในประเทศไทยประมาณ 400 คน และในประเทศเมียนมาร์อีกประมาณ 2,000- 3,000 คน ส่วนใหญ่ยังคงมีชีวิตกึ่งเร่ร่อน เดินทางทาง ทะเลบ่อยครั้ง มีพิธีประจำปีคืองานฉลองเสาวิญญาณ บรรพบุรุษ จัดขึ้นปีละครั้ง ในช่วงนี้มอแกนจากเกาะ ต่างๆ จะชุมนุมกันเพื่อร่วมงานฉลองโดยงดออกทะเล 3 วัน 3 คืน ประมาณ 20- 30 ปีที่ผ่านมา มีมอแกน หลายครอบครัวที่ตั้งหมู่บ้านค่อนข้างถาวรที่หมู่เกาะ สุรินทร์ วิถีชีวิตที่อพยพโยกย้ายอยู่บ่อยครั้งและเน้น การยังชีพ เก็บหาอาหารจากธรรมชาติ ไม่ได้ทำลาย ความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายทางชีวภาพใน หมู่เกาะสุรินทร์

การทำลายระบบนิเวศน์รอบๆ หมู่เกาะสุรินทร์ส่วนใหญ่ เกิดจากการทำประมงผิดกฎหมายโดยเรือประมง พาณิชย์ ก่อนที่จะมีการติดตั้งทุ่นผูกเรือ การทอดสมอ ของเรือท่องเที่ยวทำให้ปะการังแตกหักเสียหาย การ ประกาศพื้นที่หมู่เกาะสุรินทร์เป็นอุทยานแห่งชาติในปี พ.ศ. 2524 ทำให้มีกฎระเบียบในการรักษาสิ่งแวดล้อม ที่เข้มงวดมากขึ้น

ในขณะที่เดียวกันมอแกนก็เริ่มตั้งหลักแหล่งอยู่ถาวรมาก ขึ้น เนื่องจากเปลือกหอยและสัตว์ทะเลหลายชนิดมี ราคาดี จึงทำให้มอแกนนำทรัพยากรเหล่านี้ไปขายเพื่อ ซื้อข้าวสารและสิ่งจำเป็นอื่นๆ ดังนั้น การจัดการ อุทยานหมู่เกาะสุรินทร์ควรจะส่งเสริมให้ชาวเลมอแกน ทำมาหากินได้อย่างไม่เบียดเบียนธรรมชาติ พึ่งพา ตนเองได้ มีความภาคภูมิใจในสังคมวัฒนธรรมของตน

และการจัดการควรต้องคำนึงถึงรากฐานทางวัฒนธรรม และความต้องการพื้นฐานของมอแกนด้วย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหมู่เกาะสุรินทร์

ก่อนที่หมู่เกาะสุรินทร์จะได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ มอแกนเป็นคนกลุ่มเดียวพักอาศัยและทำมาหากินอยู่ในบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ ในบางช่วงมีคนไทยจากฝั่งเดินทางไปหาไม้หอมหรือของป่าอื่นๆ และพักค้างแรมอยู่บนเกาะ แต่ก็เป็นช่วงเวลาสั้นๆ นอกจากนั้น มีพวกที่เข้าไปตกปลาหรือทำการประมงในรูปแบบอื่นๆ หลังจากที่มีการประกาศให้พื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติ การหาไม้หอมและการประมงบริเวณหมู่เกาะนี้ก็สิ้นสุดลง

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์

ในปัจจุบัน การบริหารจัดการอุทยานฯ ดำเนินงานโดยสำนักงานอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีเจ้าหน้าที่หลักๆ คือหัวหน้าอุทยานฯ ผู้ช่วยฯ และเจ้าหน้าที่ที่เป็นข้าราชการอีก 3-4 คน ส่วนที่เหลือประมาณ 30-40 คนนั้นเป็นลูกจ้างชั่วคราวสำนักงานอุทยานฯ ตั้งอยู่ที่ท่าเรือในอำเภอคุระบุรี และที่เกาะสุรินทร์เหนือ

ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2504 กิจกรรมต่างๆ ภายในเขตอุทยานต้องถูกจำกัดและควบคุม ในทางทฤษฎี พื้นที่ที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจะต้องไม่อยู่ใต้การครอบครองหรือมีผู้ถือเอกสารสิทธิใดๆ แต่ในทางปฏิบัติบ่อยครั้งที่มีการประกาศพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของชาวบ้าน

ซึ่งสร้างความลำบากในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และในขณะเดียวกันก็จำกัดกิจกรรมทำมาหากินของชาวบ้านด้วย

ในกรณีของมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ แม้ว่าจะไม่มีข้อตกลงที่เป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และมอแกน แต่เป็นที่เข้าใจกันทุกฝ่ายว่ามอแกนเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่ทำมาหากินและพักพิงเกาะสุรินทร์มานานก่อนการประกาศพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติ อีกทั้งวิถีชีวิตรวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ของมอแกนก็เรียบง่าย และการทำมาหากินแบบยังชีพก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรที่ได้รับ การปกป้องคุ้มครองน้อยมาก มอแกนจึงอยู่อาศัยในหมู่เกาะนี้ได้ต่อไป และสามารถจะโยกย้ายหมู่บ้านไปยังบริเวณต่างๆ ของเกาะได้ตามวิถีดั้งเดิม

ในช่วงต้นของทศวรรษ 2530 หลังจากที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่สำคัญ มอแกนได้รับอนุญาตให้นำเปลือกหอยสวยงามมาขายให้นักท่องเที่ยว เปลือกหอยเหล่านี้มีสิ่งที่มมาจากน่านน้ำบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ และบริเวณเกาะต่างๆ ในประเทศเมียนมาร์ การค้าขายเปลือกหอยดำเนินติดต่อกันมาเกือบ 10 ปี และทำรายได้ให้แก่มอแกนช่วงฤดูท่องเที่ยว

เปลือกหอยที่มอแกนเคยเก็บขาย ส่วนใหญ่เป็นหอยเบี้ย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ทางอุทยานฯ ได้ยกเลิกการค้าขายเปลือกหอยเพราะเกรงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ตั้งกองทุนมอแกนขึ้นเพื่อรับบริจาคเงินจากนักท่องเที่ยวและจากแหล่งอื่นๆ เพื่อเป็นทุนซื้อข้าวสารและสิ่งจำเป็นให้มอแกน เงินบางส่วนจากรายได้ร้านค้าสวัสดิการอุทยานฯ ก็นำมาจ้างมอแกนเพื่อทำงานในอุทยานฯ เช่น ขับเรือ เก็บขยะ ช่วยงานครัว ล้างชาม ฯลฯ

มอแกนทำงานถือท้ายเรือหางยาว

เงินค่าจ้างมอแกนนั้นเบิกจากงบประมาณของรัฐไม่ได้ เพราะมอแกนเป็น “คนไร้รัฐ” ไม่มีสัญชาติและไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน ภารกิจหลักของอุทยานฯ คือการปกป้องคุ้มครองพื้นที่อนุรักษ์และการบริการนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในเรื่องงบประมาณและกำลังคนที่ทำงานด้านขนเผ่าและวัฒนธรรม อีกทั้งแผนแม่บทอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ปี พ.ศ. 2543-2547 ไม่ได้เน้นเรื่องเกี่ยวกับ มอแกนมากนัก

การตั้งกองทุน การแจกข้าวสาร และการจ้างงานมอแกน ไม่ได้มีข้อตกลงที่เป็นทางการระหว่างมอแกน

และอุทยานฯ แต่เป็นความพยายามของอุทยานฯ ที่จะช่วยเหลือมอแกนที่ขาดรายได้เพราะการยกเลิกขายเปลือกหอย แต่เนื่องจากมอแกนมีวัฒนธรรมการทำมาหากินแบบวันต่อวัน และไม่เคยชินกับการอดออมรายได้จึงถูกใช้จ่ายหมดไปอย่างรวดเร็ว ยิ่งไปกว่านั้นมอแกนซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคแบบแบ่งซื้อ หรือซื้อปลีกจึงต้องจ่ายเงินในราคาที่สูงขึ้น ทำให้มอแกนต้องพึ่งพาอุทยานฯ มากขึ้นตามลำดับ

แม้ว่าแผนและนโยบายของอุทยานฯ จะไม่เอื้อกับการส่งเสริมวิถีชีวิตของมอแกน แต่เท่าที่ผ่านมาแนวปฏิบัติของอุทยานฯ ก็อะลุ่มอล่วยให้กับมอแกนพอสมควร ปัญหาอุปสรรคหนึ่งในการจัดการให้เป็นไปได้ตามกฎระเบียบของอุทยานฯ คือการหามาตรการที่เหมาะสมในการลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎ ที่แล้วมา การลงโทษใช้วิธีตักเตือนด้วยวาจา หรือในกรณีที่ฝ่าฝืนกฎอย่างรุนแรง ก็ใช้การยึดเรือซึ่งจริงๆ แล้วเป็นการตัดโอกาสในการทำมาหากินของมอแกน ดังนั้น การรักษากฎระเบียบจึงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก เพราะต้องเข้มงวดและผ่อนปรนในเวลาเดียวกัน

อย่างไรก็ดี แนวปฏิบัติของอุทยานฯ จะต้องมีควมคงเส้นคงวา และการสื่อสารกับมอแกนจะต้องมีความชัดเจน มิฉะนั้น จะเกิดความสับสนไม่แน่นอน และเกิดการเล่าลือต่อๆ กันในกลุ่มมอแกน ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนระหว่างมอแกนและอุทยานฯ

ส่วนใหญ่มอแกนจับปลาเพื่อการบริโภคในครัวเรือน
หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

หน่วยราชการอีกแห่งหนึ่งซึ่งมีสถานีย่อยอยู่บนเกาะสุรินทร์เหนือ คือหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยรักษาพันธุ์สัตว์น้ำนี้ขึ้นตรงกับงานอนุรักษ์ทรัพยากรประมงทะเล จังหวัดกระบี่ กรมประมง บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์ คือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์สัตว์น้ำ การตรวจตราและการจับกุมผู้ทำประมงผิดกฎหมาย

สถานีย่อยของหน่วยฯ นี้มีขนาดเล็ก เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างประจำและชั่วคราว อีกทั้งงบประมาณและกำลังคนน้อย จึงไม่สามารถจะเข้มงวดในการตรวจตราปราบปรามมากนัก อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่บางส่วนพยายามประชาสัมพันธ์ให้มอแกนเลิกทำการประมงที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การงมหอย ล่าเต่า ฯลฯ

ในปี พ.ศ. 2537 มีการจัดตั้งโรงเรียนเล็กๆ ขึ้นสอนวิชาพื้นฐานเช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ พลศึกษา ฯลฯ เพื่อให้เด็กมอแกนมีความรู้เบื้องต้นที่จะสามารถติดต่อสื่อสารกับสังคมใหญ่ได้ โดยจัดให้มีเรือรับส่งและอาหารกลางวันให้ มีเจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์หรืออาสาสมัครมอแกนผลัดกันนำเรือรับส่งเด็กๆ และทำกับข้าวให้เด็กรับประทาน ต่อมาทางสำนักงานประมงศึกษาจังหวัดพังงาได้ให้การสนับสนุนการเรียนการสอน โดยให้โรงเรียนสุรัสวดีเป็นโรงเรียนสาขาของโรงเรียนบ้านปากจก ตำบลเกาะพระทอง และให้ตำแหน่งลูกจ้างเพื่อเป็นครูสอนนักเรียน ส่วนเครื่องแบบ สมุดหนังสือ และอุปกรณ์กีฬาอื่นรับบริจาค

จากใต้กิ่งเรือประมงที่เดินทางไปมาบริเวณนี้ และจากนักท่องเที่ยว

เด็กมอแกนเข้าแถวเคารพธงชาติในช่วงเช้าก่อนเข้าเรียน

นักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนนี้ และอยากเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ประสบปัญหาเพราะต้องไปเรียนต่อที่โรงเรียนบนฝั่ง อยู่ห่างไกลจากครอบครัวและชุมชน แต่หากมีการสนับสนุนให้ทุนการศึกษาและให้เด็กไปเรียนต่อเป็นกลุ่ม เด็กก็จะคลายความคิดถึงบ้านลง หัวใจสำคัญของการเรียนการสอนคือต้องกระตุ้นให้เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อการดำรงชีวิตและดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้การศึกษาในระดับที่สูงขึ้นมีคุณค่าและความหมายกับวิถีของมอแกน

กรมการปกครอง/องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ในด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่เกาะสุรินทร์ขึ้นอยู่กับตำบลเกาะพระทอง อำเภอคุระบุรี บางครั้งมีตัวแทนจากหน่วยงานราชการมาเยี่ยมหมู่เกาะสุรินทร์บ้าง แต่ยังไม่มีการวางแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องสัญชาติและบัตรประชาชน รวมทั้งบริการสังคมอื่นๆ แก่มอแกน หน่วยราชการเหล่านี้มีการหมุนเวียนข้าราชการบ่อยครั้ง ทำให้การประสานงานและสานต่องานเป็นไปได้ยาก และทำให้การดำเนินงานเรื่องสัญชาติมอแกนไม่ได้รับการใส่ใจและผลักดันเท่าที่ควร จนถึงปัจจุบัน มอแกน

ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยแม้ว่าจะมีบางคนที่แต่งงานกับผู้ที่ถือบัตรประชาชนไทย⁴

มอแกน คนไร้รัฐ

นอกจากนั้น กรอบทัศนคติของหน่วยงานรัฐในระดับชาติยังไม่ให้ความสำคัญกับชนพื้นเมือง อันที่จริงแล้ว ถือได้ว่าประเทศไทยยังไม่ยอมรับการมีอยู่ของชนพื้นเมือง รวมทั้งไม่มีแผนงานหรืองบประมาณเพื่อสนับสนุนสถานภาพพลเมือง และการมีส่วนร่วมของชนพื้นเมืองในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างจริงจัง

หน่วยงานอื่นๆ

เจ้าหน้าที่จากหน่วยควบคุมโรคติดต่อที่นำโดยแมลงอำเภอกุระบุรีได้เดินทางมาที่หมู่เกาะสุรินทร์อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อฉีดพ่นยากำจัดยุงและเพื่อตรวจเลือดเจ้าหน้าที่อุทยานฯและมอแกนเพื่อหาเชื้อมาลาเรีย หากมอแกนป่วยไข้ไม่สบาย อาจจะขึ้นฝั่งเพื่อไปพบเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่บ้านปากจก หรือพบแพทย์ที่โรงพยาบาลกุระบุรีหรือโรงพยาบาลระนองได้ แต่การไม่มีบัตรประชาชนทำให้มอแกนไม่อยากจะเดินทางเข้ามาในเมือง เพราะอาจจะถูกตรวจจับได้

นอกจากนั้น การอยู่ในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย และความยากลำบากในการสื่อสารทำให้มอแกนไม่อยากจะมาตรวจรักษาใน โรงพยาบาลนัก

ประชากรมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์

ประชากรมอแกนในหมู่เกาะสุรินทร์มีจำนวนขึ้นลงอยู่ระหว่าง 130-200คน เนื่องจากบางครอบครัวยังอพยพโยกย้ายไปมา และมีการเดินทางไปมาเพื่อเยี่ยมเยียนเพื่อนฝูงญาติพี่น้องอยู่เสมอ อัตราการเกิดค่อนข้างสูง แต่อัตราการตายของเด็กทารกก็สูงด้วยเช่นเดียวกัน มอแกนส่วนใหญ่มีอายุขัยไม่ยืนยาวนัก การติดสารเสพติด เช่น ยาเส้น เหล้าขาว และสารกระตุ้นอื่นๆ ซึ่งต้องเพิ่มปริมาณการใช้มากขึ้นๆ เพื่อให้ทำงานหนักและอดทนได้ยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ชายมอแกนซึ่งต้องออกทำมาหากินทางทะเลเสียชีวิตไปเป็นจำนวนมาก และ ทำให้จำนวนประชากรหญิงชายมอแกนมีสัดส่วนที่ไม่สมดุล นอกจากนี้ ยังทำให้หญิงหม้ายมีภาระต้องเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น ในขณะที่ทางทำมาหากินจำกัดลง

ในหมู่บ้านมอแกนมีประชากรหญิงมากกว่าชาย

⁴ การจดทะเบียนสมรสเป็นไปได้ เพราะกฎหมายไม่รับรองสถานภาพของมอแกน

จำนวนประชากรมอแกนหมู่เกาะสุรินทร์

	2536	2537	2538-39	2540	2541	2542	2543	2544	2545
จำนวนหลังคาเรือน	35	45	ไม่มีข้อมูล	34	37	36	42	34	43
จำนวนผู้ชาย	65	92	ไม่มีข้อมูล	57	58	56	66	55	85
จำนวนผู้หญิง	71	109	ไม่มีข้อมูล	77	86	85	96	91	105
จำนวนประชากรทั้งหมด	136	201	ไม่มีข้อมูล	134	144	141	162	146	190

แหล่งข้อมูล นฤมล อรุโณทัย โครงการนำร่องอันดามัน 2545

กิจกรรมในโครงการ

ช่วงที่ 1: ตุลาคม 2541- กันยายน 2542

หลังจากที่มีการสำรวจภาคสนามโดยคณะทำงานโครงการนำร่องอันดามันแล้ว กิจกรรมในช่วงแรกของโครงการฯ คือ

- การประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อหากรอบแนวคิดและทางเลือกของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (6 พฤศจิกายน 2541 ณ ห้องบุญนาถ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ)
- การประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดทางเลือกและพันธกิจของการพัฒนา (21-26 พฤศจิกายน 2541 ณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา)
- การประชุมสรุปผลโครงการระยะแรก (19 มีนาคม 2542 ณ ห้องประชุมคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)

การประชุมระดมความคิดเห็นการคัดสรรทางเลือกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การประชุมระดมความคิดเห็นทางเลือกและพันธกิจการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการประชุมสรุปผลช่วงแรกของโครงการ

พฤศจิกายน 2541 และมีนาคม 2542

การประชุมครั้งแรกในหัวข้อ “การคัดสรรทางเลือกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” จัดขึ้นเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2541 ณ ห้องบุญนาค สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพฯ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชนได้ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทาง เป้าหมาย กลยุทธ์ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมของหมู่เกาะสุรินทร์อย่างยั่งยืน การประชุมครั้งนี้มีผู้ร่วมประชุมจำนวน 33 คน

การประชุม “การคัดสรรทางเลือกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”
ที่กรุงเทพฯ

หลังจากนั้นประมาณ 2 สัปดาห์ ได้มีการประชุมขึ้นที่หมู่เกาะสุรินทร์ เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ทางเลือกและพันธกิจการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ในระหว่างวันที่ 21-26 พฤศจิกายน 2541 โดยมีผู้ร่วมประชุมชุดแรก (หรือตัวแทน) พุดคุดหารือและร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อทราบถึงชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไปของมอแกน ประเมินศักยภาพของชาวเลมอแกนในการจัด/นำกิจกรรมเช่น นำเดินป่า นำว่ายน้ำดูปะการัง

รวมทั้งชมการแสดงของเด็กๆ มอแกน การประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุม 25 คน และในช่วงการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น มีตัวแทนมอแกนทั้งหญิงและชายมาร่วมประชุมด้วยประมาณ 10 คน

ตัวแทนมอแกนเข้าร่วมประชุมที่หมู่เกาะสุรินทร์

ในเดือนมีนาคม 2542 มีการประชุมสรุปผลโครงการระยะแรก และเพื่อติดตามความคืบหน้าของพันธกิจต่างๆ ดร. ริชาร์ด เองเกิลฮาร์ดท์ ได้ย้ำถึงความสำคัญของโครงการฯ ในฐานะที่มีส่วนผลักดันประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม คือ Wise Practice และเรื่องการ ปกป้องคุ้มครองวัฒนธรรมรวมทั้งถิ่นอยู่อาศัยของชนพื้นเมือง การที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ ทศวรรษนี้เป็นทศวรรษของชนพื้นเมือง (International Decade of the World's Indigenous People) ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ UNESCO เข้ามาส่งเสริม โครงการฯ นี้

ในการประชุม 3 ครั้ง มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันถึงประเด็นต่างๆ ดังนี้

**ประเด็นเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ
มอแกนและอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะ
สุรินทร์**

**การทำมาหากินของมอแกน --- การพึ่งพา
ทรัพยากรบนบกและในทะเล**

มอแกนพึ่งพาทรัพยากรทั้งบนบกและในทะเล จึงควรมีการศึกษาวิจัยว่าการทำมาหากินมีผลต่อทรัพยากรมากน้อยเพียงใด แม้ว่ามอแกนจะการทำมาหากินแบบยังชีพเป็นหลัก แต่ก็เก็บของทะเลไปขายเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวและสิ่งของจำเป็นอื่นๆ

เด็กมอแกนตกปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน

พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 มีบทคุ้มครองอุทยานฯ ในมาตรา 16 รวมข้อห้ามต่างๆ 19 ข้อ และข้อห้ามหนึ่งคือ ห้ามบุคคลล่าสัตว์ในเขตอุทยานฯ ดังนั้น กรณีของมอแกนจึงสร้างความกังวลใจให้แก่เจ้าหน้าที่อุทยานฯ อย่างยิ่งเพราะมีหน้าที่บังคับกฎหมาย ในการประชุมมีผู้ให้ความเห็นว่า

กฎหมายอาจเหมาะสำหรับสถานการณ์ในอดีต แต่ปัจจุบันอาจไม่เหมาะสมแล้ว

ผู้ชายมอแกนกระโดดลงทะเลเพื่อมอหย แทงปลา

นอกจากนั้น ควรจะมีนโยบายหรือแรงจูงใจไม่ให้อำนาจรับซื้อของจากมอแกน พ่อค้าคนกลางเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของมอแกนอย่างมาก ควรจะต้องหาวิธีดึงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วย

ปลิงทะเลตากแห้ง

ที่ผ่านมา อุทยานฯ ได้ให้ความช่วยเหลือมอแกน เช่น จ้างผู้ชายมอแกนเป็นคนขับเรือพานักท่องเที่ยวไปตามจุดต่างๆ จ้างผู้หญิงมอแกนเก็บขยะ ทำความสะอาดห้องพัก และเป็นลูกมือในครัว จ้างเด็กมอแกนร้องเพลงและรำเพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยว แต่เด็กมอแกนหันมานิยมร้องเพลงไทยแทน ทำให้ไม่ได้รับ

ความนิยมจากนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น ครัวของ อุทยานฯ ช่วยซื้อปลาจากมอแกนในฤดูท่องเที่ยวเพื่อให้ มอแกนมีรายได้เล็กๆ น้อยๆ ทางอุทยานฯ แยกภาระ อย่างหนักในการหาเงินเพื่อจ้างมอแกน

หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ควรจะช่วยสนับสนุนในการ หาอาชีพเสริมให้มอแกน เช่น การส่งเสริมหัตถกรรมโดย การพัฒนาฝีมืออย่างจริงจัง และหาตลาดให้เพียงพอที่จะมีงานทำตลอดปี มอแกนมีหัตถกรรมที่ทำด้วย ใยเตยหนาม เช่น เสื้อ กระปุก ที่สามารถจะทำขาย นักท่องเที่ยวได้อยู่แล้ว แต่อาจจะต้องสนับสนุนเรื่องสี และลาย และควรจะมีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบต่อ ทรัพยากรเตยหนามในอุทยานฯ

อันที่จริงแล้ว ทางอุทยานฯ อยากให้ใช้วัตถุดิบที่มาจาก ภายนอก เช่น การแกะสลักไม้ยางพาราที่อาจจะขอ ความอนุเคราะห์จากสวนยางหรือโรงงานที่มีไม้ยาง เหลือใช้ ทางอุทยานฯ อาจจะช่วยจัดที่วางหัตถกรรม เพื่อขายบริเวณที่ทำการอุทยานฯ สำหรับตลาด ภายนอก ควรเสนอให้สำนักงานพัฒนาชุมชนติดต่อ ประสานงานกับทางจังหวัดพังงาเพื่อออกร้านในงาน ต่างๆ

ปัญหาสำคัญของมอแกนคือความเคยชินกับการยังชีพ และการใช้จ่ายแบบวันต่อวัน ทำให้ไม่คุ้นเคยกับ การเก็บหอมรอมริบ เงินที่หามาได้จะหมดไปอย่างรวดเร็วกับบะหมี่สำเร็จรูป ยาเส้น นมข้น น้ำอัดลม และ เหล้า

มีข้อเสนอว่าควรจะมีการหาอาชีพที่เน้นศักยภาพของ มอแกน ในการประชุมเชิงปฏิบัติการที่หมู่เกาะสุรินทร์ จึงมีการทดสอบความเป็นไปได้ที่จะให้มอแกน นำชมปะการัง สาธิตการงมหอย แหวงปลา และนำ

นักท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติ แต่พบว่ามอแกน มีศักยภาพจำกัดในการสื่อสารและนำเสนอข้อมูลให้กับ นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ มอแกนว่ายน้ำล่องหน้าไป 'ไกล' ไม่ได้หยุดรอนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่ว่ายน้ำ น้ำแข็งจริงๆ จึงจะตามทันและได้เห็นมอแกนแหงปลา และงมหอย ส่วนในการเดินป่านั้น มอแกนบางคนก็มี แนวโน้มที่จะเดินหน้าไปก่อนโดยไม่หยุดรอนักท่องเที่ยว และส่วนใหญ่ยังไม่สามารถจะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพันธุ์ ไม้ การใช้ประโยชน์ และสรรพคุณทางยาต่างๆ ได้ อย่างต่อเนื่อง

ในการประชุมที่หมู่เกาะสุรินทร์ ลุงดาแก้ว แก้วทะเล พาผู้เข้าร่วม ประชุมเดินป่าและให้ข้อมูลเรื่องพันธุ์ไม้ที่มอแกนใช้ประโยชน์

หากมีการจัดกิจกรรมดังกล่าว ทางอุทยานฯ ต้องมี "โฆษณา" ที่อธิบายขั้นตอน กิจกรรม และรายละเอียด ต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวทราบและเป็นสื่อกลางระหว่าง มอแกนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งฝึกหัดให้มอแกนกล้า แสดงออกและมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการจัดการ ท่องเที่ยวในอนาคต

ข้อเสนอที่เกี่ยวกับอาชีพเสริมอื่นๆ คือการหาไข่เต่าเพื่อ ฟักและอนุบาลลูกเต่าทะเล ในฤดูที่ไข่ขึ้นไข่ตามหาด ต่างๆ อุทยานฯ อาจจะประสานงานกับมูลนิธิคุ้มครอง สัตว์ป่าและพันธุ์พืชเพื่อของบประมาณรับซื้อไข่เต่าจาก ชาวเลมอแกน ส่วนอาชีพทางเลือกอื่นๆ นั้น ควรจะ พิจารณาว่าเหมาะสมกับลักษณะนิสัยหรือโครงสร้าง ทางสังคมของมอแกนหรือไม่ แม้ว่ามอแกนจะมี

ศักยภาพในการว่ายน้ำ ดำน้ำและมีความคุ้นเคยกับทะเลเป็นอย่างดี แต่มอแกนมีพื้นฐานที่ต้องการความเป็นอิสระ และมีความสัมพันธ์ในครอบครัวแน่นแฟ้น ดังนั้น มอแกนจึงปฏิเสธที่จะทำงานเป็นลูกจ้างในเรือประมง

การจำกัดเขตการอนุรักษ์ (Zoning)

ในการประชุมมีข้อเสนอว่าอุทยานแห่งชาติทุกแห่ง ควรจะทบทวนบทบาทของตนเองเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว โดยเน้นความเรียบง่ายของการบริการนักท่องเที่ยว และรรณงศ์ไม่ให้นักท่องเที่ยวซื้อผลิตภัณฑ์ที่ต้องทำลายสัตว์ป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ในกรณีของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์มีข้อเสนอเกี่ยวกับการจำกัดเขตการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากร (zoning และการมี special use zone) สำหรับบริเวณที่อยู่อาศัยของมอแกน ทางอุทยานฯ อาจจะมีเหตุผลในการจำกัดพื้นที่ หรือจำกัดขอบเขตที่อยู่อาศัยในอุทยานฯ เนื่องจากเกรงผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ แต่ก็ควรจะให้มีพื้นที่ที่อนุญาตให้อยู่อาศัยได้หลายแห่ง เพราะมอแกนยังโยกย้ายหมู่บ้านเป็นครั้งคราว เช่น ในกรณีที่เกิดโรคภัยไข้เจ็บ หรือเมื่อมีปัญหาทะเลาะเบาะแว้ง

การอพยพโยกย้ายเป็นส่วนสำคัญของวิถีชีวิตเร่ร่อน และช่วยในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติคือเปิดโอกาสให้ ธรรมชาติบริเวณนั้นมีโอกาสฟื้นตัว การนำมอแกนมาอาศัยรวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่นอกจากจะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมแล้ว ยังอาจจะมีผลกระทบทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมตามมาอีกด้วย

การจำกัดจำนวนประชากรก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีการพูดถึง เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับประชากรมอแกนที่อพยพมาจากมียันมาร์ทำให้ประชากรในหมู่บ้านมอแกนมีจำนวนเพิ่มขึ้น

มอแกนยังโยกย้ายหมู่บ้านอยู่บ้าง วัสดุในการสร้างกระท่อมเป็นวัสดุไม่ถาวร เช่น ไม้ ไม้ไผ่ ใบค้อ

สัญชาติและบัตรประจำตัวประชาชน

มอแกนส่วนใหญ่ในหมู่เกาะสุรินทร์ไม่มีสัญชาติและบัตรประจำตัวประชาชน ดังนั้น จึงมีปัญหาอื่นๆ ที่สืบเนื่องจากการไร้สัญชาติ ทางกรมการปกครองควรจะทำทะเบียนประชากรหรือทะเบียนราษฎร และนายอำเภอควรจะแจ้งเรื่องการไร้สัญชาติของมอแกนต่อผู้ว่าราชการจังหวัดพังงาและติดตามว่ากรมการปกครองมีนโยบายอย่างไรเกี่ยวกับมอแกนในหมู่เกาะสุรินทร์ เพื่อที่จะได้จัดการช่วยเหลือได้ต่อไป

สุขภาพอนามัย

มอแกนมีปัญหาเกี่ยวกับด้านสุขภาพอนามัยอยู่มาก การอบรมอาสาสมัครมอแกนให้มีความรู้เบื้องต้นทางสาธารณสุขเพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นก็อาจจะเป็นทางหนึ่งที่ช่วยยกระดับสุขภาพอนามัยได้ อนามัยแม่และเด็กก็เป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากแม่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในการเลี้ยงดูทารก ส่วนใหญ่ยังใช้นมชั้นหวาน

ผสมน้ำเพื่อเลี้ยงทารก จึงน่าจะมีการส่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐาน และโภชนาการ โรงเรียนสุรัสวดีอาจจะช่วยในด้านอาหารเสริมให้แก่เด็กนักเรียน ส่วนโครงการอนามัยแม่และเด็กในระยะยาวอาจเสนอต่อ UNICEF เพื่อขอคำแนะนำและการสนับสนุน

ปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งคือสารเสพติด ซึ่งอาจแก้ไขโดยการให้การศึกษาแก่เด็ก ปัจจุบันมีโครงการโรงเรียนสีขาวเป็นโครงการป้องกันยาเสพติดในโรงเรียน การหาแนวทางการป้องกันการติดสารเสพติดเป็นสิ่งจำเป็นมาก โดยเฉพาะการให้ความรู้กับผู้ใหญ่โดยใช้สื่อต่างๆ เช่น วิทยุดีไอ สไลด์ โปสเตอร์ และหนังสือ แนวทางจัดการปัญหาเสพติดคือ บำบัด พื้นสภาพ และปราบปราม ในด้านการปราบปรามควรมีการประสานงานกับตำรวจเพื่อปราบปรามยาเสพติด นอกจากนี้ เจ้าของพื้นที่ (อุทยานฯ และหน่วยอนุรักษ์) ต้องเข้มงวดกับทั้งมอแกนและลูกเรือประมงในเรื่องของยาเสพติด

หัวหน้าอุทยานฯ เสนอให้ตั้ง “กองทุนฉุกเฉิน” เพื่อการช่วยเหลือมอแกนในกรณีเร่งด่วน เช่น มีกรณีที่มอแกนถูกงูกัด และเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ต้องนำขึ้นเรือไปส่งที่โรงพยาบาลคุระบุรี ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางโดยเรือเที่ยวละ 5,000 บาท กองทุนนี้อาจจะมาจากเงินบริจาคหรือเงินที่เก็บจากเรือทัวร์และนักท่องเที่ยว

การศึกษา

โรงเรียนสุรัสวดีได้จัดการศึกษาเพื่อสร้างเด็กมอแกนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ในด้านต่างๆ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ มีความภูมิใจในตนเอง เป้าหมายการศึกษาขั้นต้นต้องการให้อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น รวมทั้ง

การศึกษา ความสะดวก และรักษาสุขภาพ ในอนาคตควรจะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการอบรมทรัพย์สินของเด็กนักเรียน แล้วขยายผลไปถึงผู้ใหญ่ด้วย

เด็กนักเรียนโรงเรียนสุรัสวดีนั่งเรือไปโรงเรียน

สิ่งที่ท้าทายนักการศึกษา ก็คือ จะให้การศึกษาเด็กมอแกนอย่างไรจึงจะไม่ก่อผลกระทบด้านลบแก่สังคมและวัฒนธรรม สิ่งที่น่าจะส่งเสริมก็คือดึงให้ผู้ใหญ่มอแกนมีบทบาทมากขึ้นในการศึกษาอบรมเด็กๆ เพื่อให้มีความรู้และเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม เช่น เชิญมอแกนผู้ใหญ่มาสอนหัตถกรรม ดนตรี พุทธศาสนาพื้นบ้าน

มอแกนควรได้รับการศึกษาและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “โลกภายนอก” แต่โลกภายนอกก็ควรจะเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมอแกนด้วย โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับ หมู่เกาะสุรินทร์คือ เจ้าหน้าที่อุทยานฯ เจ้าหน้าที่ หน่วยอนุรักษ์ นักท่องเที่ยว หน่วยงานที่ดูแล การท่องเที่ยว ผู้ประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว พ่อค้าคนกลาง ฯลฯ พันธกิจและการสนับสนุนเพื่อ การพัฒนาอย่างยั่งยืนควรจะเกิดจากความร่วมมือร่วมวางแผนของทุกฝ่าย สื่อมวลชนก็จะต้องสร้างความเข้าใจอันดีแก่สาธารณชนเกี่ยวกับ วัฒนธรรมของ มอแกนด้วย

ทางอุทยานฯ ได้วางแผนจัดทำสื่อความหมายทางธรรมชาติโดยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ภาษาดำเนินาน นิทานพื้นบ้านของมอแกน เช่น ใช้ชื่อสถานที่และชื่อพันธุ์ไม้เป็นภาษามอแกน นอกจากนี้ อาจจะมีการจัดทำแผนเพื่อประชาสัมพันธ์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมอแกน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหมู่เกาะสุรินทร์มานาน

การรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา

การอนุรักษ์กับการพัฒนาควรดำเนินควบคู่ไปด้วยกัน มอแกนจะได้พัฒนาตนเองตามแนวทางที่เหมาะสม ไม่ใช่หยุดวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ ในปัจจุบัน ก็มีการรับเอาวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาแล้ว เช่น การฟังวิทยุ การแต่งกาย รวมทั้งพฤติกรรมเชิงลบ เช่น เล่นการพนัน ติดเหล้า ฯลฯ

ในขณะที่มีการพัฒนาเรื่องคุณภาพชีวิต ทางเลือกอาชีพ การศึกษาสำหรับเยาวชนมอแกน ฯลฯ ก็ควรจะมีการส่งเสริมความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วย ในการประชุมมีข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน และการอนุรักษ์ภาษาพื้นเมืองของมอแกน เช่น ชื่อเกาะหรือชายหาดบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ควรจะใช้ชื่อที่มอแกนเรียกขานกันอยู่แล้ว ส่วนเรื่องความเข้มแข็งของกลุ่มนั้น ในปัจจุบัน มอแกนขาดกลุ่มองค์กรและการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มศักยภาพให้ชุมชน ปัญหานี้ควรได้รับการช่วยเหลือโดยองค์กรพัฒนาเอกชน

แม้ว่าจะอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน แต่ชุมชนมอแกนขาดกลุ่มองค์กรและการจัดการ

งานวิจัยก็เป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อเป็นฐานความรู้ในการอนุรักษ์และพัฒนาในอนาคต ในการประชุมมีการตั้งคำถามว่าคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับมอแกนคืออะไรและความต้องการพื้นฐานของมอแกนคืออะไร การส่งเสริมจิตสำนึกและแนวปฏิบัติที่จะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนควรมีรูปแบบอย่างไร ซึ่งเป็นคำถามที่มีความสำคัญและอาจจะใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือหาคำตอบได้

ข้อเสนอแนะจากที่ประชุมเรื่องพันธกิจการสนับสนุน

ผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนบนหมู่เกาะสุรินทร์ ดังนี้

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์

- จัดหาทุนสนับสนุนเพื่อจัดกิจกรรมอนุรักษ์แต่่า โดยให้มอแกนมีส่วนร่วมด้วย
- ช่วยเหลือในด้านอาชีพโดยการจ้างงานมอแกนระหว่างฤดูท่องเที่ยว

- ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม (eco-cultural tourism) พาชมหมู่บ้านมอแกน
- พัฒนาโครงการสื่อความหมายธรรมชาติ โดยใช้ภาษา ตำนาน นิทานพื้นเมือง
- ส่งเสริมการจำหน่ายหัตถกรรมฝีมือมอแกน
- บันทึกจำนวนประชากรมอแกนและการเปลี่ยนแปลง (เกิด ตาย ย้ายถิ่น) อยู่เสมอ
- ประสานงานกับตำรวจในด้านการปราบปรามและการป้องกันยาเสพติด

ผู้ประสานงานโครงการนำร่องอันดามัน

- เผยแพร่ข้อมูลรูปของการประชุมไปยังหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชิญชวนให้หน่วยงานเหล่านั้นเข้ามาร่วมมือในโครงการฯ
- สนับสนุนให้มีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของมอแกน
- ระดมความคิดและหาความเป็นไปได้ในการจัดแบ่งเขต (zoning) ให้เป็นที่พักอาศัยของมอแกน รวมทั้งร่างแผนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย (สถาบันอันดามัน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

- สนับสนุนการศึกษาวิจัยแบบสหสาขาวิชาเพื่อการจัดแบ่งเขต (zoning) เพื่อการอนุรักษ์และใช้สอย
- สนับสนุนการศึกษาวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการประเมินสถานภาพสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- สนับสนุนการศึกษาศักยภาพของมอแกนในการเพาะเลี้ยงทางทะเล (mariculture) และทางเลือกในการประกอบอาชีพด้านอื่นๆ
- ประสานงานกับ UNICEF และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอการสนับสนุนเกี่ยวกับการฝึกอบรมอนามัยแม่และเด็ก

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม

- สนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลก

หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กรมประมง

- ประสานงานกับศูนย์ชีววิทยาและประมงทะเลภูเก็ตเพื่อนำข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ในการเพิ่มทางเลือกให้กับมอแกน

สำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ

- ปรับหลักสูตรมอแกนให้เป็นแบบ active learning จัดการสอนโดยผ่านสื่อโทรทัศน์และวิดีโอ นำภูมิปัญญาของมอแกนมาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร
- ฝึกอบรมศิลปหัตถกรรมแก่ผู้หญิงมอแกน โดยประสานกับกรมอาชีวศึกษาในการหาวัตถุดิบ
- วางแผนการป้องกันปัญหาเสพติดในโรงเรียน และขยายผลไปยังชุมชน
- ส่งเสริมการจัดพิมพ์และเผยแพร่เอกสารความรู้ด้านสังคมวัฒนธรรมมอแกน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- สนับสนุนการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เน้นที่ความเรียบง่ายในการกินอยู่ของนักท่องเที่ยวและการมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม รณรงค์ให้นักท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของแหล่งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

- สนับสนุนการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของมอแกน
- รณรงค์ไม่ให้ซื้อผลิตภัณฑ์จากสัตว์ทะเล

รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาชุมชน

- ประสานงานกับพัฒนากร นำสินค้าหัตถกรรมมอแกนไปออกร้านในงานต่างๆของจังหวัด

สาธารณสุข

- นำอาสาสมัครสาธารณสุขมาให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยแก่มอแกน โดยเฉพาะอนามัยแม่และเด็ก
- สนับสนุนการวางแผนป้องกันยาเสพติดและการบำบัดฟื้นฟูให้มอแกน

เด็กมอแกนหันมานิยมมะพร้าวสำเร็จรูป และขนมขบเคี้ยวที่มาจากโรงงาน ทำให้ภาวะโภชนาการต่ำ

องค์กรพัฒนาเอกชน

- สนับสนุนกระบวนการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน
- กระตุ้นให้เกิดการออมทรัพย์ในกลุ่มมอแกน
- หาแหล่งทุนเพื่อสนับสนุนทางเลือกอาชีพให้มอแกน

สำนักงานอำเภอ

- ประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลกับอำเภออื่นที่มีชาวเลกลุ่มต่างๆ อาศัยอยู่ เพื่อ

อาจารย์จากวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมกรุงเทพฯ ได้สร้างงานฝีมือหัตถกรรมเพื่อให้เป็นตัวอย่าง

การประชุมระดมความคิด การประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีกิจกรรมทดลองให้มอแกนนำเดินป่าและดำน้ำ รวมทั้งการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและปัญหาอุปสรรค ได้สะท้อนให้เห็นแนวทางที่สามารถจะดำเนินต่อไปในอนาคต ผู้เข้าร่วมประชุมได้สัมผัสความเป็นมิตรและความสุภาพของมอแกน ได้รับรู้เกี่ยวกับทักษะด้านการทำมาหากินทะเลรวมทั้งภูมิปัญญาของมอแกน กิจกรรมในช่วงต่อไปของโครงการจึงควรมุ่งเน้นที่การพัฒนาจุดแข็งของมอแกน การสร้าง ความตระหนักในการจัดการหมู่เกาะสุรินทร์อย่างยั่งยืน โดยที่คำนึงถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชนเผ่าพื้นเมืองเช่นมอแกน

ในโลกของเรานี้ มีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในปกป้องคุ้มครองแหล่งที่อยู่อาศัยและวิถีชีวิตของชนพื้นเมืองควบคู่ไปกับการจัดการพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งบางพื้นที่ยังเป็นแหล่งมรดกโลกอีกด้วย

ในประเทศออสเตรเลียมีอุทยานแห่งชาติหลายแห่งที่มีชนเผ่าพื้นเมืองคืออะบอริจินส์อาศัยอยู่ อุทยานแห่งชาติคาคาดู (Kakadu National Park) ทางตอนเหนือมีอะบอริจินส์ที่ใช้ชีวิตอยู่ในบริเวณนี้มานานแสนนานและมีความผูกพันกับพื้นที่ทั้งในแง่ของกายภาพและจิตวิญญาณ กลุ่มอะบอริจินส์นี้ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยในอุทยานแห่งชาติคาคาดูได้

อุทยานแห่งชาติเกรทบาเรียรีฟ (Great Barrier Reef National Park) เป็นพื้นที่ที่คนพื้นเมืองอยู่อาศัยมานับพันปีและยังคงใช้ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรชายฝั่งต่อไปได้ ส่วนอุทยานแห่งชาติอุลูรู (Uluru National Park หรือ Ayers Rock) ยังคงมีชาวพื้นเมืองอยู่กว่าร้อยคนทำมาหากินโดยการเก็บพืชผลไม้และล่าสัตว์ รวมทั้งได้รับการอนุญาตให้เปิดร้านค้า ศิลปะหัตถกรรมพื้นเมือง อุทยานฯ แห่งนี้อาจจะเป็นต้นแบบให้กับอุทยานอีกหลายๆแห่ง ตรงที่มีชนพื้นเมืองปฏิบัติงานเป็นเจ้าหน้าที่อุทยานอีกด้วย

ในประเทศมาเลเซีย อุทยานแห่งชาติหลายแห่งมีชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ และรัฐบาลได้กันที่บางส่วนไว้เพื่อให้ชนเผ่าเหล่านี้ได้ใช้ชีวิตอย่างอิสระ เช่น อุทยานแห่งชาติมุลู (Mulu National Park) สุโงมาโก (Sungai Magoh) สุโงตูโต (Ulu Sungai Tutoh) และสุโงอาดัง ที่มีชนเผ่าเพนนาน (Penan) ที่ยังเดินทางเร่ร่อนและใช้ชีวิตอยู่ในป่าได้ตามวิถีแบบดั้งเดิม

สำหรับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เป็นที่น่ายินดีที่หัวหน้าอุทยานฯ ก็คาดหวังให้มอแกนอยู่เป็นส่วนหนึ่งของหมู่เกาะสุรินทร์ และในที่สุดอาจจะทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ ดังนั้น อุทยานแห่งนี้อาจจะกลายเป็นต้นแบบที่แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างการอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชีวิตชนพื้นเมืองต่อไปในอนาคต

เด็กมอแกน --- ความหวังในอนาคตสำหรับการอนุรักษ์

แม้แต่หัวหน้าอุทยานก็คาดหวังว่ามอแกนจะคงอยู่เป็นส่วนสำคัญของหมู่เกาะสุรินทร์ต่อไปในอนาคต

การทำมาหากินอย่างเรียบง่ายของมอแกน เช่น การแจวเรือออกหากินตามชายฝั่งยังเป็นภาพที่คุ้นตาในหมู่เกาะสุรินทร์

กิจกรรมในโครงการ

ช่วงที่ 2: ตุลาคม 2542- ธันวาคม 2543

โครงการนำร่องอันดามันระยะแรกประสบความสำเร็จด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งจากหน่วยงานของกรมป่าไม้ กรมประมง สาธารณสุข กรมการปกครอง สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยและมูลนิธิพัฒนาชุมชนในเขตภูเขา สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัย ฯลฯ ยูเนสโกจึงสนับสนุนโครงการในช่วงที่ 2 โดยมีกิจกรรมหลักคือ

- การประเมินทรัพยากรธรรมชาติและความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ หมู่เกาะสุรินทร์ (พฤศจิกายน 2542 – เมษายน 2543)
- การร่างและจัดพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติม “ชีวิตพวกเราชาวทะเล” ภาษามอแกน อูรักลาโว้ย ไทย และอังกฤษ (พฤศจิกายน 2542 – ตุลาคม 2543)
- การร่างและจัดพิมพ์คู่มือเส้นทางศึกษาธรรมชาติหาดไม้งาม (มกราคม-มีนาคม 2543)

การประเมินทรัพยากรธรรมชาติและความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา

พฤศจิกายน 2542-เมษายน 2543

ในช่วงแรกของโครงการนำร่องอันดามัน ได้มีการจัดประชุมพูดคุยระดมความคิดเห็นเพื่อทำความรู้จักกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องของกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน หัวหน้าอุทยานฯ กล่าวไว้ด้วยความหวังว่ามอแกนจะเป็นส่วนสำคัญของ อุทยานแห่งชาติ และในอนาคตจะเป็นแรงสำคัญในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าทั้งหลายภายในหมู่เกาะสุรินทร์

มอแกนมีความรู้พื้นบ้านและความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวกับทะเลและป่าอยู่แล้ว หากนำมาผนวกกับความรู้พื้นฐานเรื่องระบบนิเวศก็จะเสริมให้มอแกนเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถจะทำงานร่วมกับอุทยานแห่งชาติในการปกป้องคุ้มครองพื้นที่อนุรักษ์ได้ตามที่หวังไว้

โครงการนำร่องอันดามันได้รับทุนจาก Coastal and Small Islands Initiative (CSI) of UNESCO และ The Intergovernmental Oceanographic Commission (IOC) เพื่อให้บัณฑิตที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาโทมาบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้มีโอกาสเก็บข้อมูลภาคสนามประกอบการศึกษาวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เก็บข้อมูลโดยตรงจากมอแกนที่อาศัยอยู่ที่หมู่เกาะสุรินทร์

หัวข้อของงานวิจัยนั้นเกี่ยวกับการสำรวจทรัพยากรทางชีวภาพของหมู่เกาะสุรินทร์ และการสำรวจความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ของมอแกน ดังนั้น ระเบียบวิธีการ

วิจัยจึงมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา คือใช้วิธีสำรวจทางวิทยาศาสตร์และวิธีทางชาติพันธุ์วิทยา (Ethnomethodology) เพราะชนเผ่าดั้งเดิมที่มีชีวิตผูกพันกับทะเลมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานย่อมมีความรู้เกี่ยวกับพืชและสัตว์ต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลที่มีผลต่อการเจริญเติบโตหรือการดำรงอยู่ของพืชสัตว์นั้นๆ อย่างดี

การศึกษาวิจัยมีระยะเวลา 6 เดือน โดยแบ่งงานวิจัยออกเป็นหัวข้อต่างๆ ตามความสนใจของนิสิตและสอดคล้องกับความเชี่ยวชาญของอาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ.ดร. สุรพล สุดารา (คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

1. การสำรวจการแพร่กระจายของหญ้าทะเล หมู่เกาะสุรินทร์ และการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมต่างๆ ในหมู่เกาะสุรินทร์ โดย นายกฤษณ อินทรสุข คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. การสำรวจปลาที่อาศัยอยู่ในแนวปะการัง บริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ โดยนายนิพัทธ์ สัมกลีบ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**อาจารย์ที่ปรึกษา : อ.ดร. ธรณ์
ธำรงนาวาสวัสดิ์ (คณะประมง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)**

1. การสำรวจหอยมือเสือบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์ โดย
นายณรงค์พล สิทธิทวีพัฒน์ คณะประมง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. การประเมินสภาพปะการังบริเวณหมู่เกาะสุรินทร์
โดยนายอนุวัต สายแสง คณะประมง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. การสำรวจสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังที่นำมาเป็น
อาหารได้ บริเวณหมู่เกาะสุรินทร์โดยนายปริญญา
ลิ้ม ปวี วิ ริ ยะ กุล คณะ ประ ม ง
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

งานวิจัยเพื่อประเมินทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ได้ข้อมูล
พื้นฐานเกี่ยวกับสัตว์ทะเลที่มอแกนบริโภค

**อาจารย์ที่ปรึกษา : ดร. นฤมล
หิญาธิระนันท์ อรุโณทัย
(สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์ -
มหาวิทยาลัย)**

1. พฤษศาสตร์พื้นบ้านของมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์
โดยนางสาวอรุณ แก้วจัตุรัส คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. การเก็บปลิงทะเลของมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์
โดยนางสาวปิยรัตน์ ปั้นลี คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ในอดีตและปัจจุบัน การอพยพโยกย้าย บริเวณที่
ตั้งถิ่นฐานและบริเวณทำมาหากินของมอแกน
หมู่เกาะสุรินทร์ โดยนางสาวศยามล เจริญรัตน์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาพฤษศาสตร์พื้นบ้าน ครอบคลุมถึงการใช้พันธุ์ไม้เพื่อ
ประโยชน์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันของมอแกน

มอแกนเตรียมสมุนไพรทางบนแผ่นไม้ที่นิ้ว
ที่เกิดจากงูกัด

พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของมอแกน

โดยนางสาวอรุณ แก้วจัตุรัส คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นิสิตเก็บตัวอย่างใบไม้มาเพื่อการศึกษาวิเคราะห์

ข้อค้นพบที่สำคัญ

- จากการศึกษพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวเลมอแกน ณ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ พบว่ามอแกนใช้ประโยชน์พืชจำนวน 159 ชนิด 54 วงศ์ และยังไม่สามารถจำแนกชนิดได้ 24 ชนิด แยกประเภทการใช้ประโยชน์ได้ 4 ประเภท คือ พืชอาหาร พืชสมุนไพร ไม้สร้างที่อยู่อาศัย และการใช้ประโยชน์อื่นๆ จำนวน 83, 33, 57 และ 54 ชนิดตามลำดับ
- มอแกนยังคงมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้บำบัดการเจ็บป่วย เช่นการรักษาอาการบวม ใช้ส่วนของพืชที่มีการนำมาใช้มากที่สุดเป็นใบรองลงมาเป็นผล เปลือกลำต้น ลำต้น เหง้า และเมล็ด ปริมาณการเก็บนั้นเพื่อให้เพียงพอในการใช้แต่ละครั้งเท่านั้น
- การตัดไม้เพื่อทำเสาบ้านมักเลือกตัดไม้ ที่มีลำต้นตรง เส้นรอบวงขนาด 16-35 เซนติเมตร ความยาวของเสาบ้านอยู่ระหว่าง 3.5-6.5 ฟุต เป็นไม้ที่มีขนาดไม่ใหญ่มากนักเพื่อสะดวกต่อการตัด การขนย้าย และการปลูกบ้าน จะมีการซ่อมแซมบ้านประมาณ 6 เดือนต่อครั้ง
- เรือมอแกน เป็นเรือขุด ในปัจจุบันจำนวนเรือมีน้อยและไม่นิยมทำมากนักเนื่องจากมีความยุ่งยากมาก เรือจึงเป็นมรดกแก่ลูกที่แยกครอบครัวใหม่
- การใช้ไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิงใช้ทั้งในรูปของไม้ฟืนและถ่าน ปริมาณการใช้ไม้ฟืนและถ่านสัมพันธ์กับจำนวนครั้งในการประกอบอาหาร ซึ่งมีประมาณ 2 ครั้งต่อวัน มอแกนเริ่มใช้ถ่านในช่วง 10 ที่ผ่านมานี้ เนื่องจากควันน้อยทำให้ไม่มีเขม่าติดภาชนะหุงต้ม

ตัวอย่างพืชอาหารของชาวมอแกน

ลำดับ	ชื่อมอแกน	ชื่อภาษาไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	การใช้ประโยชน์	ช่วงเวลาที่ใช้
ไม้ยืนต้น							
1.	กอบ้าง บานูย	ลำโพง	<i>Sterculia foetida L.</i>	Sterculiaceae	เมล็ด	เผากินเหมือนถั่ว	มี.ย.-ส.ค.
2.	กอมัน	ระกำ	<i>Salacca rumphii Wall.</i>	Arecaceae	ยอด	แกง	ทั้งปี
3.	กอลแลน	มะปริง	<i>Bouea oppositifolia Meissn. var. microphylla Merr.</i>	Anacardiaceae	ผล	ผลไม้	มี.ค.-เม.ย.
4.	กะดูย	กาแซะ	<i>Millettia atropurpurea Benth.</i>	Fabaceae	ยอด	ผักสด	ธ.ค.-ก.พ.
5.	กะตาน	มะไฟ	<i>Baccaurea sp.</i>	Euphorbiaceae	ผล	ผลไม้	เม.ย.-พ.ค.
6.	กะด้าม	มันปู			ใบ	ผักสด	ทั้งปี
7.	กะพก				ผล	ผลไม้	เม.ย.-พ.ค.
8.	กะคูน	ไผ่		Gramineae	หน่อ	ต้ม, แกง	มี.ย.-ก.ย.
9.	กามัง	มะเฒ่า	<i>Antidesma sp.</i>	Stilaginaceae	ผล	ผลไม้	มี.ค.-เม.ย.
10.	กิเกียก				ผล	ผัก	มี.ค.-เม.ย.

เด็กมอแกนกินผลกระทิง

ผู้หญิงมอแกนกลับจากการเข้าป่าไปตัดใบเตยหนามและมัดใบเตยเทินไว้บนศีรษะ

ข้อเสนอแนะ

- ความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ควรมีการถ่ายทอด โดยบรรจุการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านให้เป็นส่วนหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาของเด็กมอแกนเพื่อที่ความรู้เหล่านี้จะมีการสืบทอดไม่สูญหายไปพร้อมกับผู้ที่มีความรู้ทางด้านนี้

การเก็บปลิงทะเลของมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ ในอดีตและปัจจุบัน

โดยนางสาวปิยรัตน์ บัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มอแกนเตรียมดำน้ำเพื่อแทงปลาและเก็บปลิงทะเล

ข้อค้นพบที่สำคัญ

- ปลิงทะเลหรือที่เรียกกันในภาษามอแกนว่า “หย่าจี” หรือ “ก่าจี” นั้น มอแกนแบ่งแยกได้ถึง 27 ชนิด (ชื่อ) ตัวอย่างเช่น หย่าจีแกด้า (ปลิงดำ *Holothuria atra*) หย่าจีตะตะ (ปลิงนาคราช *Holothuria leucospilota*) หย่าจีจ้อช้อย (ปลิงนม *Actinopyga lecanora*) หย่าจีกอลง (ปลิงกบ *Actinopyga mauritiana*)
- ในอดีต เมื่อมอแกนเก็บปลิงได้ มักจะเลือกนำมารับประทานก่อน เหลือจึงนำมาขาย แต่ในระยะหลังพบว่า ปลิงที่เก็บได้แทบทั้งหมดจะถูกส่งขายเป็นหลัก ปัจจุบันเนื่องจากจำนวนปลิงลดน้อยลง อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์จึงไม่ให้มอแกนเก็บปลิงทะเลอีก
- ราคาของปลิงแต่ละชนิดขึ้นอยู่กับการกำหนดของพ่อค้าคนกลาง ซึ่งการกำหนดนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของปลิง และช่วงเวลาของปี
- จากการสัมภาษณ์มอแกนทำให้ทราบว่า จะสามารถพบปลิงได้ทั้งในบริเวณน้ำตื้น ไม่ว่าจะ เป็นระดับแค่ข้อเท้าในช่วงน้ำลงจนถึง บริเวณน้ำลึกระดับหลายสิบเมตรที่ดำน้ำตัวเปล่าไม่ได้ ต้องใช้เครื่องมือช่วยในการหายใจ
- มอแกนมีการจำกัดขนาดของปลิง โดยจะเลือกจับเฉพาะปลิงที่มีขนาดใหญ่เท่านั้น ส่วนปลิงที่มีขนาดเล็กจะถูกปล่อยทิ้งไว้ให้โตต่อไป โดยปกติแล้ว มอแกนจะจับปลิงด้วยมือเปล่า การจับปลิงจะไม่ได้ออกจับทุกวัน มอแกนจะออกจับปลิงในช่วงน้ำลง โดยเว้นช่วงข้างขึ้น 8 – 11 ค่ำ และข้างแรม 8 – 11 ค่ำ เพราะเป็นช่วงน้ำตาย

ปลิงทะเล

- ในปัจจุบัน ตลาดมีความต้องการปลิงหลากหลายชนิดมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เกิดการเก็บปลิงมากขึ้นด้วย ทางอุทยานแห่งชาติฯ ได้ประกาศห้ามมอแกนเก็บปลิง ซึ่งทำให้การทำมาหากินของมอแกนถูกจำกัดลง ดังนั้น ควรจะมีการส่งเสริมการหารายได้โดยวิธีอื่นๆ ที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อนุรักษ์

การแปรรูปปลิงทะเลสดเป็นปลิงตากแห้ง

(ภาพจากเกาะพระทอง)

ข้อเสนอแนะ

- ควรจะสนับสนุนให้มอแกนทำผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่เป็นของดั้งเดิมอยู่แล้ว เช่น เสื้อและกระเป๋ากบเตยหนาม เรือกำบางขนาดเล็ก ฯลฯ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งรายได้ต่อไป ควรจะมีการจัดหาตลาดรับซื้อที่สม่ำเสมอ เพื่อให้

มอแกนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรปลิงทะเล

- ควรจะมีการให้ความรู้แก่มอแกนอย่างต่อเนื่องในเรื่องที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากร โดยต่อยอดจากความรู้พื้นบ้านของมอแกนที่ผ่านการทดลองมานับชั่วอายุคน
- ในช่วงปิดทำการอุทยาน ฯ ซึ่งจะกินเวลาประมาณ 6 เดือนของทุกปี เจ้าหน้าที่อุทยานฯ อาจผันตัวเองไปทำงานในส่วนอื่น ๆ อาทิ งานเพื่อการให้ความรู้ทั้งแก่มอแกนและนักท่องเที่ยว กล่าวคือ เจ้าหน้าที่อาจทำหน้าที่ครู เพื่อให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์กับมอแกน หรือการฝึกอบรมเพื่อให้มอแกนสามารถทำหน้าที่ผู้ช่วยในการพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมโดยรอบอุทยานฯ
- ควรให้มีนักวิจัยเข้าไปศึกษาหรือประจำในพื้นที่เป็นระยะเวลายาวนานขึ้น เพื่อศึกษาวิจัยเรื่องของมอแกนให้มากขึ้น รวมทั้งเป็นตัวประสานงานในการแก้ปัญหาและช่วยเหลือมอแกนต่อไป
- นักวิทยาศาสตร์หรือนักวิจัยทางสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ควรให้ความสำคัญและความสนใจในความรู้ดั้งเดิมที่สั่งสมจากประสบการณ์หรือภูมิปัญญาชาวบ้านมากขึ้น เพื่อที่จะนำประสบการณ์และความรู้เหล่านั้นมาปรับใช้ในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากร

การอพยพโยกย้าย บริเวณที่ตั้งถิ่นฐาน และบริเวณทำมาหากินของมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์

โดยนางสาวศยามล เจริญรัตน์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมู่บ้านมอแกน

ข้อค้นพบที่สำคัญ

- ในอดีต ชาวเลมอแกนเดินทางเร่ร่อนทางทะเล เมื่อถึงฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ก็จะแวะสร้างเพิงพักตามเกาะต่างๆในทะเลอันดามัน หมู่เกาะสุรินทร์เป็นเกาะหนึ่งซึ่งมอแกนแวะพักอาศัย
- การตั้งถิ่นฐานอย่างค่อนข้างถาวรบนเกาะนี้นั้นมีมาไม่น้อยกว่า 4 ชั่วอายุคน แต่บางครั้งครอบครัวยังมีการเดินทางเพื่อทำมาหากินหรือเยี่ยมญาติหรือเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนข้าวสารและของจำเป็นต่างๆ
- อัตราการตายของเด็กวัยต่ำกว่า 5 ปี มีค่อนข้างสูง เนื่องจากความจำกัดของสุขอนามัยแม่และเด็ก ดังนั้น อัตราการเพิ่มของประชากร จึงมีไม่สูงนัก จำนวนประชากรชายมีน้อยกว่าประชากรหญิง สาเหตุเพราะผู้ชายทำงานที่เสี่ยงต่อการเสียชีวิตมากกว่า ผู้หญิงและมีการติดสารเสพติดซึ่งทำให้ร่างกายอ่อนแอลงอีกด้วย
- ประชากรมอแกนในหมู่เกาะสุรินทร์มีจำนวนไม่คงที่ เนื่องจากการอพยพโยกย้ายนี้ แต่โดยทั่วไปแล้วมีประมาณ 150-200 คน
- การทำมาหากินของมอแกนจะกระจายไปทั่วเกาะ การจับสัตว์น้ำเพื่อการบริโภคนั้นยังมีปริมาณไม่มาก เนื่องจากมอแกนไม่มีการสะสมอาหารหรือถนอมอาหารไว้กินนาน ๆ จึงทำมาหากินวันต่อวัน

ข้อเสนอแนะ

- ควรจะมีการบันทึกการเกิด-ตาย การอพยพโยกย้ายของประชากรมอแกนอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจจะเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และเจ้าหน้าที่หน่วยประมงช่วยเป็นหน่วยบันทึกหรือเป็นพี่เลี้ยง แต่ในอนาคต หากมีมอแกนที่รู้หนังสือเพิ่มมากขึ้น มอแกนจะเป็นผู้จัดการเองได้
- ไม่ควรจะให้มอแกนตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นหมู่บ้านใหญ่เนื่องจากเหตุผลทางสุขภาพและ

และความจำกัดของทรัพยากร นอกจากนั้น การโยกย้ายยังเป็นกลไกทางสังคมเพื่อ บรรเทาปัญหาความขัดแย้งและการทะเลาะ เบาะแว้ง อย่างไรก็ตาม ความเป็นอยู่ที่ดี ความจำกัดของพื้นที่ทำให้มอแกนไม่สามารถย้ายที่อยู่อาศัยได้ เท่าที่ควร

- ควรจะมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะ เข้าเยี่ยมหมู่บ้านมอแกน และควรกำหนด ระยะเวลาที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยม หมู่บ้าน เพราะการที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้า- ออกหมู่บ้านตามใจเป็นการรบกวนวิถีชีวิต มอแกนและการที่นักท่องเที่ยวที่ไม่มีความ เข้าใจหรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ควรหรือไม่ ควรปฏิบัติเมื่ออยู่ที่หมู่บ้าน อาจจะทำให้เกิด ปัญหาตามมาในภายหลัง

นักท่องเที่ยวพานมอแกนมาแจกเด็กมอแกน

- เจ้าหน้าที่อุทยานควรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวก่อนเดินทางไปชมหมู่บ้านมอแกน หรืออาจจะใช้อาสาสมัครผู้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมมอแกน มาให้ความรู้หรือฝึกอบรมให้
- ในอนาคต อาจจะมีการให้ความรู้หรืออบรมมอแกนให้สามารถจะนำชมหมู่บ้านและเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตทางทะเลให้นักท่องเที่ยวได้รับฟัง อาจจะจัดเป็นโปรแกรมพิเศษให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเที่ยวป่าโดย ย้อนรอยทางเดินของมอแกนหรือเที่ยวทะเล ชมการจับปลาด้วยวิธีดั้งเดิมของมอแกน

หลังจากที่การศึกษาวิจัยจบสิ้นลงแล้ว ผู้ประสานงานโครงการได้จัดประชุมเพื่อรายงานข้อค้นพบจากการศึกษาให้ผู้แทน ส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล ผู้แทนอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ และผู้สนใจอื่นๆ ร่วมรับฟังในวันที่ 26 พฤษภาคม 2543 ณ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

งานวิจัยนี้เป็นเพียงการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและความรู้พื้นบ้าน ในช่วงต่อไปของโครงการควร จะมีการวิจัยที่เจาะลึกยิ่งขึ้น โดยสนับสนุนการวิจัยแบบสหสาขาวิชา ให้นักวิจัยหรือนิสิตสาขาวิทยาศาสตร์ได้รู้จักนำ ระเบียบวิธีเก็บข้อมูลแบบสังคมศาสตร์มาใช้ในการเก็บข้อมูลความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และเพื่อเปิด โอกาสให้นักวิจัยหรือนิสิตสาขาสังคมศาสตร์นำข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม ความรู้พื้นบ้าน และการพึ่งพา ทรัพยากรธรรมชาติของมอแกนมาเปรียบเทียบและตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจทางวิทยาศาสตร์ งานวิจัย ดังกล่าวจะส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมอแกนโดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจคุณค่าของความรู้ พื้นบ้านเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

โครงการร่างและจัดพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติม “ชีวิตพวกเราชาวทะเล” ภาษามอแกน อูรักลาโว้ย ไทย และอังกฤษ

พฤศจิกายน 2542 – ตุลาคม 2543

ภาษาของชาวเล ทั้งภาษามอแกน มอแกน และ อูรักลาโว้ย เป็นภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียนหรือการบันทึกโดยตัวอักษร ดังนั้น ประวัติความเป็นมา ตำนาน นิทาน เพลงร้อง รวมทั้งความรู้พื้นบ้านในด้านต่างๆ ของชาวเลจึงมิได้มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร การสื่อสารและสืบทอดโดยอาศัยภาษาพูดเป็นหลัก

ในระยะหลังๆ เมื่อชาวเลตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรจึงหันมา ซึมซับวัฒนธรรมและภาษาไทยมากขึ้น วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกละเลยและค่อยๆ สูญหายไป เด็กชาวเล อูรักลาโว้ยรุ่นใหม่ในชุมชนราไวย์ จังหวัดภูเก็ตหันมาใช้ภาษาไทยปักษ์ใต้กันแทบทั้งนั้น แม้แต่การสื่อสารพูดคุยกันในครอบครัว ก็ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก

ชาวเลอูรักลาโว้ยรุ่นใหม่หลังมีบัตรประชาชนและได้รับการศึกษาในระบบ กระบวนการกลายเป็น “ไทยใหม่” ทำให้ภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเลเจือจางลงทุกที ส่วนเด็กมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ แม้ว่าจะเป็นกลุ่ม ชาวเลที่มีวิถีชีวิตค่อนข้างจะดั้งเดิม แต่เมื่อเข้าสู่การเรียนการสอนในระบบของโรงเรียนโดยใช้ภาษาไทยเป็นสื่อ ก็หันมาซาบซึ้งภาษาไทยและเพลงไทยมากขึ้น จากที่เคยมีความสุขจากการร้องเพลงมอแกน ก็หันมามีความสุขกับการร้องเพลงยอดนิยมนภาษาไทยแทน จนกระทั่งละเลยเพลงและบทร้องดั้งเดิมที่บรรยายถึงความงามในธรรมชาติ การเดินทางไกลไปตามเกาะต่างๆ การทำมาหากินทางทะเล ความสุขในการพบปะคนรัก ฯลฯ

เด็กอูรักลาโว้ยเข้าแถวออกกำลังกายตอนเช้าพร้อมกับเด็กไทย
อื่นๆ ที่โรงเรียนเกาะจำ จังหวัดกระบี่

เด็กๆ อูรักลาโว้ยหลายคนไม่มีความสุขกับการเรียนหนังสือ และบางคนขาดเรียนบ่อย ครูที่โรงเรียนต้องไปตามให้มาเรียนหรือต้องบังคับพ่อแม่ให้ส่งลูกมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ เด็กบางคนต้องออกทะเลเพื่อช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน บางคนก็เบื่อบรรยากาศโรงเรียนเพราะถูกบังคับให้ทำการบ้าน เมื่อเรียนไม่ดีก็ถูกครูดุและตี บางคนไม่ตั้งใจเรียนหนังสือ ขาดเรียนบ่อย ผลการเรียนอ่อน ดังนั้น จึงมีเด็กกลุ่มหนึ่งที่เล่นอยู่แถวชายหาด วายน้ำทะเล เดินขอสตางค์นักท่องเที่ยว หรือบางคนก็ออกจากโรงเรียนและไม่คิดจะหวนกลับไปเรียนหนังสือต่ออีก

ส่วนเด็กไทยที่ร่วมชั้นเรียนกับเด็กชาวเลอาจจะเห็นว่า เด็กชาวเลแตกต่างจากตนเองในด้านภาษา วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ เด็กไทยทางภาคใต้มักจะรู้จักชาวเลในฐานะผู้ที่มาร่วมเทศกาลบุญเดือนสิบ คือเป็นผู้มารับบุญและทานหรือของบริจาคนในช่วงเทศกาลทางพุทธศาสนา ชาวเลบางคนนำหอยนางรม หอยแครง ปลิงแห้ง เปลือกหอยและผลิตภัณฑ์อื่นๆ จากทะเลมา

ชายด้วย แต่เด็กและแม่แต่ผู้ใหญ่ไทยไม่ได้รับรู้ถึงเรื่องราวของชาวเลลึกซึ่งไปกว่านั้น

จากการที่ภาษา และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเลทั้งสามกลุ่มเริ่มถดถอยลง โครงการนำร่องอันดามันจึงจัดกิจกรรมร่าง ทดลอง และจัดพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวเล โดยมีเนื้อหาเป็นสี่ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษามอแกน ภาษาคูรักลาไวย และภาษาอังกฤษ และมีรูปประกอบที่วาดโดยเด็กชาวเล

จุดประสงค์หลักของการจัดทำหนังสือเล่มนี้คือให้เด็กมอแกนและคูรักลาไวย (หรือไทยใหม่) ได้ฝึกฝนการเขียนอ่านภาษาท้องถิ่น และเกิดความภาคภูมิใจในชนบประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิม รวมทั้งส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาเพื่อการบันทึกความรู้พื้นบ้านและตำนานต่างๆ ในอนาคต เด็กไทยจะมีโอกาสได้ใช้หนังสือเล่มนี้เพื่อฝึกฝนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเพื่อนร่วมดินแดน เป็นการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม

เด็กมอแกนและเด็กไทย โรงเรียนบ้านปากจก

นอกจากนี้ ยังหวังให้มีการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมนี้ในการจัดกิจกรรมโดยครูจัดให้เด็กได้ร่วมคิดร่วมทำ ตั้งคำถาม มีกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน ให้โอกาสเด็กมอแกนและคูรักลาไวยได้ลองอ่านออกเสียง เล่าถึง

ชีวิตความเป็นอยู่ ธรรมเนียม ประเพณี ตำนานให้เพื่อนๆ ฟัง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่让孩子เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และครูเป็นเพียงพี่เลี้ยงหรือผู้ที่กระตุ้นให้เด็กได้รู้จักขบคิด แก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง การเปิดโอกาสให้เด็กชาวเลได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมในชั้นเรียน จะกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจ และใส่ใจในการเรียนรู้มากขึ้น

ขั้นตอนจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม

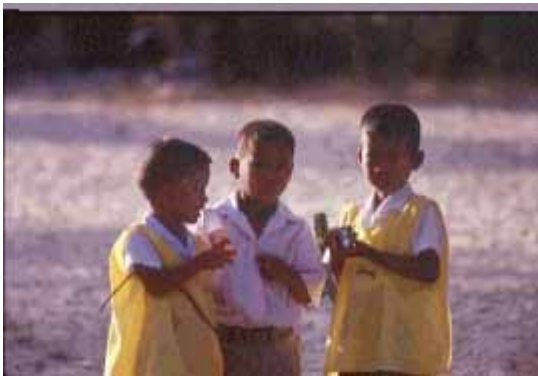
1. **การร่างเค้าโครงหนังสือ** ผู้จัดทำได้ร่างเค้าโครงเรื่องและเนื้อหาบางส่วนโดยเลือกให้ครอบคลุมวิถีชีวิต การทำมาหากิน ความเชื่อ ประเพณีที่สำคัญ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของมอแกน 10 บท และส่วนของคูรักลาไวย 10 บท
2. **การเก็บข้อมูล** ผู้จัดทำเก็บข้อมูลเพื่อประกอบการร่างเนื้อหาหนังสือที่หมู่บ้านมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา หมู่บ้านคูรัก-ลาไวย หาดราไวย์และ บ้านเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต ผู้จัดทำกระตุ้นให้ตัวแทนของชาวเลมอแกน และคูรักลาไวย แสดงความคิดเห็นว่าอยากจะให้สังคมไทยได้เรียนรู้หรือรับทราบอะไรบ้างเกี่ยวกับชีวิตชาวเล ระหว่างการเก็บข้อมูลในช่วงปิดภาคเรียน ผู้จัดทำได้นำกระดาษวาดเขียน และดินสอสีไปให้เด็กๆ ชาวเลวาดรูปเกี่ยวกับหมู่บ้าน พิธีสำคัญ หรือความประทับใจอื่นๆ เพื่อนำมาเป็นภาพประกอบในหนังสือ
3. **การจัดพิมพ์และทดลองหนังสือ** หลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลประกอบการจัดทำหนังสือแล้ว ผู้จัดทำได้ร่าง ออกแบบและจัดพิมพ์

หนังสือฉบับทดลองจำนวน 255 เล่ม ส่งไปทดลองยัง 5 โรงเรียนในจังหวัดภาคใต้

4. **การปรับแก้ไขหนังสือ** หลังจากที่ได้ส่งหนังสือฉบับทดลองไปยังโรงเรียนทั้ง 5 แล้วผู้จัดทำได้เดินทางไปยังโรงเรียนทั้งห้าเพื่อพูดคุยกับอาจารย์ นักเรียน และผู้ที่มีโอกาสได้อ่านหนังสือนี้ รับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับแก้ไขให้หนังสืออ่านเพิ่มเติมมีความสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ตามจุดประสงค์ได้มากที่สุด นอกจากนี้ ยังได้ตรวจสอบข้อมูลและการออกเสียงกับมอแกนและ อูรักลาไวย์อีกครั้ง

5. **การจัดพิมพ์หนังสือฉบับสมบูรณ์**

หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงเนื้อหาและรูปแบบของหนังสือ แล้ว ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือจำนวน 1,000 เล่ม เพื่อแจกจ่ายไปยัง 15-20 โรงเรียน ในจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูลที่มีเด็กชาวเลเรียนอยู่

เด็กโรงเรียนบ้านปากจก

หนังสืออ่านเพิ่มเติมฉบับสมบูรณ์

หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาเน้นว่าเป็นหนังสือเล่มแรกที่ถ่ายทอดภาษาท้องถิ่นคือภาษาชาวเลมอแกน และภาษาชาวเลอูรักลาไวย์ออกมาเป็นบทอ่านสั้นๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิต การทำมาหากิน พิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ หลังจากที่มีการแจกจ่ายไปตามโรงเรียนที่มีเด็กชาวเลเรียนอยู่แล้ว คาดว่าเด็กๆ ชาวเลคงจะได้อ่านหนังสือและเกิดความภาคภูมิใจในภาษาของตนเอง รวมทั้งบางคนยังได้ภูมิใจกับฝีมือการวาดภาพประกอบที่ตนได้มีส่วนร่วมวาดไว้ในหนังสืออีกด้วย นอกจากนั้น หนังสือเล่มนี้อาจจะมีส่วนกระตุ้นให้ผู้อ่านอยากเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมชาวเลมากขึ้นอีก ผู้จัดทำได้ร่างแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้หนังสือแนบไปกับหนังสือเพื่อที่จะติดตามผลการใช้หนังสือเล่มนี้และประเมินข้อดีข้อด้อยเพื่อที่จะได้มีการปรับปรุงแก้ไขต่อไปในอนาคต

การร่างและจัดพิมพ์คู่มือศึกษาธรรมชาติ เส้นทางหาดไม้งาม

มกราคม - มีนาคม 2543

เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ได้พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติหาดไม้งามที่มีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร ตลอดเส้นทางนี้ ได้มีการจัดสถานที่ที่มีข้อมูลสื่อความหมายธรรมชาติไว้ 11 สถานี แต่ข้อมูลส่วนใหญ่เน้นที่ธรรมชาติวิทยา และขาดข้อมูลเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานด้านพันธุ์ไม้ หรือพฤกษศาสตร์ พื้นบ้าน ทั้งที่หมู่เกาะสุรินทร์เป็นที่อาศัยพักพิงของมอแกนนับศตวรรษ และระบบนิเวศน์ทั้งทางบกและทางทะเลได้เอื้อต่อการดำรงชีพของมอแกนมาเนาน ดังนั้น ควรจะมีการนำเสนอข้อมูลความรู้พื้นฐานและมุมมองของมอแกนต่อธรรมชาติโดยรอบ ซึ่งจะทำให้การสื่อความหมายมีความสมบูรณ์และมีสีสันยิ่งขึ้น

สถานีสื่อความหมายธรรมชาติบนเส้นทางเดินป่า

โครงการนำร่องอันดามันจึงได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของมอแกน ข้อมูลส่วนหนึ่งได้มาจากการศึกษาประเมินทรัพยากรและความรู้พื้นบ้านที่ดำเนินการไปแล้วและนำมาผนวกกับข้อมูลธรรมชาติวิทยาที่ทางอุทยานฯ ได้จัดทำไว้ ส่วน THINK EARTH หน่วยจัดกิจกรรมด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของ บริษัท สยามมอเตอร์ จำกัด สนับสนุนการ

ออกแบบรูปเล่มและการจัดพิมพ์คู่มือเส้นทางศึกษาธรรมชาติหาด

ไม้งามจำนวน 1,000 เล่ม ซึ่งได้มอบให้กับอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ในเดือนมีนาคม 2543

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างบางส่วนจากคู่มือเส้นทางศึกษาธรรมชาติหาดไม้งาม

ใครเดินป่านี้มาก่อนคุณ?

หลายร้อยปีก่อนที่จะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติชาวเลมอแกนเดินทางมาพักพิงและ พึ่งพาธรรมชาติของหมู่เกาะสุรินทร์ มอแกนถนัดในการดำน้ำ แวงปลา งามหอยในทะเล แต่ป่าก็เป็นแหล่งอาหาร แหล่งวัตถุดิบทำเรือและเครื่องมือเครื่องใช้ แหล่งสมุนไพร มอแกน รู้จักป่าดีพอๆ กับทะเล รู้จักที่จะเลือกไม้ยาง (จีเชียน) เพื่อทำเรือขุด เลือกใบเตยหนาม (จะแค้กะโดง) มาเย็บทำหลังคาเรือ หลังคาบ้าน สานเสื่อ กระบุง และกล่องไว้ใส่ของต่างๆ เลือกใบค้อ (จาโละ) มาสานเหน็บเข้ากับซี่ไม้ไผ่เพื่อมุงหลังคากระท่อม

ต้นเต้าร้างที่มอแกนนำยอดมาเป็นอาหาร

มอแกนยังเก็บใบไม้ผลไม้จากป่าเพื่อกินสดหรือทำอาหาร เช่น ยอดผักหวาน (ตำลึงป่าหวาน) ยอดสำน (ซีปุ่น) ส่วนหญุกยาก็หาได้จากป่าเดียวกัน มอแกนใช้

เปลือกของต้นหยีทะเล (บะอ้าย) มาผสมกับน้ำทะเลที่เค็มและตัวของเด็กอ่อน เพื่อบรรเทาอาการไข้ไม่สบาย ใช้ใบของพลับพลึง (ป่าโกง) มาหมกไฟขยำให้น้ำออกและปิดที่ฝี ใช้ใบของต้นรักทะเล (นุ้บอง) มาหั่น ตากแดดจนแห้งและตำกับข้าวสาร ห่อผ้าทำลูกประคบ อังไฟและนำมานวดบริเวณที่ช้ำชอก

จะเห็นได้ว่า มอแกนมีความใกล้ชิดกับป่า มีความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวกับการนำเอาพืชพรรณต่างๆ มาใช้นอกจากนั้น มอแกนยังมีความเคารพนับถือต่อป่าและสรรพสิ่งในป่า เพราะป่าเป็นแหล่งผดุงชีวิต

ข้อเสนอแนะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในอนาคตควรมีการแปลคู่มือเส้นทางศึกษาธรรมชาติหาดไม้งามออกเป็นภาษาอังกฤษ เพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้มีโอกาสรับทราบข้อมูลทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของหมู่เกาะสุรินทร์ นอกจากนี้ ควรมีการผนวกข้อมูลทางวัฒนธรรมเข้าไปในป้ายสื่อความหมายธรรมชาติตามสถานีต่างๆ ด้วย

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ควรพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพิ่มเติม ซึ่งอาจจะใช้บางส่วนของเส้นทางหาของป่าของมอแกน อุทยานฯ อาจจะให้มอ

แกนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเดินป่าโดยเป็นผู้ให้ข้อมูลด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านอีกด้วย

คู่มือเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ป้ายสื่อความหมายธรรมชาติบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

กิจกรรมในโครงการ

ช่วงที่ 3: มกราคม 2544 – มีนาคม 2545

ช่วงที่ 2 ของโครงการได้เน้นไปที่การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมมอแกน การจัดพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติม “ชีวิตพวกเราชาวทะเล” 4 ภาษา และจัดพิมพ์คู่มือเส้นทางศึกษาธรรมชาติหาดไผ่งาม ซึ่งทำให้มีผู้รู้จักโครงการมากขึ้น และทำให้มีแนวร่วมในการทำงานมากขึ้น ช่วงที่ 3 ของโครงการจึงมีกิจกรรมที่ทำร่วมกับหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ อยู่หลายกิจกรรม คือ

- การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อจัดเตรียมโครงการก่อสร้างสรรค์จินตคติ (ร่วมกับอาจารย์และนิสิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธันวาคม 2544)
- การสนับสนุนโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่ (ร่วมกับอาจารย์จากศูนย์วัฒนธรรมกระบี่ กุมภาพันธ์ 2545)
- การส่งเสริมงานฝีมือหัตถกรรมมอแกน (มกราคม- มีนาคม 2545)
- การสนับสนุนการสร้างเรือกำบัง (กรกฎาคม 2545- มีนาคม 2546)
- การร่วมจัดประชุม Wise Coastal Practice for Asia and Pacific กระบุรี จังหวัดพังงา (25-28 พฤศจิกายน 2545)
- การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมมอแกนที่หมู่บ้านมอแกนอ่าวบอน (อ่าวแนอ๊ะ) เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา (กุมภาพันธ์ 2546)

การเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อจัดเตรียมโครงการสร้างสรรค์สื่อจิตคติ

ธันวาคม 2545

ฝ่ายวิจัย คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อสร้างและทดลองสื่อ จิตคติร่วมสมัย เพื่อที่จะสื่อสารให้เยาวชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองได้รับทราบเกี่ยวกับวิถีชีวิตและตำนานของมอแกนและชาวอูรักลาไวกัย โครงการนำร่องอันดามัน ร่วมกับคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้นำอาจารย์และนิสิตจำนวน 7 คน โดยมีรองศาสตราจารย์ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ และอาจารย์จิรยุทธ์ สินธุพันธุ์เป็นผู้นำคณะ เดินทางไปเก็บข้อมูลเบื้องต้น หมู่บ้านมอแกน เกาะสุรินทร์ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต เรียนรู้บทเพลง ตำนาน นิทานต่างๆ ของมอแกน

หลังจากที่ได้ข้อมูลพื้นฐานแล้ว อาจารย์และนิสิตภาควิชาวาริชวิทยาและสื่อสารการศึกษาดำเนินการหาแหล่งที่มาพัฒนาสื่อเช่น บทละคร นิทาน หนังสืออ่านสำหรับเยาวชน และบทบรรยายที่สามารถจะสื่อสารสู่สังคมใหญ่เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เล็กๆ เช่น มอแกน และอูรักลาไวกัย และทำให้สังคมใหญ่รู้สึกถึงคุณค่าของวัฒนธรรม ความเชื่อ และจินตนาการที่ร้อยเรียงในรูปของนิทานและตำนานของมอแกนและอูรักลาไวกัย

นิสิตคณะนิเทศศาสตร์ ช่อมละครเรื่องซีเปียน

โครงการวิจัยเชิงทดลองการสื่อสารต่างวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยมอแกนและชาวไทยอุรักลาไวย์

วันเด็กปีพุทธศักราช 2543 โครงการสื่อสันติภาพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เชิญ ดร.นฤมล อรุโณทัย มาเป็นวิทยากรพิเศษในรายการ “จับจ้องมองสื่อ” ทางสถานีวิทยุจุฬาฯ เพื่อพูดคุยเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียนชีวิตภาษาหมอแกนและชาวไทยอุรักลาไวย์ รวมทั้งโครงการที่อาจารย์ได้ลงไปดำเนินการอยู่ที่หมู่เกาะสุรินทร์ การสนทนาในครั้งนั้นเป็นครั้งแรกที่พวกเราได้รับรู้เรื่องราวและข้อมูลอันเป็นรายละเอียดของพื้นที่ร่องร่วมแผ่นดิน ที่มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างไปจากสังคมหลัก

การสื่อสารต่างวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชาวไทยมอแกนและชาวไทยอุรักลาไวย์ ของคณาจารย์และนิสิตภาควิชาชาววิทยาและสื่อสารการแสดง จึงได้ก่อกำเนิดเป็นรูปร่างขึ้น และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากฝ่ายวิจัย คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญที่จะทดลองสร้างสรรค์สื่อจินตคติร่วมสมัยสำหรับเยาวชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองใหญ่ เพื่อที่จะสื่อสารความรู้ความเข้าใจอันเกี่ยวข้องกับชาวมอแกนและชาวไทยอุรักลาไวย์ ทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูลเนื้อหาและในส่วนของอารมณ์ความประทับใจ

การดำเนินงานวิจัยนั้น เริ่มจากการวิจัยเอกสารเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในแง่มุมต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับชาวมอแกนและชาวไทยอุรักลาไวย์ จากนั้นคณะผู้วิจัยก็ได้วางแผนที่จะลงพื้นที่เพื่อไปศึกษาสังเกตการณ์และสร้างแรงบันดาลใจยังพื้นที่จริง อันเป็นขั้นตอนที่คณะผู้วิจัยทุกคนต่างก็เฝ้านับวันรอ หากช่วงเวลาและสภาพภูมิอากาศก็มักจะจู่จี้พวกเราไว้ จนราวปลายปี พ.ศ. 2544 คณะผู้วิจัยจึงได้มีโอกาสเดินทางไปยังหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา

ที่หมู่เกาะสุรินทร์นั้น เรามีรายการที่จะต้องดำเนินการมากมาย เราใช้เวลาส่วนใหญ่ในช่วงกลางวันกับเด็กๆ ชาวมอแกนที่โรงเรียนบนอ่าวไทรเอน เราพูดคุย วิ่งเล่น วาดรูปพร้อมกับเด็กๆ เราฟังเรื่องราวต่างๆ ที่พวกเขาอยากเล่า ตำนาน เรื่องการใช้ชีวิต เพื่อนๆ และครอบครัว พวกเขาบางคนเข้าไปในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ๆ ฝ่าสังเกตวิถีชีวิต พูดคุยกับผู้ใหญ่ บันทึกเรื่องราว ตำนาน และบทเพลงเท่าที่เราจะทำได้ ในช่วงกลางคืนเราก็จะพูดคุยกับเจ้าหน้าที่อุทยาน และนักท่องเที่ยว เราจึงได้เห็นและรับฟังข้อมูลจากทั้งสองฝ่าย ทั้งเรื่องที่ดีและที่ไม่ดี ทั้งที่เป็นความขัดแย้งและการเกื้อกูลกัน

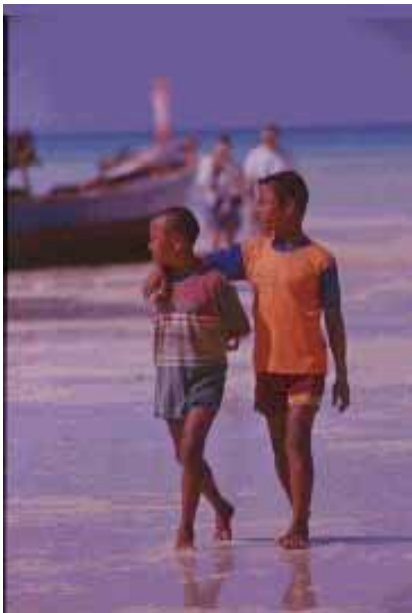
เมื่อเรากลับมายังกรุงเทพฯ เราได้ประชุมหารือกันหลายครั้ง และได้ตัดสินใจที่จะสร้างสรรค์สื่อออกมาใน 2 รูปแบบ คือสื่อที่เป็นเทปบันทึกเสียงนิทาน และสื่อที่เป็นหนังสือ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพของสื่อที่แตกต่างกัน เราได้พยายามเขียนและประชุมแก้ไขบทพร้อมกันนับครั้งไม่ถ้วน ทั้งเค้าโครงเรื่องและรายละเอียด ทั้งนี้เราได้เปลี่ยนนักเขียนไปถึง 3 คน จนในที่สุดเราก็ได้ต้นแบบของสื่อที่พร้อมสำหรับนำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมาย คือวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง “ปี่ตึก : ดาวดวงนั้นระหว่งน้ำกับฟ้า” และบทสำหรับเทปนิทานเรื่อง “ระบำสายธาร ตำนานมอแกน” วันนั้นคือวันเด็กปี พ.ศ. 2545

(ต่อ)

ป๊อ : ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า” เล่าเรื่องราวของป๊อเด็กชายชาวอุรักลาไวกัยที่เข้ามาเรียนหนังสือร่วมกับเด็กคนเมือง โดยเน้นที่มุมมองชีวิตอันใสซื่อ แตกต่าง และตรงไปตรงมาของเด็กชาย ในขณะที่ “ระบำสายธาร ตำนานมอแกน” เป็นการนำเสนอตำนานต่างๆ ของชาวมอแกนในรูปแบบนิทานร้อยบรรทัด

เราได้ทดลองนำสื่อสร้างสรรค์ทั้งสองขึ้นไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมาย โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มสามารถพูดคุย แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ แม้ว่าผลของการวิจัยยังมิได้สรุปออกมาเป็นทางการ หากผลจากการพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมายครั้งนั้นก็ได้ช่วยย้ำความเชื่อมั่นของคณะผู้วิจัย ที่มีต่อพลังของสื่อจินตคดีอันสามารถช่วยโน้มนำความเข้าใจเข้าใจในกันและกันของหมู่มนุษยชาติเป็นอย่างดี

จิรยุทธ์ สินธุพันธุ์

เด็กๆ มอแกนใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ การเล่นคือการเรียนรู้

ผลงานที่ได้จัดแสดงและออกมาเป็นต้นแบบแล้ว คือละคร “ซีเปียน” ที่สร้างจากตำนานมอแกน จัดแสดงที่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในเดือนกันยายน 2545 บทสำหรับเทปนิทานเรื่อง “ระบำสายธาร ตำนานมอแกน” และนิทานเกี่ยวกับเด็กชายชาวอุรักลาไวกัยกับเพื่อนคนไทย เรื่อง “ป๊อ : ดาวดวงนั้นระหว่างน้ำกับฟ้า” ในเดือนพฤษภาคม 2546 อาจารย์และนิสิตวางแผนจะนำเสนอตำนาน “ซีเปียน” ในรูปแบบของละครเวทีประกอบการแสดงหุ่น รวมทั้งจัดนิทรรศการภาพถ่ายเล็กๆ เกี่ยวกับมอแกนและวิถีความเป็นอยู่ ณ สถาบันปรีดี พนมยงค์ สุขุมวิท 55

การสนับสนุนโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่

กุมภาพันธ์ 2545

ศูนย์วัฒนธรรมกระบี่ ตั้งอยู่ในวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดกระบี่ เป็นแหล่งค้นคว้าและแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจังหวัดกระบี่ ซึ่งรวมถึงศิลปวัฒนธรรมของชาวอูรักลาไวย์ด้วย อาจารย์อารมณ์ อุกฤษณ์ซึ่งเป็นผู้ที่ศึกษาวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับชาวเลกลุ่มนี้ ได้รวบรวมศิลปวัตถุ รวมทั้งเครื่องใช้ไม้สอยของอูรักลาไวย์เพื่อจัดแสดงในนิทรรศการ และเพื่อพัฒนาโครงการที่สนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยผ่านการศึกษา การร่วมกิจกรรม การจำลองวิถีชีวิตหรือพิธีกรรมที่สำคัญ

โครงการนำร่องอันดามันได้ร่วมสนับสนุนการจัดซื้อเรือจำลองและหัตถกรรมชาวเลอูรักลาไวย์ เพื่อให้อาจารย์อารมณ์และเจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมได้ “จัดโปรแกรมศึกษาวัฒนธรรมชาวเล” ในรูปของนิทรรศการและการลงมือปฏิบัติหรือร่วมกิจกรรม (Hands-on) โดยให้นักศึกษาภายในวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดกระบี่ และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษาในจังหวัดกระบี่ได้มีโอกาสเรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตและพิธีกรรมของอูรักลาไวย์

นักศึกษาชมวิถีทัศน์วิถีชีวิตอูรักลาไวย์

เรือดั้งเดิมของอูรักลาไวย์

รายงานผลการจัดทำโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล

โปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเลเป็นโปรแกรมที่ได้รับแนวคิด และแบบอย่างมาจากการจัดโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์แอฟเฟนเฟอเฟอ พิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาของมหาวิทยาลัยบราวน์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งข้าพเจ้ามีโอกาสได้ไปฝึกงานที่นั่นด้วยความอนุเคราะห์เงินทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และความร่วมมือจากศาสตราจารย์ ดร.ตีกลาส และดร.วรณี แอนเดอร์สัน พิพิธภัณฑ์ดังกล่าวเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กที่มีการหมุนเวียนกันจัดโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่นเอสกิโม อินเดียนแดง และอัฟริกา ฯลฯ เพื่อให้โรงเรียนระดับประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในรัฐโรด ไอส์แลนด์ และรัฐใกล้เคียงได้นำนักเรียนเข้าไปศึกษาหาความรู้ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทำจากจำลองวิถีชีวิตของกลุ่มชนนั้นๆ

ข้าพเจ้าได้เลือกจัดทำโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล เป็นโครงการนำร่องสำหรับศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกระบี่ เนื่องจากได้ทำวิจัยเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวเลไว้แล้วจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “พิธีลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมชาวเล” กรณีศึกษาชุมชนบ้านหัวแหลม เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ (อาภรณ์ อุกฤษณ์, 2532) สามารถนำข้อมูลและประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมได้

อาจารย์ อาภรณ์ อธิบายให้เด็กฯ ฟังถึงเครื่องใช้ไม้สอยของอุรักลาไวย

เด็กนักเรียนร่ายรำรอบเรือ “ปลาจ๊ก”

ขณะนี้โครงการจัดทำโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล กำลังอยู่ในระหว่างการทดลองให้บริการ และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมส่วนที่ยังขาดตกบกพร่อง เพื่อนำเสนอโครงการโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล เป็นโครงการต่อเนื่องสำหรับเปิดให้บริการอย่างเป็นทางการ และหากโครงการดังกล่าวได้รับความสนใจและประสบความสำเร็จ ก็จะขยายผลเพื่อจัดทำโครงการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ หรือนำเสนอโครงการนี้ต่อสวช. และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอื่นๆ ที่สนใจ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แต่ละศูนย์ฯ จัดทำโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นของตนเอง และอาจจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล และวัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมระหว่างกันในอนาคต ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์

(ต่อ)

สูงสุดในอันที่จะส่งเสริมให้เยาวชนของชาติ ได้เรียนรู้ถึงความหลากหลายของวัฒนธรรม ที่ปรากฏอยู่ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละภาคของประเทศไทย

สำหรับกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับโปรแกรมการศึกษาวัฒนธรรมชาวเล ได้แบ่งออกเป็น 5 กิจกรรม ดังภาพประกอบ

- ฐานที่ 1 เกริ่นนำเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวเลกลุ่มต่างๆ และศึกษาวิถีชีวิตชาวเลโดยการชมวิดีโอทัศน์
- ฐานที่ 2 ชมภาพนิทรรศการวิถีชีวิตและประเพณีลอยเรือของชาวเลอุรักลาไวย์
- ฐานที่ 3 ชมบ้านจำลองของชาวเลอุรักลาไวย์ หัตถกรรม เครื่องดนตรี ของเล่นเด็ก ชุดเครื่องแต่งกาย
- ฐานที่ 4 ชมเรือชนิดต่างๆ ที่ชาวเลอุรักลาไวย์และชาวเลมอแกนใช้ในชีวิตประจำวันทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนเรือปลาลัก ซึ่งใช้ในพิธีลอยเรือ
- ฐานที่ 5 ฟังเพลงเพลงชาวเลและเข้าร่วมกิจกรรมรำรอบเรือปลาลัก เล่นดนตรีและทำพิธีแห่เรือเพื่อนำไปลอยในทะเล

อาภรณ์ อุกฤษณ์

เด็กนักเรียนและนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีและรำรำของอุรักลาไวย์

การส่งเสริมงานฝีมือหัตถกรรมมอแกน

พฤศจิกายน 2544 - มีนาคม 2545

ในการประชุมปฏิบัติการที่หมู่เกาะสุรินทร์ในโครงการนำร่องอันดามันช่วงที่ 1 ได้มีการพูดคุยกันถึงเรื่องการส่งเสริมงานฝีมือหัตถกรรมไบเตยหนาม เพื่อที่มอแกนสามารถจะใช้เป็นทางเลือกอาชีพได้ เพราะหัตถกรรมดังกล่าวเป็นสิ่งที่สืบทอดมายาวนาน ผู้หญิงมอแกนสานเสื่อเพื่อรองนั่งและนอน สานกระปุกเพื่อเก็บเสื้อผ้าและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ อยู่แล้ว ดังนั้นการส่งเสริมงานหัตถกรรมจึงเป็นการต่อยอดจากความรู้เดิม โดยพัฒนาให้งานมีความงดงามและละเอียด

ประณีตยิ่งขึ้น

เส้นตอกที่ตากแล้วจะมีสีขาวนวล

ผู้หญิงมอแกนนำเส้นเตยที่ย้อมสีแล้วมาตากให้แห้ง

โครงการนำร่องอันดามันได้สำรวจและซื้อหัตถกรรมไบเตยหนามจากตลาดนัดจตุจักร และจากจังหวัดในภาคใต้ เช่น กระบี่ ตรัง มาเพื่อเป็นตัวอย่างของผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยมของผู้ซื้อ ผู้หญิงมอแกนบางคนสามารถจะสานกระเป๋ามาได้จากตัวอย่างที่นำไปให้ดู จึงมีงานฝีมือรูปแบบใหม่ๆ ขึ้นโดยที่คงลวดลายดั้งเดิมไว้ คือลายก้างปลา ลายดอกไม้ ฯลฯ โครงการฯ ยังได้จัดหาสีย้อมเคมี (สีผง) จำนวน 10 สีแจกจ่ายไปยังผู้หญิงมอแกนที่สานเสื่อและกระปุก

มอแกนคุ้นเคยกับการใช้สีย้อมเคมีอยู่แล้ว และไม่นิยมใช้สีย้อมธรรมชาติที่ได้มาจากส่วนต่างๆ ของพืช เพราะสีที่ออกมาจะซีดและทำให้งานฝีมือไม่สวย ดูเหมือนของเก่า มอแกนนำน้ำยาที่ย้อมแล้วกลับมาใช้อีกได้หลายๆ ครั้งจนกระทั่งน้ำยาหมด

เสื่อที่มีลวดลายสวยงาม

หุกระเป่าที่มีการปรับปรุงให้ประณีตมากขึ้น

ผู้หญิงมอแกนนำเสื่อมาวางขายในหมู่บ้าน

โครงการ ฯ ได้พยายามจัดตลาดให้งานฝีมือโดยติดต่อร้านค้า 2-3 แห่งในย่านสุขุมวิท ซึ่งได้รับกระปุกและเสื่อไว้จำหน่าย แต่ความต้องการของร้านค้าเหล่านี้มีไม่มากนัก และไม่สม่ำเสมอ ทางอุทยานฯ ก็เกรงว่า

หากส่งเสริมงานฝีมือแล้ว วัตถุประสงค์คือใบเตยหนามจะเป็นที่ต้องการมากขึ้นและถูกตัดไปจนหมด

ข้อเสนอแนะสำหรับกิจกรรมในอนาคต

- ส่งเสริมงานฝีมือโดยนำเข้าสู่โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีระบบต่างๆรองรับอยู่แล้ว เช่น การส่งเสริมคุณภาพการผลิต การจัดหาตลาด ฯลฯ และพยายามสร้างมูลค่าเพิ่มให้งานฝีมือ เช่น ใช้เป็นกล่องบรรจุภัณฑ์สำหรับสบู่ หรือขนมขบเคี้ยวของท้องถิ่น
- ศึกษาสภาพการใช้และความต้องการใบเตยหนามในอนาคต กรณีที่มีการผลิตเพื่อจำหน่ายมากขึ้น และพัฒนาแนวทางที่จะทำให้มีการตัดและใช้ใบเตยอย่างไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และรักษาสมดุลในธรรมชาติไว้ได้

กระปุกที่ทำด้วยใบเตยหนาม

- ควรจะมีการส่งเสริมหัตถกรรมสำหรับผู้ชายมอแกนด้วย ซึ่งในปัจจุบันมีงานฝีมือคือ การทำเรือกำบังจำลอง ในรูปของเรือไม้ระกำแบบดั้งเดิม มีขนาดเล็กประมาณ 2-4 ฟุต มอแกนจำหน่ายเรือให้นักท่องเที่ยว แต่ก็ไม่เป็นที่นิยมมากนักเพราะขนาดค่อนข้างใหญ่นำพาไปได้ยาก และมีราคาสูง (1,000-3,000 บาท)

กำบังจำลอง

มีมอแกนบางคนที่สนใจงานแกะสลัก และพยายามจะทำเสาหล่องอิงจำลอง (เสาวิญญานบรรพบุรุษ) เป็นงานฝีมือเพื่อจำหน่ายในรูปของแท่นวางปากกา และแท่นกันหนังสือ แต่ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบและการเลือกไม้ที่เหมาะสม ไม้ที่มีเนื้ออ่อน แม้จะแกะสลักได้ง่ายแต่ก็อาจจะเกิดรอยแตกร้าวในภายหลัง

ในอนาคตจึงควรจะมีการหารูปแบบของงานฝีมือแกะสลักที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบ และหาตลาดได้ไม่ยาก นักมาฝึกอบรมให้มอแกน

การสนับสนุนการสร้างเรือกำบัง

กรกฎาคม 2545- มีนาคม 2546

เรือกำบังเป็นทั้งพาหนะและบ้านของมอแกนมานานในอดีต ผู้ชายมอแกนจะเรียนรู้วิธีสร้างเรือและเมื่อแต่งงานมีลูกก็จะลงมือสร้างเรือของตนเอง ดังนั้นมอแกนทุกครัวเรือนจึงมีเรือกำบังและเดินทางไปมาตามเกาะต่างๆ บ่อยครั้ง เมื่อมอแกนตั้งหมู่บ้านที่ค่อนข้างถาวร การเดินทางด้วยเรือกำบังก็ลดน้อยลง ประกอบกับอุทยานแห่งชาติมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการตัดไม้ใหญ่ มอแกนจึงไม่ได้สร้างเรือเพื่อเป็นพาหนะและบ้านอีกต่อไป หันมาใช้ “เรือหัวโทง” ที่ซื้อมาหรือให้มาหรือให้ยืมโดยอุทยานฯ หรือหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำแทน

เมื่อไม่มีการสร้างเรือกำบัง ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเรือและเดินเรือระหว่างเกาะต่างๆ จึงมีแนวโน้มจะสูญหาย เครื่องมือที่มอแกนใช้ประกอบสร้างเรือเป็นเครื่องมือที่เรียบง่าย ไม่มีเครื่องจักรกล แต่เป็นเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญา การประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานช่าง เช่น การตีเส้นเพื่อร่างรูปทรงของมาดเรือโดยใช้เชือกชุบในผงถ่านบดละเอียดผสมกับน้ำ และซึ่งให้ตึง ตีกลงไปบนพื้นผิวไม้ จะได้เส้นตรงสีดำตรงตามความต้องการของช่าง การใช้เลเซอร์และแกนไม้เพื่อทำเครื่องทุ่นแรงหมุนหรือขยับท่อนไม้ขนาดใหญ่ การเบิกกราบเรือโดยวิธีสูบลมไฟให้เนื้อไม้มีความอ่อนตัวและค่อยๆ ้ง่างกราบเรือออกโดยใช้ไม้ง่าม ฯลฯ

การสับเฉาะเนื้อไม้เป็นรูปพื้นฉลาม

การเบิกกราบเรือที่ต้องทำด้วยความระมัดระวัง

การสร้างเรือกำบังยังเชื่อมโยงกับความเชื่อหลายๆ อย่างที่สืบทอดกันมาแต่อดีต ตั้งแต่ความเชื่อเกี่ยวกับการเลือกขนาดและรูปทรงไม้ การขอไม้จากเจ้าที่ในป่า การจัดวางและใช้เครื่องมือสร้างเรือ ฯลฯ หากไม่มีการสร้างเรือกำบังอีกต่อไป ความเชื่อเหล่านี้ก็จะวางเฉือนและถูกลืมไปในที่สุด ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายเพราะความเชื่อบางประการสะท้อนถึงภูมิความรู้ที่แยบยลและเป็นกลไกที่ทำให้มอแกนดำรงชีพอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและรักษาความสัมพันธ์กับ “โลกเหนือธรรมชาติ” ด้วย

ข้อสังเกตเรื่อง “ความรู้พื้นบ้านในการทำเรือมอแกน”

ในการสร้างเรือของมอแกนนั้น นอกเหนือไปจากการที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถของช่างต่อเรือ รวมไปถึงการร่วมแรงร่วมใจของมอแกนตั้งแต่ในระดับของครอบครัว เครือญาติ ไปจนถึงหมู่บ้านในบางกรณีแล้วนั้น หากเรามองให้ลึกลงไปถึงในรายละเอียด จะพบว่า จริงๆ แล้วก่อนที่จะสำเร็จออกมาเป็นเรือมอแกนแต่ละลำนั้น ในทุกๆ รายละเอียดล้วนแล้วแต่มี “ความรู้พื้นบ้าน” ในการทำเรือสอดแทรกอยู่ ซึ่งเกิดมาจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์ แล้วถูกถ่ายทอดต่อออกมาจนกลายมาเป็นความรู้ ตัวแบบ และเทคโนโลยีประจำเผ่า จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

ในการต่อเรือกำบัง มอแกนจะเริ่มด้วยการเสาะหาไม้ที่ได้ขนาดพอเหมาะ สำหรับการทำเรือ โดยต้องเลือกชนิดของไม้ที่ไม่แข็งหรืออ่อนเกินไป เพราะหากเป็นไม้เนื้อแข็งมากจะทำให้การขุดและเบิกกราบเรือเป็นเรื่องที่ยากลำบาก หากเป็นเนื้ออ่อน แม้ว่าจะสะดวกในขั้นตอนการขุดเรือ แต่ก็อาจเจอปัญหาในขั้นตอนของการเบิกไม้เรือ เนื่องจากไม้เรืออาจแตกได้ง่าย โดยส่วนมากมอแกนมักจะเลือกไม้เจ็ดซ้อ ไม้ชันทอง ไม้แดง

ขนาดและรูปทรงไม้มีความสำคัญในแง่ของความรู้สึกของผู้เป็นเจ้าของเรือด้วย ยกตัวอย่างเช่น มอแกนจะพยายามเลือกไม้ที่มีลักษณะของลำต้นที่สูงตรง ปราศจากตุ่มไม้ หรือหากมีก็ขอให้น้อยที่สุด โดยมอแกนจะมีความเชื่อในเรื่องของการทำเรือว่า “หากมอแกนผู้ใด เลือกไม้มาทำเรือที่มีลักษณะเป็นตะปุ่มตะป่ำแล้วนั้น เมื่อย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในเรือลำนี้แล้ว ตัวเจ้าของเรือนั้นก็จะเจ็บไข้ ตามเนื้อตามตัวจะเป็นโรคผิวหนังที่เป็นตุ่มๆ มีลักษณะเหมือนกับไม้ที่นำมาทำเป็นเรือมอแกนนั่นเอง!” ดังนั้นมอแกนจึงมีความเชื่อที่เป็นกรอบให้พิถีพิถันในการเลือกไม้ที่จะนำมาทำเรือเป็นอย่างมาก และมอแกนยังมีพิธีขอไม้จากเทพยดาอารักษ์ในป่าก่อนตัดไม้ด้วย

พลาเดช ณ ป้อมเพชร

โครงการนำร่องอันดามันจึงสนับสนุนการสร้างเรือ ก่าบาง โดยกระตุ้นให้ผู้ขายมอแกนหลายๆ วยร่วมมือกัน เพื่อที่จะได้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งไปสู่ อีกคนหนึ่ง และส่งเสริมการทำงานโดยอาศัย กระบวนการกลุ่ม ผู้ประสานงานกิจกรรมการสร้าง เรือก่าบางคือคุณพลาเดช ณ ป้อมเพชร นิสิตระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย คุณพลาเดชได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมอแกนเป็นเวลาหลายเดือน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมอแกนและความรู้ พื้นบ้านที่เกี่ยวกับทะเล รวมทั้งได้เก็บข้อมูลและ บันทึกรายงานขั้นตอนการสร้างเรือ รวมทั้งภูมิปัญญาและความ เชื้อที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด

มอดก่าบางที่เสร็จสมบูรณ์ เตรียมเสริมกราบไม้กระดาน

เมื่อการสร้างเรือก่าบางเสร็จสมบูรณ์แล้ว โครงการฯ จะส่งเสริมให้มอแกนใช้ประโยชน์เรือลำนี้ร่วมกัน โดย อาจจะใช้เป็นเรือที่นำนักท่องเที่ยวไปดำน้ำดูปะการัง ตามจุดต่างๆ หรือแนะนำเกี่ยวกับบริเวณที่มอแกนออก ทำมาหากินทางทะเล ซึ่งจะทำให้มอแกนมีรายได้ เพิ่มเติมในฤดูท่องเที่ยว และกระตุ้นให้เกิดการทำงาน และการจัดการในรูปแบบของกลุ่มอีกด้วย

ปัจจุบันเรือก่าบางเป็นภาพที่หาดูได้ยาก เพราะมอแกนหมู่เกาะ สุรินทร์ไม่นิยมสร้างหรือใช้เรือก่าบาง หันมานิยมเรือหัวโทงแทน

การร่วมจัดประชุม Wise Coastal Practice for Asia and Pacific

คุระบุรี จังหวัดพังงา

25-28 พฤศจิกายน 2545

โครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก องค์การศึกษาวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์แห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ปารีส จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้ประสานงานโครงการนาร่องจากประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก คือ ปาปัวนิวกินี ซามัว อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ อินเดีย และไทย โดยมีเจ้าหน้าที่จากโครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก คือ ดร. เดิร์ก ทรูส และ ดร. เดเรก เฮลีย์ส รวมทั้งที่ปรึกษา คือ ดร. จิลเลียน แคมเบอร์ส เข้าร่วมประชุมด้วย ในการประชุมครั้งนี้มีตัวแทนมอแกนเข้าร่วมประชุมคือ คุณจรรย์ กล้าทะเล

โครงการนาร่องอันดามันได้ประสานงานและร่วมจัดการประชุมครั้งนี้ด้วย ส่วนหนึ่งของการประชุมคือการลงพื้นที่เพื่อศึกษาการจัดการอุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะสุรินทร์ เยี่ยมหมู่บ้านมอแกน และพูดคุยกับตัวแทนมอแกน ครูโรงเรียนสุรัสวดี และเจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ทางโครงการฯ ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากคุณวิสูตร ศรีสงวน ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานฯ ที่เข้าร่วมประชุมในบางช่วงและประสานงานการเดินทางลงพื้นที่ คุณจรรย์ศักดิ์เพชรศรี เจ้าหน้าที่หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และครูเล็กหรือครูสุดารัตน์ มีทอง ครูประจำโรงเรียนสุรัสวดี ได้พาชมโรงเรียนและบรรยายสรุปเกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของโรงเรียน ที่หมู่บ้านมอแกน ตัวแทนมอแกนคือคุณก้อง กล้าทะเลได้เล่าให้ผู้ร่วมประชุมฟังเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมอแกน

ดร.นฤมล อรุโณทัย ผู้ประสานงานโครงการฯ และ คุณจรรย์ กล้าทะเล ซึ่งเป็นตัวแทนมอแกนเข้าร่วมประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุมฟังเรื่องวิถีชีวิตมอแกนจากคุณก้อง กล้าทะเล

หลังจากที่ได้ลงพื้นที่แล้ว ผู้ร่วมประชุมได้นำประสบการณ์ในโครงการนำร่องมาแลกเปลี่ยนและวิเคราะห์ ในกรอบของการจัดการโดยอาศัยข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการ “Wise Practice Agreement” เช่น ในกรณีของมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ แม้ว่าจะไม่มีข้อตกลงที่เป็นทางการหรือเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานฯ และมอแกน แต่เป็นที่เข้าใจกันทุกฝ่ายว่า มอแกนเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่ทำมาหากินและพักพิงเกาะสุรินทร์มานานก่อนการประกาศพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติ อีกทั้งวิถีชีวิตรวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ของ มอแกนก็เรียบง่าย และการทำมาหากินแบบยังชีพก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรน้อย มอแกนจึงอยู่อาศัยในหมู่เกาะนี้ได้ต่อไป และสามารถจะโยกย้ายหมู่บ้านไปยังบริเวณต่างๆ ของเกาะได้ตามวิถีดั้งเดิม แม้ว่าข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการจะดูเหมือนเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญนัก แต่ก็เป็นที่มอแกนและทางอุทยานฯ แห่งชาติรับรู้ร่วมกันและถือเป็นแนวปฏิบัติ

การมีข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหลายๆ ฝ่ายเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่น เป็นการตกลงร่วมกันโดยความสมัครใจของผู้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มากมายหลากหลายในพื้นที่ และเป็นเครื่องหมายที่ชี้ให้เห็นว่าทุกคนมีสำนึกร่วมกันในเรื่องของสิทธิในการใช้ทรัพยากร แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาซึ่งกันและกันของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ที่อาจจะเป็นไปได้ทั้งระดับชุมชนท้องถิ่นและรัฐบาล

ผศ. ดร. สุรพล สุดาร่า ร่วมประชุมและเดินเส้นทางหาดไม้งาม นอกจากกรณีของประเทศไทยแล้ว ยังมีกรณีของ **ประเทศฟิลิปปินส์** ซึ่งเป็นประเด็นความขัดแย้งระหว่างความมั่นคงปลอดภัยของชาติและสิทธิพลเมือง คือ ชุมชนท้องถิ่นแห่งหนึ่งในเกาะปาลาวันห่วงใยกับการที่กองบัญชาการด้านตะวันตกของกองทัพฟิลิปปินส์วางแผนจะสร้างฐานทัพเรือในพื้นที่ เพราะเกรงว่าจะถูกจำกัดการเข้าถึง ถูกจำกัดสิทธิการครอบครอง และอาจจะเกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพรวมทั้งการก่อกมลภาวะทางทะเล จึงมีข้อเสนอแนะว่า กองทัพเรือควรจะมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมก่อน เพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในโครงการขนาดใหญ่ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพวกเขาโดยตรง

กรณีของอ่าวจากรัด้า และเกาะเซรีบุ **ประเทศอินโดนีเซีย** สะท้อนให้เห็นสิ่งแวดล้อมที่ถูกคุกคามจากการทำประมงด้วยการใช้วัตถุระเบิดและการวางยาพิษ การขุดทรายและปะการังเพื่อการพาณิชย์ และมลภาวะจากแผ่นดิน ในรูปของขยะที่นำมาจากเมืองจากรัด้า ทุกวันๆ ละ 1,000 ลูกบาศก์เมตร เพื่อที่จะลดจำนวนของขยะหรือของเสียที่จะนำไปทิ้งที่อ่าว ประชาชนของเมืองบันจาซารีในทางใต้ของจากรัด้าได้สร้างข้อตกลงที่ไม่เป็นทางการเพื่อจัดการกับขยะหรือของเสียในระดับชุมชน (290 ครอบครัว) โดยการนำหลักการ 4R ในการจัดการกับขยะ การลดจำนวนขยะ การนำมาใช้ซ้ำ การดัดแปลงและนำกลับมาใช้ซ้ำ (reduce, reuse, recycle, and replant) ขยะเปียกที่เหลือจากการบริโภคหรือจากครัวก็นำไปทำเป็นปุ๋ย กระดาษเก่าๆ ก็นำกลับมาใช้ซ้ำ ความพยายามนี้ประสบความสำเร็จด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนและพลังขับเคลื่อนของผู้นำและกรรมการชุมชน

สำหรับกรณีจาก**ประเทศอินเดีย**เป็นเรื่องของลานแยกชิ้นส่วนจากเรือเดินสมุทร (ship-breaking yard) ในเมืองอาลัง (Alang) ซึ่งเป็นลานที่ใหญ่เป็นอันดับสองของโลกรองจากลานแยกชิ้นส่วนที่ได้หวัน ลานนี้ห่างจากเมือง Bhavnagar 15 กิโลเมตร ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือชาวหมู่บ้านอาลัง คนงาน บริษัทจัดการแยกชิ้นส่วน และคณะกรรมการนาวิของแคว้นคุชราท (Gujarat Maritime Board) ประเด็นที่สำคัญสำหรับโครงการคือความปลอดภัยและค่าตอบแทนของคนงาน สภาพของพื้นที่ มลภาวะต่อพื้นดิน อากาศ น้ำและสิ่งแวดล้อมทางทะเล ชยะจากการแยกส่วนที่สะสมบางอย่างเป็นขยะอันตราย เช่น แอสเบสตอส

การสนับสนุนจึงมุ่งไปที่การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความปลอดภัย การคุ้มครองแรงงาน การสร้างแรงจูงใจสำหรับบริษัทจัดการแยกชิ้นส่วนเพื่อพัฒนาพื้นที่และให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและสวัสดิการของคนงาน

กรณีของ**ประเทศปาปัวนิวกินี** เป็นเรื่องของความไม่เข้าใจกันระหว่างรัฐกับชุมชนในการถือครองและจัดการที่ดิน โดยเฉพาะในเมืองพอร์ต มอร์สบี (Port Moresby) ซึ่งเป็นเมืองหลวง ของประเทศปาปัวนิวกินี มีกลุ่มชาติพันธุ์โมตุคอยต้า (Motu Koita) ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถือครองที่ดินแบบประเพณี (traditional local landowners) โดยการสืบทอดความผูกพันกับผืนดินมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แต่ก็ไม่มีเอกสารใดๆ รับรองสิทธิที่สืบทอดต่อกันมา เมื่อเมืองขยายตัวมากขึ้น มีผู้อพยพย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้น มีการพัฒนาพื้นที่ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน พาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม กลุ่มนี้กลับถูกเบียดขับออกไปจนกลายเป็นกลุ่มชายขอบ ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการคือการสร้างความเข้าใจกันระหว่างรัฐและชุมชน โดยอาจจะต้องดึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และร่าง

ข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษรร่วมกันเพื่อเป็นแนวปฏิบัติต่อไปในอนาคต

ผู้ร่วมประชุมจากซามัว

ใน**ประเทศซามัว** เป็นกรณีของหมู่บ้านซะอานาปู (Sa'anapu) และซาทาโอว่า (Sataoa) ที่เน้นประเด็นการใช้ป่าโกงกางอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของครูและเด็กนักเรียนโรงเรียนระดับประถมศึกษาในพื้นที่ การจัดกิจกรรมในห้องเรียนและเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์และผลประโยชน์ในระยะยาวต่อชุมชน นอกจากนี้ อาจารย์และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งชาติซามัว ยังเดินทางไปสำรวจพื้นที่ในส่วนหนึ่งของวิชาชีววิทยาและสิ่งแวดล้อมศึกษา และบางครั้งยังร่วมจัดกิจกรรมกับเด็กนักเรียนในพื้นที่เช่น การวัดระดับน้ำในป่าชายเลน และการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลน

โครงการยังพยายามจะศึกษาและรื้อฟื้นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าภูมิปัญญาดังกล่าวเหลือน้อยเต็มที เพราะอิทธิพลของการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) ที่เข้ามาหลังจากการแพร่ขยายของคริสต์ศาสนา ความยากของโครงการอยู่ที่การประสานงานและ การสร้างความไว้วางใจกับสภาพหมู่บ้านและ หัวหน้าเผ่าในสังคมซามัว ทั้งสภาพหมู่บ้านและหัวหน้าเผ่ามีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจ ดังนั้น ความสำเร็จของโครงการขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทั้งสอง ผู้ประสานงานโครงการได้พยายามสร้างความไว้วางใจ และดึงให้ผู้ที่มีส่วนร่วมทุกฝ่ายเข้ามาแลกเปลี่ยน ประนีประนอมความต้องการซึ่งกันและกัน

ท่านจะสามารถติดตามอ่านรายงานการประชุมนี้ได้จากเว็บ
ของ โครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและ

เกาะขนาดเล็ก

การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมมอแกนที่หมู่บ้านมอแกนอ่าวบอน (อ่าวเนาะ๊ะ) เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา

กุมภาพันธ์ 2546

การประชุมระดมความคิด ในช่วงที่ 1 ของโครงการ
นำร่องอันดามัน ได้มีการพูดถึงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์
พื้นบ้านเพื่อเป็นสถานที่เผยแพร่ข้อมูลและจัดแสดง
ข้าวของเครื่องใช้ของมอแกน แต่การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์
ต้องอาศัยสถานที่ ตู้และชั้นจัดแสดงวัตถุต่างๆ ต้องมี
การดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ และต้องมีผู้ที่คอยดูแล
ด้วย ซึ่งในขณะนี้ยังไม่มีสถานที่ที่เหมาะสมและยังไม่มี
บุคลากรที่จะจัดทำพิพิธภัณฑ์เต็มรูป อย่างไรก็ตาม
ควรจะมีศูนย์ข้อมูลเล็กๆ หรือนิทรรศการมอแกนใน
หมู่บ้าน เพื่อให้ผู้ที่มาเยี่ยมหมู่บ้านจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับ
วิถีชีวิตของมอแกนด้วย แทนที่จะเดินเข้ามาดูหมู่บ้าน
อย่างเดียว

โครงการนำร่องอันดามัน จึงเตรียมบอร์ดข้อมูลและ
รูปภาพเพื่อนำไปจัดเป็นนิทรรศการในกระท่อมที่
หมู่บ้านอ่าวบอน ข้อมูลที่นำเสนอเป็นเรื่องของวิถีชีวิต
มอแกนในสองฤดูกาล การทำมาหากินทางบกและทาง
ทะเล เครื่องมือเครื่องใช้ ความสำคัญของกำบัง
และกระบวนการสร้างเรือกำบัง และ “สืบคำถามยอดฮิต”
ซึ่งโครงการฯ ได้รวบรวมเอาสิ่งที่มีผู้อยากรู้เกี่ยวกับ
มอแกน มาให้คำตอบและคำอธิบายเพื่อสร้างเสริม
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของมอแกน

บอร์ดนิทรรศการมอแกน

ส่วนหนึ่งจาก “สืบคำถามยอดฮิต”

- อาหารหลักของมอแกนคืออะไร

ในสมัยก่อน อาหารหลักของมอแกนคือหัวมัน หัวกลอย
พืชผัก ยอดไม้ ผลไม้ป่า ปลา ปู หอยชนิดต่างๆ ข้าวถือเป็น
อาหารพิเศษที่หาได้ยาก ต่อมาเมื่อมอแกนถูก
ดึงเข้ามาในระบบค้าขายแลกเปลี่ยน ข้าวจึงกลายเป็น
อาหารหลัก และยังเป็นเครื่องประกันความอิ่มท้อง
เพราะเก็บรักษาได้นานไม่เหมือนอาหารสดอื่นๆ ที่เน่า

เสียได้ง่าย มอแกนขายเปลือกหอยและสัตว์ทะเลเพื่อซื้อข้าวสารตุนเอาไว้เป็นกระสอบๆ โดยเฉพาะในช่วงมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ที่การออกทะเลค่อนข้างยากลำบาก

กับข้าวของมอแกนมักจะต้ม ย่าง ทอด หรือผัด ถ้ามีเครื่องปรุงเช่น พริก หอม กระเทียม ตะไคร้ น้ำปลา น้ำตาล ก็จะใส่ลงไปให้รสชาติเข้มข้น “ซอบาย” หรือกับข้าวของมอแกนมักจะมีรสเผ็ดเป็นหลัก

สมัยนี้มอแกนหันมาติดใจ “อาหารขยะ” เช่น บะหมี่สำเร็จรูป ขนมถุง และน้ำอัดลมกระป๋อง (เหมือนคนเมืองอย่างเรายังไงไม่รู้) อาหารที่คุณค่าโภชนาการต่ำอย่างนี้ทำให้สุขภาพมอแกนย่ำแย่ลง มอแกนอยู่ไกลหมอ ถ้าเจ็บไข้ไม่สบายจะทำยังไง? และถ้าเด็กๆ มอแกนฟันผุเค้าจะไปหาหมอฟันยังไง (และที่สำคัญไปกว่านั้น จะเอาสตางค์ที่ไหนไปหาหมอฟัน)

ถ้าจั้น เราอย่าเอาอาหารขยะไปให้มอแกนดีกว่า ควรให้ข้าวสาร (ก็มันมีประโยชน์แน่ๆ และเก็บไว้ได้นาน) ผลไม้สด (หากินยาก มอแกนกินแต่ผลไม้ป่า ไม่ค่อยมีเนื้อหนังเท่าไร) ผักสด และอาหารแห้ง (ที่ไม่ใช่อาหารขยะ) ซึ่งจะเป็นของฝากที่เหมาะสมที่สุดสำหรับเพื่อนของเราชาวมอแกน

เด็กมอแกนนำกระป๋องนมข้น และซองเป่ล่าบะหมี่สำเร็จรูป มาประกอบการเล่นขายของ

แม้แต่เด็กเล็กๆ ก็โปรดปรานบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป จึกซอกกินกรุบๆ โดยไม่ได้ต้มก่อน

กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมบางอย่าง ไม่ใช่เป็นกิจกรรมในโครงการนำร่องอันดามันโดยตรง แต่เกิดขึ้นเพราะแรงสนับสนุนจากอาสาสมัคร หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรอื่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีดังนี้

- การตรวจสอบสุขภาพและการตรวจรักษาฟันมอแกนเกาะเหลา (ตุลาคม 2543)
- การตรวจสอบสุขภาพและการตรวจรักษาฟันมอแกนเกาะสุรินทร์ (เมษายน 2544)
- การศึกษาตามอัธยาศัยและการสอนวาดภาพสีน้ำแก่เด็กมอแกน (มกราคม 2545)
- การจัดนิทรรศการ “โครงการนำร่องอันดามัน” ในงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (7-9 ธันวาคม 2545)
- การนำตัวแทนมอแกนมาเข้าร่วมงาน “สนทนาข้ามวัฒนธรรม” ที่อาคารสำนักงานใหญ่ บริษัทปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จำกัด (มหาชน) กรุงเทพฯ (18-19 ธันวาคม 2545)
- การนำตัวแทนมอแกนมาแสดงดนตรีและร้องเพลงมอแกน ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพฯ (27 มีนาคม 2546)

กิจกรรมตรวจสุขภาพและตรวจรักษาฟัน ชาวเลมอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง

12-14 ตุลาคม 2543

สภาวะด้านสุขภาพอนามัยของมอแกนเกาะเหลาไม่ต่าง
จากมอแกนเกาะสุรินทร์มากนัก

บ้านชาวเลมอแกนบนหาดกรวด เกาะเหลา

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชาวเลมอแกน พบว่าในชุมชน
มีปัญหาสุขภาพค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
โรคท้องร่วงท้องเสีย ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อเรื้อรัง หอบหืด
โรคผิวหนัง แผลติดเชื้อ ฯลฯ เด็กๆ มีปัญหาเรื่องฟันผุ
พยาธิ แผลและฝี ส่วนอนามัยแม่และเด็กก็มีปัญหา
เช่นกัน เนื่องจากแม่มักจะใช้นมชั้นหวานละลายน้ำเลี้ยง
ทารก ดังนั้น อัตราการตายของเด็กทารกจึงค่อนข้างสูง
เนื่องจากท้องเสีย และขาดสารอาหารที่จำเป็น ทำให้
สุขภาพอ่อนแอและเจ็บป่วยง่าย

กิจกรรมการตรวจสุขภาพนี้ แรกทีเดียวตั้งกลุ่มเป้าหมาย
ไว้ที่ชาวเลมอแกน หมู่เกาะสุรินทร์ แต่เนื่องจากสภาวะ
อากาศแปรปรวนในช่วงเดือนตุลาคม ทำให้ไม่สามารถ
เดินทางไปยังหมู่เกาะสุรินทร์ได้ คณะอาสาสมัครตรวจ
สุขภาพจึงเดินทางไปเกาะเหลา จังหวัดระนองแทน
เกาะเหลามีประชากรมอแกนอาศัยอยู่ประมาณ 200 คน

คนพื้นเมืองกับพื้นที่อนุรักษ์ โครงการนำร่องอันดามัน

แม้ว่าเกาะเหลาจะอยู่ไม่ไกลจากเมืองระนองและสามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ได้ง่ายตายกว่า แต่มอแกนส่วนใหญ่ก็ยังไม่คุ้นเคยกับการใช้บริการดังกล่าว โดยเฉพาะการตรวจรักษาพยาบาลสมัยใหม่

การให้บริการตรวจสุขภาพและตรวจรักษาฟัน

ทันตแพทย์ถอนฟันให้แก่เด็กที่มีฟันผุ

คณะอาสาสมัครตรวจสุขภาพมอแกนประกอบไปด้วยแพทย์ทั่วไป 2 คน ทันตแพทย์ 3 คน นิสิตระดับปริญญาโท 7 คน และนิสิตระดับปริญญาตรี 2 คน การให้บริการมีปัญหาการสื่อสารเนื่องจากมอแกนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยได้ค่อนข้างจำกัด การซักประวัติคนไข้และอาการป่วยไข้จึงต้องใช้เวลามากพอสมควร ช่วงจ่ายยาเป็นช่วงที่สำคัญเนื่องจากมอแกนส่วนหนึ่งอ่านและเขียนไม่ได้ จึงต้องอาศัยการจดจำวิธีและขนาดการใช้ยา แพทย์ต้องย้ำหลายครั้งและให้มอแกนทวนให้ฟังว่ายาแต่ละอย่างใช้หรือรับประทานอย่างไรบ่อยครั้งเพียงใด ปัญหาที่พบอีกประการหนึ่งคือมอแกนวัยกลางคนและวัยชราไม่มีการบันทึกวันเดือนปีเกิด และไม่มีการนับอายุ จึงเป็นปัญหาสำคัญในการบันทึกประวัติ

มีมอแกนเข้ารับการตรวจสุขภาพทั้งหมด 71 คน เป็นชาย 28 คน และหญิง 43 คน อาการเจ็บไข้ไม่สบายที่พบคือปวดศีรษะ เป็นไข้ เป็นหวัดหรือติดเชื้อทางเดินหายใจ หอบหืด ปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก ปวดท้อง ท้องเสีย อ่อนเพลีย โรคผิวหนังต่างๆ เช่น เกื้อนเรื้อนกวาง แผลพุพองตามใบหน้า แขน ขา ฯลฯ โรคที่เด็กมอแกนบนเกาะเหลาเป็นกันมากที่สุดคือพยาธิ อาสาสมัครได้จ่ายยาถ่ายพยาธิให้ผู้ปกครองของเด็กๆ ด้วย

สำหรับกิจกรรมการตรวจและทำฟัน ไม่มีปัญหาเรื่องการสื่อสารนักเพราะสามารถตรวจฟันได้ทันทีโดยไม่ต้องซักถามอาการ สภาพฟันโดยทั่วไปของเด็กมอแกนจัดว่าฟันผุไม่มาก ใกล้เคียงกับเด็กไทยในชนบท มีผู้รับบริการถอนฟันทั้งหมด 5 ราย การถอนฟันนอกสถานที่เช่นนี้มีความลำบากอยู่บ้างเพราะอุปกรณ์ไม่พร้อมเช่นในโรงพยาบาลหรือในคลินิก

หลังจากบริการตรวจรักษาเรียบร้อยแล้ว มีการแจกแปรงสีฟันและยาสีฟัน ทันตแพทย์ได้สาธิตการแปรงฟันอย่างถูกวิธี ด้วยฟันจำลองก่อน และตามด้วยการสาธิตแปรงฟันจริงๆ

การสาธิตการแปรงฟัน โดยใช้ฟันจำลอง

ข้อเสนอแนะสำหรับกิจกรรมด้านสาธารณสุขในอนาคต

- ควรจะมีการตรวจสุขภาพมอแกนทุกปีหรือทุก 2 ปี ถ้ามีปัญหาจะได้รักษาพยาบาลได้ทันเวลา ส่วนผู้ที่ถอนฟันไปแล้ว ควรจะต้องติดตามตรวจเรื่องสุขภาพฟันด้วย ในการจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพมอแกนในครั้งต่อไป ควรจะมีพยาบาลหรือผู้ช่วยแพทย์มาร่วมกิจกรรมด้วยเพื่อความคล่องตัวในการตรวจรักษา
- ควรจะจัดการอบรมให้ความรู้ด้านสุขภาพเบื้องต้นและความรู้ด้านโรคและการดูแลรักษาตนเอง โดยเน้นโรคและปัญหาสุขภาพที่สำคัญๆ ในชุมชนมอแกน เรียงลำดับตามความสำคัญได้ดังนี้
 1. อนามัยแม่และเด็กและการวางแผนครอบครัว
 2. สุขศึกษาเบื้องต้นสำหรับทุกวัย และการปฐมพยาบาล
 3. ปัญหาสุขภาพจากสารเสพติด และขั้นตอนการลดเลิกสารเสพติดชนิดต่างๆ
 4. โรคผิวหนัง การรักษาแผลสด และแผลติดเชื้อ

การตรวจสุขภาพและตรวจรักษาฟัน มอแกนหมู่เกาะสุรินทร์

เมษายน 2544

โครงการนำร่องอันดามันได้รับความร่วมมือจากนายแพทย์รังสรรค์ เชี่ยววิริขจร นายทันตแพทย์พิรพล แสงอิน โรงพยาบาลสุราษฎร์ธานี จังหวัดระนอง และทันตแพทย์หญิงปรีดีนันท์ พัวทวีพงศ์ จากโรงพยาบาลละอุ่น จังหวัดระนอง นำอุปกรณ์การแพทย์และยามาตรวจรักษามอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ใน 2 หมู่บ้าน ประชากร 146 คน

แพทย์ตรวจสุขภาพเด็กมอแกน

จากการตรวจสุขภาพพบปัญหาที่สามารถจำแนกตามเพศและวัยดังนี้ ผู้สูงอายุมีปัญหาเรื่องโรคกระเพาะอาหารปวดเข่า ผู้ชายมีปัญหาปวดกล้ามเนื้อเนื่องจากทำงานหนักและต้องใช้แรง ผู้หญิงมีอาการวิงเวียนศีรษะ บางรายมีอาการขีด ส่วนเด็กๆ มีปัญหาหอบหืด พยาธิ บางรายมีอาการไข้และไอ

สำหรับสุขภาพฟันของเด็กมอแกน หากเทียบกับเด็กไทยในชนบทถือว่าฟันผุไม่มากนัก เนื่องจากลักษณะนิสัยการกินของหวานและขนมจิบน้อยกว่า แต่หากแบบแผนการบริโภคเปลี่ยนไปก็จะทำให้มีปัญหาเรื่องสุขภาพช่องปากมากขึ้น ส่วนผู้ใหญ่มอแกนที่เคี้ยวหมากมีปัญหาโรคปริทันต์และฟันสึกกร่อน

แพทย์และทันตแพทย์ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความสะอาดของหมู่บ้านอ่าวบอน (หรือแอ๊ะในภาษามอแกน) โดยเฉพาะน้ำที่มอแกนใช้อุปโภคบริโภค ซึ่งมาจากลำธารเล็กๆ หลังหมู่บ้าน และเป็นที่มีมอแกนอาบน้ำ ชักผ้า และต้มน้ำ ทำให้น้ำบริเวณลำธารอาจจะปนเปื้อนและไม่สะอาดพอสำหรับดื่ม ดังนั้น ควรจะมีการต่อท่อจากด้านบนของลำธารเพื่อแยกน้ำดื่มไม่ให้ปะปนกับน้ำที่ใช้ทั่วๆ ไป นอกจากนี้ หมู่บ้านมีปัญหาเรื่องขยะสะสมเพราะมอแกนยังมีลักษณะนิสัยทิ้งขยะไม่เป็นที่ ปัญหานี้จะรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อมีการตั้งหลักแหล่งถาวร

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมสุขภาพในอนาคต

---ควรจะมีการติดตามสภาวะการเจริญเติบโตของเด็กมอแกนทุกๆ ปี เช่น การวัดน้ำหนักและส่วนสูง ซึ่งทางโรงเรียนสุราษฎร์ธานีสามารถจะเก็บข้อมูลได้

---ความรู้เรื่องสุขภาพที่ต่องเน้นคือเรื่องโภชนาการ เรื่องสุขภาพช่องปาก (หากไม่มีอุปกรณ์แปรงสีฟันและยาสีฟัน การแปรงฟันอาจจะใช้ผ้าชุบเกลือทำความสะอาดสะอาดฟัน) อนามัยแม่และเด็ก (โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เด็กทารกดื่มนมแม่ เนื่องจากสะดวก สะอาด และประหยัด)

---มีอาการเจ็บป่วยหลายอย่างที่สามารลดบัจจัยเสี่ยงได้ เช่น อาการหอบหืด และการติดเชื้อทางเดินหายใจสามารถจะบรรเทาได้โดยการเลิกสูบบุหรี่ ดังนั้น ควรจะต้องมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ การลดบัจจัยเสี่ยง และการณรงค์ในด้านการสร้างเสริมสภาวะโดยอาจจะต้องอาศัยแรงจูงใจเข้าช่วย

การศึกษาตามอัธยาศัยและการสอนการวาดภาพสีน้ำแก่เด็กมอแกน

มกราคม 2545

แม้ว่าจะมีโรงเรียนสุรสวัสดิ์ที่สอนหนังสือเด็กมอแกนที่ หมู่เกาะสุรินทร์ แต่เด็กๆ มอแกนบางคนในหมู่บ้าน ไม่อยากไปโรงเรียน หรือพ่อแม่อยากให้อยู่ช่วยงานในบ้าน คอยดูแลญาติผู้ใหญ่ จึงมีเด็กประมาณ 10 คน ที่ไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นประจำ โครงการนำร่องอันดามัน ได้นำอาสาสมัครมาให้ “การศึกษาตามอัธยาศัย” แก่เด็กๆ มอแกนอ่าวบอน (อ่าวเนอะ) โดยการเตรียมหนังสือ รูปภาพ และเกม วางไว้บนโต๊ะ ใต้ร่มไม้ในหมู่บ้าน เมื่อเด็กๆ ว่างจากการช่วยงานในบ้านหรือจากการเล่นสนุกและมีความสนใจอยาก เรียนรู้แล้ว อาสาสมัครจึงนำหนังสือมาอ่านให้เด็กฟัง และนำรูปภาพ หรือเกมมาประกอบการสอน

เด็กๆ ที่ไม่ได้ไปโรงเรียนเป็นประจำจะมีสมาธิค่อนข้าง สั้น และมุ่งความสนใจอยู่กับหนังสือและรูปภาพอยู่ได้ ไม่นาน อาสาสมัครจึงไม่ได้บังคับเด็กๆ ให้ต้องนั่งฟัง อยู่ตลอด เมื่อเด็กเกิดความเบื่อหน่ายก็จะลุกออกไป เล่นหรือทำกิจกรรมตามประสาเด็กๆ และเมื่ออยากจะ เรียนรู้ก็จะแวะกลับมาหาอาสาสมัครอีก ซึ่ง อาสาสมัครก็พร้อมที่จะอ่านหนังสือและเด็กฟังในเวลา ที่เด็กพร้อมที่จะรับรู้จริงๆ จึงเป็นการส่งเสริม “การศึกษาตามอัธยาศัย”

อาสาสมัครสอนเด็กมอแกนให้รู้จักสัตว์ต่างๆ จากแผ่นภาพ

เด็กมอแกนดูรูปภาพจากหนังสือ

โครงการนำร่องอันดามันยังได้สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กมอแกนโดยผ่านศิลปะการวาดภาพด้วยสีน้ำ กิจกรรมการสอนการวาดภาพสีน้ำนี้ได้รับความร่วมมือ จากศิลปินอาสา คือคุณอนุพันธ์ พุกฤษพันธ์จิ แห่งกองทุนศิลปะเพื่อการพัฒนาเด็กและสังคม กลุ่มเป้าหมายคือเด็กมอแกนและมอแกลน อายุระหว่าง 8-12 ปี กิจกรรมการสอนวาดภาพจัดขึ้นที่โรงเรียน สุรสวัสดิ์ (เกาะสุรินทร์) โรงเรียนบ้านปากจก และ โรงเรียนเกียรติประชา บนเกาะพระทอง ทางโครงการฯ ได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากอาจารย์โรงเรียน ดังกล่าว คืออาจารย์เบญจวรรณ บุญสิน และอาจารย์ เจริญ อามุตตาภรณ์

เด็กมอแกนโรงเรียนสุรัสวดีวาดรูปบนหาดทราย

เด็กมอแกนและมอแกลนได้รับกระดาษวาดรูป กระดาษ
ไม้สำหรับรองวาด ดินสอ พู่กัน สีน้ำ และจานสี เพื่อ
ทดลองวาดและระบายสี ศิลปินอาสาได้อธิบายและ
สาธิตขั้นต่างๆ ของการเริ่มเป็นนักวาดภาพ ตั้งแต่
การจัดกระดาษ วิธีการจับดินสอ พู่กัน การลากเส้น การ
บีบสี การผสมสี การใช้น้ำหนักสี และการวาดภาพ
เพื่อเล่าเรื่อง

ศิลปะเป็นสื่อในการพัฒนาความคิด โดยมีสิ่งแวดล้อม
ในธรรมชาติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งการพัฒนา
แนวคิดโดยผ่านสื่อศิลปะเป็นการปลูกฝังให้เด็กได้เกิด
ความคิดที่มาจากใจตนเอง โดยกระบวนการที่ใช้สิ่งแวดล้อม
และธรรมชาตินำไปสู่การรักษาสุขภาพธรรมชาติ
การรักถิ่นฐานที่อยู่ ด้วยกระบวนการสร้างชีวิตที่งดงาม
นั่นคือ หลังจากที่ได้ทำกิจกรรมแล้วเสร็จ ไม่ได้
หมายถึงคุณค่าความงามจบลง เด็กๆ จะเหลือตะกอน
แห่งความรักในธรรมชาติและมีแนวคิดที่จะหวงแหน
รักษาสิ่งเหล่านี้ต่อไป

อนุพันธ์ุ พฤษพันธ์ุ

เด็กมอแกลนโรงเรียนเกียรติประชาระบายสีภายใต้ร่มไม้

แม้ว่าการวาดภาพจะใช้เวลาเพียง 2-3 ชั่วโมง และมี
เด็กเข้าร่วมครั้งละประมาณ 15-25 คน แต่กิจกรรมนี้
เป็นการริเริ่มให้ศิลปะเป็นเครื่องมือบ่มเพาะจินตนาการ
ความช่างสังเกตและการเห็นคุณค่าความงามและ
ความกลมกลืนของสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ เด็กๆ เหล่านี้
นั่งวาดรูปบนหาดทราย หรือในสนามใต้ต้นไม้ใหญ่ ใช้
จินตนาการที่เกิดจากการสังเกตสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติ
สื่อออกมาเป็นภาพลายเส้น และเติมสีสันที่เกิดจากการ
ผสมสีน้ำด้วยมือของตัวเอง กิจกรรมนี้ช่วยสร้างเสริม
ความช่างสังเกต ความอ่อนโยน ความสะอาด
กระบวนการเรียบเรียงความคิด

คุณอนุพันธ์ุสอนเด็กวาดภาพสีน้ำ

การจัดนิทรรศการ “โครงการนำร่องอันดามัน” ในงานจุฬาลงกรณ์

7-9 ธันวาคม 2545

งานจุฬาลงกรณ์เป็นงานที่เปิดให้สาธารณชนเข้ามาเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียน การสอน และการวิจัย ในคณะและสถาบันต่างๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งนำเสนอผลที่ได้จากการวิจัย สิ่งที่ใช้ประยุกต์ใช้จากงานวิจัยมาเสนอในรูปแบบต่างๆ ทั้งบอร์ดนิทรรศการ โมเดล ละคร คอมพิวเตอร์ ฯลฯ นอกจากการเผยแพร่ความรู้แล้ว ยังมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การบรรยาย การสัมมนา การตอบปัญหา ฯลฯ

ในช่วงงานจุฬาลงกรณ์ ระหว่างวันที่ 7-9 ธันวาคม 2545 โครงการนำร่องอันดามันได้จัดบอร์ดนิทรรศการ แสดงภาพถ่ายและข้อมูลเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม มอแกนและอูรักลาไ่วย รวมทั้งจัดแสดงเรือและหัตถกรรมตัวอย่าง ในบริเวณตึก 1 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นิสิตและอาสาสมัครจำนวน 3 คนได้ให้ข้อมูลและตอบข้อซักถามเกี่ยวกับโครงการฯ และวิถีชีวิตมอแกน

บอร์ดนิทรรศการอูรักลาไ่วย

มีนักเรียนระดับมัธยมศึกษา นิสิตและบุคลากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ความสนใจกับนิทรรศการโครงการฯ มากพอสมควร

บางคนไม่เคยทราบว่าประเทศไทยมีกลุ่มชนเผ่าอยู่หลายกลุ่ม และหลายๆ คนไม่เคยได้ยินเกี่ยวกับเรื่องมอแกนและอูรักลาไ่วยมาก่อน นิทรรศการดังกล่าวจึงเป็นสื่อแสดงที่เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “ชาวเล” ให้ผู้ที่มาชมงานจุฬาลงกรณ์ได้ทราบ

บอร์ดนิทรรศการมอแกน

การนำตัวแทนมอแกนเข้าร่วมงาน “สนทนาข้ามวัฒนธรรม”

18-19 ธันวาคม 2545 ณ อาคารสำนักงานใหญ่ บริษัท ปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย จำกัด (มหาชน)

งาน “สนทนาข้ามวัฒนธรรม” เป็นงานที่ร่วมกันจัดขึ้น โดยคือ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ศูนย์อบรม วนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เครือข่ายเฝ้าระวังป่าไทย งานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการมอบรางวัลลูกโลกสีเขียว ซึ่งเป็นรางวัลที่ทางบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) มอบให้แก่บุคคลและชุมชนที่มีผลงานโดดเด่นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จัดขึ้นในวันที่ 18-19 ธันวาคม 2545 ณ อาคารสำนักงานใหญ่ ปตท.

ศ.ดร. สมศักดิ์ สุขวงศ์ ผู้ประสานงานหลักในการจัดงาน สนทนาข้ามวัฒนธรรม ได้จัดให้มีการอภิปรายในประเด็นต่างๆ ทั้งเรื่องความหลากหลายของชนพื้นเมือง สิทธิและความเสมอภาคในสังคม วัฒนธรรมลุ่มน้ำและชายฝั่งกับระบบนิเวศน์ ฯลฯ ในช่วงหนึ่งของงานนี้ มีการเชิญผู้แทนชนเผ่ามลาบรี ชาวโก กวย กะเหรี่ยงโป และมอแกน มาพูดคุยในหัวข้อ เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดการทรัพยากรและภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ชาละมา กัลลาทะเล สนทนากับตัวแทนชาวโก

โครงการนำร่องอันดามันได้นำตัวแทนมอแกน 6 คน มาร่วมงานนี้ โดยบริษัท ปตท. จำกัด ให้การสนับสนุนค่าเดินทางและค่าที่พัก ในช่วงของ “การสนทนาข้ามวัฒนธรรม” คุณก้องและคุณชาละมา กัลลาทะเล เป็นตัวแทนมอแกนขึ้นร่วมพูดคุยบนเวที งานนี้นอกจากจะเป็นเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนกันระหว่างชนเผ่าแล้ว ยังกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และแสวงหาพันธมิตรในการผลักดันให้สังคมใหญ่ยอมรับถึงความสำคัญและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะคนเล็กคนน้อย และกลุ่มชายขอบ ที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต

ตัวแทนจากหลายชนเผ่าขึ้นเวทีสนทนา

การดำเนินการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทุกวันนี้ได้แบ่งแยกตัดขาดเรื่องวัฒนธรรม และ จิตวิญญาณของเผ่าพันธุ์ออกไปอย่างสิ้นเชิง นักจัดการ ทรัพยากรมักมีทัศนคติในทางลบกับกลุ่มชน พื้นฐาน ความลำเอียงนี้มีอยู่ทุกแห่งหน ไม่ได้คำนึงถึงความเป็น จริงว่าบริเวณที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสมบูรณ์ ของโลกนั้น ล้วนมีเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมอาศัยอยู่เสมอ และ อยู่มาตั้งแต่บรรพกาล อาทิ ป่าที่สมบูรณ์ของ เกาะบอร์เนียวมีชนเผ่าด้ายค บริเวณป่าที่สมบูรณ์ของ ป่าปาปัวนิวกินี แหล่งของนกปีกงาหลายชนิดที่หลากหลยก็ มีชนเผ่าพื้นถิ่นอยู่มากมาย มากที่สุดของเอเชีย ปาดงดิบที่บอร์เนียวมีชาวมลายูมีชาวกี เกาะแก่งแห่ง ทะเลอันดามันก็มีชาวเลอาศัยทะเล อาศัยป่ามาช้านาน ป่าแห่งเทือกเขาพะโคของพม่า และป่าตะวันตก ที่สมบูรณ์ของไทยก็มีกะเหรี่ยง ป่าผลัดใบภาคเหนือมี ตองเหลือง และยังมีอีกหลายกลุ่มวัฒนธรรมของไทย ที่อยู่กับธรรมชาติในที่ราบสูงโคราช ลุ่มน้ำต่างๆ จนถึง ที่ราบลุ่มน้ำท่วมของภาคกลาง ภาคใต้มานานนับร้อย นับพันปี การเรียนรู้และยอมรับนับถือในวิถีชีวิตของ เผ่าพันธุ์ไทย และวิถีชีวิตอันเป็นประเพณีดั้งเดิม รู้จัก บูรณาการเรื่องวัฒนธรรมนี้เข้ากับแผนพัฒนาและ จัดการสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะรักษาไว้ซึ่ง ความหลากหลายบนโลกใบนี้

ในกลุ่มวัฒนธรรมหรือกลุ่มชนหนึ่งๆจะมี องค์ความรู้ที่ถือกำเนิด ณ ที่นั่น โดยความรู้นี้ได้รวม ปัญหาและประสบการณ์แห่งชีวิตไว้ เรียกกันว่าความรู้ ท้องถิ่น หรือ Indigenous Knowledge (IK) หรือ Traditional Knowledge (TK) หรือ Local Knowledge (LK) ความรู้ท้องถิ่นนั้นมีการพัฒนาเช่นเดียวกับ วิทยาศาสตร์สากลหรือวิทยาศาสตร์ตะวันตก ทั้งสาม คำ (IK, TK, LK) ความจริงไม่มีมาตรฐานในการใช้ และมีความหมายเหมือนกัน ใช้แทนกันได้ แต่บางคน

บอกว่าเมื่อใช้คำว่าดั้งเดิม (traditional) แล้ว มักสื่อ ความหมายว่าเป็นความรู้เก่าๆ เป็นเรื่องโบราณๆ

ความรู้ท้องถิ่นอันเป็นความรู้ที่ปรากฏใน ท้องถิ่นหนึ่งๆ นั้น กลุ่มคนได้ใช้ในการยังชีพเพื่อความ อยู่รอด ความรู้อาจเป็นเรื่องอาหาร ยา การจัดการ ทรัพยากร และกิจกรรมอื่นๆอีกหลายอย่าง ความรู้ ท้องถิ่นความจริงไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีพลวัต (dynamic) กลุ่มชนอาจได้รับความรู้ใหม่มาจากภายนอกบ้างก็ได้ แต่ก็นำความรู้ที่นำมาทดลองปรับใช้ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ของตน และง่ายในการใช้

มอแกนแจวเรือเล็กตกปลาตามชายฝั่ง

ถ้าจะรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของ โลกไว้ เราก็ไม่ควรให้เรื่องการจัดการทรัพยากรนี้เป็น เรื่องของนักวิชาการ นักวิทยาศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ เท่านั้น แต่เราควรเชื่อมโยงเรื่องวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเข้าด้วยกัน เราควรให้ชุมชนท้องถิ่นร่วม ด้วยในการตัดสินใจในการอนุรักษ์ และจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติรอบตัวเขา เราควรสนับสนุนให้ ชุมชนในพื้นที่ได้ รักษาประเพณี วิถีชีวิตแห่งตนและ สนับสนุนให้ใช้ความรู้ของท้องถิ่นที่เชื่อมต่อการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่าง ยั่งยืน สนับสนุนให้ใช้ความรู้ดังกล่าว และเราควรเคารพ

(ต่อ)

ในวัฒนธรรม และสิทธิแห่งดินแดนของชนเผ่า ถึงจะเป็นการรักษาความหลากหลายของพิภพนี้

การให้ชนเผ่าดั้งเดิมมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติ มีตัวอย่างในการจัดการอุทยานในประเทศออสเตรเลีย เช่น ที่อุทยานแห่งชาติ Uluru – Kata Tjuta (Uluru เคยมีชื่อเรียกว่า หิน Ayers Rock) อุทยานแห่งชาติแห่งนี้ใช้วิธีจัดการร่วมกันระหว่าง กรมอุทยานกับชนเผ่า (joint management) ซึ่งชนเผ่าได้เข้าร่วมในกรรมการบริหารของอุทยาน (Board of Management) ตอนเริ่มต้นจัดแบบนี้ นั้นไม่มีความมั่นใจ แต่สิบปีต่อมาพบว่าอุทยานแห่งนี้ดึงดูดนักท่องเที่ยว และนักวิทยาศาสตร์เพิ่มมากขึ้น และนับเป็นความ ภูมิใจอย่างหนึ่งของการจัดการอุทยานรูปแบบใหม่ที่คืนอำนาจให้ชนเผ่า กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ชื่อ Anangu อยู่มานานสองหมื่นปี เขามองศึความรู้ท้องถิ่นมากมาย ปัจจุบันได้ทำหน้าที่อธิบายนักท่องเที่ยว และช่วยเสนอประเด็นการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ เมื่อมีโครงการศึกษาวิทยาศาสตร์ร่วมเมื่อปี 2530 ความรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เขาช่วยให้การสำรวจสัตว์ พืช ที่หายากรวมทั้งผลกระทบที่มีกัรนำสัตว์ชนิดใหม่เข้าไปในแถบนี้

ศ.ดร. สมศักดิ์ สุขวงศ์

นอกจากจะนำมอแกนมาร่วมงานนี้แล้ว ผู้ประสานงานโครงการนำร่องอันดามันได้พามอแกนไปรู้จักสถานที่ต่างๆ ในกรุงเทพฯ เช่น วัดพระแก้ว พระบรมมหาราชวัง สวนสัตว์เขาดินวนา เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้มอแกนได้รับรู้เรื่องเกี่ยวกับสังคมใหญ่และวิถีชีวิตของคนในเมืองหลวงมากขึ้น

มอแกนหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

การนำตัวแทนมอแกนมาแสดงดนตรีและร้องเพลงมอแกน

ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

27 มีนาคม 2546

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้จัดการประชุมเรื่อง “ชาติและชาติพันธุ์” ในระหว่างวันที่ 26-28 มีนาคม 2546 และได้เชิญกะเหรี่ยงจากจังหวัดตากมาแสดง “จ่า” ซึ่งเป็นการร้องประกอบทำร้ายรำ และเชิญมอแกนมาร่วมแสดงดนตรีและร้องเพลงมอแกน โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธรสนับสนุนค่าเดินทางและค่าที่พักให้ โครงการนำร่องอันดามันได้นำตัวแทนมอแกน 6 คน คือคุณคุณุ่น คุณมอกี คุณต้าด คุณลีฮ้า คุณจุก และ คุณอันดา มาแสดงดนตรีและร้องเพลง “ปี่อ้าย หลูฮ้อย” และ “จี้จุ่ม ปูเตี้ยก”

คุณมอกี กล้าทะเล กับรูปตนเองที่ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

“เหยียะเน่ มอแกน” หรือเพลงมอแกน ส่วนใหญ่เป็นเพลงร้องคู่สลับกันระหว่างหญิงชาย และสลับระหว่างเสียงร้องและเสียงบรรเลงของกำดิง ซึ่งเป็นเครื่องสาย ใช้คันสีคล้ายซอ และประกอบจังหวะด้วยรำมะนาหรือที่มอแกนเรียกว่า “บ้านา” นักร้องคิดเนื้อเพลงขึ้นมาเดี๋ยวนั้น ใช้ปฏิภาณไหวพริบ โดยอาศัยโครงเรื่องของเพลงดั้งเดิมที่เป็นที่นิยมกัน เพลงมอแกนมี

ความไพเราะเพราะอุปมาอุปไมย ในเพลง “ปี่อ้ายฉ้อดา หลูฮ้อยหมาดี” คุณมอกีได้บรรยายถึงโอกาสที่ได้มากรุงเทพฯ เมื่อมาถึงแล้วก็บรรยายว่า “มาตามูลาน แข่งบุญลาน แข่งปี่ต๋วก ชันเอบูมแอบีาบ ชันมะคิดอะบู้ยไฟฟ้า” (มากรุงเทพฯ ไม่เห็นแสงเดือนแสงดาว ปูย่าตาทวดคงจะไม่ทัน เราเห็นแสงไฟฟ้าพราวแพรว แทนแสงเดือนดาว)

มอแกนแสดงดนตรีและร้องเพลงในการประชุม

“ชาติและชาติพันธุ์”

เพลง “ปี่อ้ายฉ้อดา หลูฮ้อยหมาดี”

ปี่อ้ายฉ้อดา อิงหลูฮ้อยหมาดี เนโอเนชัน
มอกีหง่าดินตงหล่าตี้ะ
โอดังมะชันหง่าดินกรุงเทพฯ กำโกเหม่ลาก
ก๊ะฮะเตี
มอยจ้อเจ๊าะ กะกรุงเทพฯ

คนพื้นเมืองกับพื้นที่อนุรักษ์ โครงการนำร่องอันดามัน

พี่ชายช่อดา น้องสาวหมาดี
มอก็มาจากเกาะสุรินทร์มาถึงกรุงเทพฯ เกิดมาตั้งแต่
ยังเป็นเด็กแดงๆ
ยังไม่เคยมาถึง
แต่เมื่อแก่ชรา จนกระทั่งมีหลานเหลนแล้ว
จึงได้มากกรุงเทพฯ

คุณค่า ความงดงามของเพลงและเครื่องดนตรีดั้งเดิม
และอยากสืบทอดวัฒนธรรมเพลงร้องนี้ต่อไป

ในระหว่างที่อยู่กรุงเทพฯ ตัวแทนมอแกนทั้ง 6 คน
ได้เดินทางไปชมสถานที่ต่างๆ เช่น สวนสัตว์ดุสิต
(เขาดินวนา) สวนงู (สภากาชาดไทย) ฟาร์มจระเข้
พิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้ง และเด็กๆ ได้ลองเล่นว่าวที่
ท้องสนามหลวงด้วย

ปัจจุบันดนตรีและเพลงมอแกนถูกลืมเลือนไปจนใกล้จะ
สูญหายแล้ว เดิมมอแกนเป็นสิ่งคมขปาฐะ เพราะ
ไม่มีภาษาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ทุกอย่างจึง
ถ่ายทอดผ่านคำบอกเล่า นิทาน ตำนาน เพลงร้อง ฯลฯ
แต่มอแกนรุ่นหลังๆ หันมานิยมดูโทรทัศน์และฟังวิทยุ
จึงรับและซึมซาบเอาเรื่องราวและเพลงยอดนิยมของ
ไทยจนแทบจะไม่เหลือพื้นที่และความสนใจให้กับเรื่อง
เล่าและเพลงดั้งเดิม โครงการนำร่องอันดามันเห็น
ว่าการเปิดโอกาสให้มอแกนได้แสดงดนตรีและร้องเพลง
ต่อผู้ชมผู้ฟังคนไทยจะกระตุ้นให้มอแกนหันมามองถึง

มอแกนที่วัดอรุณราชวราราม

มอแกนเที่ยวสนามหลวง

บทสรุป

นับตั้งแต่การจัดประชุมระดมความคิดในปี พ.ศ. 2541 โครงการนำร่องอันดามันได้ประสานงานและจัดกิจกรรมไปแล้วหลายอย่าง ซึ่งบรรลุเป้าหมายที่หลากหลาย ทั้งในด้านการระดมความคิด การสร้างพันธมิตรในการทำงาน การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การศึกษาวิจัย การเพิ่มทักษะ ศักยภาพและทางเลือกให้กับชุมชน การสนับสนุนการสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรม การเผยแพร่และการสร้างความตระหนัก

สรุปเป้าหมายและกิจกรรมในโครงการนำร่องอันดามัน

เป้าหมาย	กิจกรรม
ระดมความคิด สร้างพันธมิตรในการทำงาน และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none">การประชุมระดมความคิดเพื่อหากรอบแนวคิดและทางเลือกของการพัฒนาอย่างยั่งยืนการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดทางเลือกและพันธกิจของการพัฒนาการประชุมสรุปผลโครงการระยะแรกการร่วมจัดประชุม Wise Coastal Practice for Asia and Pacific
ศึกษาวิจัย รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน	<ul style="list-style-type: none">การประเมินทรัพยากรธรรมชาติและความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ หมู่เกาะสุรินทร์
เพิ่มทักษะหรือศักยภาพ และสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพ	<ul style="list-style-type: none">การส่งเสริมงานฝีมือหัตถกรรมมอแกน
สนับสนุนการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none">การร่างและจัดพิมพ์หนังสือ “ชีวิตพวกเราชาวทะเล” สี่ภาษาการสนับสนุนการสร้างเรือกำบัง
เผยแพร่ข้อมูล และสร้างความตระหนัก	<ul style="list-style-type: none">การร่างและจัดพิมพ์คู่มือเส้นทางศึกษาธรรมชาติการจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรมที่หมู่บ้านมอแกน

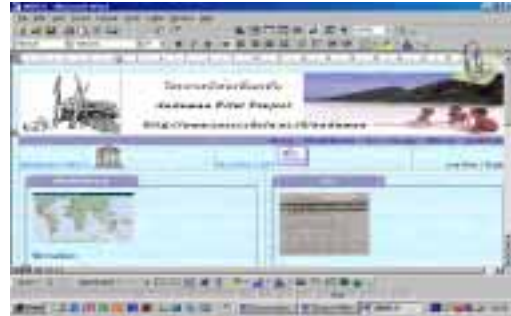
กิจกรรมของโครงการนำร่องอันดามันนำไปสู่บทเรียนเกี่ยวกับการทำงานคือ 1) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายๆ ฝ่ายมีส่วนร่วมและมีเป้าหมายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สอดคล้องกัน 2) มีการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของซึ่งกันและกัน 3) ให้ความสำคัญกับความรู้พื้นบ้านและการจัดการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ 4) สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนโดยกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และวิถีชนเผ่า 5) เผยแพร่ข้อมูลออกไปสู่วงกว้างเพื่อสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชนเผ่าและส่งเสริมคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม 5) เปิดโอกาสให้ชนเผ่าได้เรียนรู้โลกภายนอก และสรรหาทางเลือกในการพัฒนาที่จะไม่ทำลายสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

แม้ว่ากิจกรรมหลายอย่างจะเสร็จสิ้นไปแล้ว แต่ก็มีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานในอนาคต มีบางกิจกรรมที่ต้องทำต่อเนื่อง และมีบางกิจกรรมที่โครงการได้วางแนวทางไว้แล้ว เพื่อที่จะได้สานต่องานในช่วงที่ผ่านมา กิจกรรมที่วางแผนจะจัดในอนาคตมีดังนี้

การจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการนำร่องอันดามัน

โครงการนำร่องอันดามันมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับมอแกนอยู่มาก การจัดทำเว็บไซต์จะทำให้เผยแพร่ข้อมูลนี้ออกไปสู่สาธารณชน ทำให้พันธมิตรและแนวร่วมที่เป็นองค์กรหรือหน่วยงานสามารถจะติดตามความคืบหน้าของโครงการได้ และมีสื่อกลางที่ติดต่อกับโครงการได้ เว็บไซต์จะมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และมีรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการ กิจกรรมต่างๆ ชาวเกี่ยวกับมอแกนในสื่อต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมอแกน มอแกน อูรักลาไวก์ และ web board ให้

ผู้ติดตามสามารถจะซักถามปัญหา ให้ข้อเสนอแนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการได้

หน้าแรกของเว็บไซต์โครงการนำร่องอันดามัน

การจัดกิจกรรมอนุรักษ์เต่าทะเล

กิจกรรมนี้จะเน้นที่การรณรงค์เกี่ยวกับการอนุรักษ์เต่าทะเล เป็นการกระตุ้นให้เด็กๆ มอแกนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิต อาหาร ความเป็นอยู่ ภัยคุกคามเต่าทะเล และให้เด็กๆ ได้สืบเสาะรวมทั้งบันทึกความรู้ ประสบการณ์ เรื่องเล่าหรือตำนานจากญาติผู้ใหญ่ใน ส่วนที่เกี่ยวกับเต่าทะเลและสัตว์ทะเลอื่นๆ ที่หายาก และใกล้สูญพันธุ์ เพื่อเป็นการสนับสนุนกิจกรรมการเพาะเลี้ยงเต่าทะเลของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ อาจจะจัดฝึกอบรมมอแกนเกี่ยวกับวิธีที่ถูกต้องในการเคลื่อนย้ายไข่เต่า ฟักไข่ และเลี้ยงลูกเต่าทะเล โดยมีเด็กๆ คอยจดบันทึกเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงและพัฒนาการของเต่า

การสำรวจความเป็นไปได้ในการขยายโครงการสู่พื้นที่อื่นๆ

บทเรียนจากโครงการนำร่องอันดามันอาจจะขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆ โดยปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โครงการนำร่องอันดามันในช่วงต่อไปจะสำรวจความเป็นไปได้ในการขยาย โครงการไปสู่พื้นที่อื่นๆ ที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์และมี คนพื้นเมืองอาศัยอยู่ (เช่น เกาะหลีเป๊ะในเขตอุทยานแห่งชาติเกาะตะรุเตา อาดัง-

ราวี่ และอุทยานแห่งชาติเกาะลันตา ที่มีชุมชนอูรักลาไวก้ออาศัยอยู่) เริ่มจากการสำรวจผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จุดอ่อนจุดแข็งของพื้นที่ กิจกรรมในพื้นที่ ปัญหาและความต้องการของคนในพื้นที่ และค้นหาแนวทางการพัฒนาโดยอาศัยการมีส่วนร่วม

การร่างและจัดพิมพ์หนังสืออ่านเพิ่มเติมระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และการจัดทำพจนานุกรมประกอบภาพ

หนังสือ “ชีวิตพวกเราชาวทะเล” เป็นผลงานของโครงการนำร่องอันดามันในช่วงต้นๆ เป็นทั้งหนังสืออ่านที่สร้างให้เด็กๆ ชาวเลเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภาษาของตนเองและเป็นสื่อที่สะท้อนให้เด็กๆ รวมทั้งผู้คนในสังคมใหญ่เห็นถึงวิถีชีวิตที่อาศัยทรัพยากรจากป่าและทะเลของมอแกนและอูรักลาไวก้อ โครงการนำร่องอันดามันจึงวางแผนจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยจะพิมพ์เป็นภาษาไทย และภาษามอแกน-อูรักลาไวก้อ และจะจัดทำพจนานุกรมประกอบภาพเพื่อส่งเสริมการศึกษาและการใช้ภาษาของมอแกนและอูรักลาไวก้อด้วย

การสร้างสื่อเพื่อส่งเสริมความตระหนักด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมหนึ่งซึ่งวางแผนไว้ในอนาคตคือการจัดทำสื่อหรือจัดหาสื่อเพื่อสร้างเสริมความเข้าใจให้กับมอแกนในเรื่องบทบาทของอุทยานแห่งชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้มอแกนได้เข้าใจถึงการจัดการพื้นที่อนุรักษ์และเพื่อให้มอแกนสามารถจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการได้ในอนาคต ในทางกลับกัน ควรจะมีสื่อเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและสังคมใหญ่ได้เข้าใจถึงชีวิตวัฒนธรรมของมอแกน และมุมมองของมอแกนต่อสิ่งแวดล้อม โครงการนำร่องอันดามันจึงวางแผนจัดทำสื่อสไลด์และ

วิดีโอทัศน์เพื่อนำเสนอเรื่องราวของมอแกนให้สังคมใหญ่ได้รับรู้

การสำรวจเพื่อผลักดันเรื่องสัญชาติและบัตรประชาชน

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจประชากรมอแกนและรวบรวมข้อมูลคร่าวๆเกี่ยวกับประกอบการผลักดันเรื่องสัญชาติและบัตรประชาชน มอแกนส่วนใหญ่ที่หมู่เกาะสุรินทร์ตั้งหลักฐานอยู่ในประเทศไทยค่อนข้างถาวร ผู้หญิงมอแกนหลายคนแต่งงานกับคนไทยและต้องการมีสัญชาติและบัตรประชาชนเพื่อที่จะได้เดินทางไปยังที่ต่างๆ ได้โดยไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะถูกตรวจตราหรือจับกุมในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย และเพื่อที่บุตรจะได้ได้รับการรับรอง และได้รับสวัสดิการตามสมควร สิทธิในสัญชาติเป็นสิทธิที่มอแกนส่วนใหญ่ที่หมู่เกาะสุรินทร์พึงมีพึงได้ แต่ควรจะมีเปิดโอกาสให้มอแกนได้รับรู้ถึงหน้าที่และบทบาทของตนในฐานะผู้ถือสัญชาติไทยเสียก่อน และควรมีการวางแผนการจัดตั้งคณะกรรมการ (ประกอบด้วยมอแกนและผู้ที่เกี่ยวข้อง) เพื่อพิจารณาความเร่งด่วนและความจำเป็นของการให้สัญชาติ และการวางแผนทางจำกัดการให้สัญชาติสำหรับมอแกนอื่นๆ ที่จะอพยพจากประเทศเมียนมาร์เข้ามาในประเทศไทย

การวางแผนจัดตั้งมูลนิธิ

ในช่วงต่อไป โครงการนำร่องอันดามันจะวางแผนจัดตั้งมูลนิธิเพื่อสานต่องานของโครงการอย่างเป็นทางการเป็นระบบและต่อเนื่อง กิจกรรมที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเป็นช่วงๆ อาศัยเวลาและแรงของอาสาสมัคร การจัดตั้งมูลนิธิจะทำให้มีผู้ทำงานเต็มเวลาและดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง การผลักดันเรื่องสัญชาติ การส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย การส่งเสริมงานฝีมือหัตถกรรม ฯลฯ ล้วนเป็นงานที่ต้องอาศัย

คนพื้นเมืองกับพื้นที่อนุรักษ์ โครงการนำร่องอันดามัน

การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและประสานกับพื้นที่อย่าง
สม่ำเสมอ

ส่งท้าย

มอแกนกับอนาคต

ในการประชุมระดมความคิด และในเวทีต่างๆ ที่มี การพูดถึงวิถีชีวิตของมอแกน มักจะมีคำถามอยู่เสมอว่า ในอนาคต มอแกนอยากทำอะไร อยากเป็นอะไร อยากเห็นชุมชนของตนเป็นอย่างไร ในส่วนท้ายนี้ขอเสนอความคิดเห็นที่มอแกนคนหนึ่งได้ร่างไว้เกี่ยวกับอนาคต และการสนับสนุนที่ต้องการ

มอแกนกับอุทยานแห่งชาติทางทะเล

การดำรงชีพมอแกนกับงานอนุรักษ์เกาะสุรินทร์

เนิ่นนานมาแล้วมอแกนอยู่อย่างสงบสุขในวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ดั้งเดิม และวันนี้ภาพเก่าๆ กำลังจะหมดไปในชีวิตมอแกน เพราะอาชีพที่สวนทางกับงานอนุรักษ์ หนึ่งปีในการทำงานเลี้ยงชีพ เพื่อกินเท่านั้น ค่าใช้จ่ายจึงไม่พอเพียง อยากให้ทางหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องช่วยส่งเสริมงานอาชีพเพื่องานอนุรักษ์ที่ไม่อยากให้มอแกนกลับไปทำงานเดิมๆ อีกต่อไป อยากให้อุทยานฯสนับสนุนงานด้วยการจ้างงานในหน้าที่ดังนี้

1. ขับเรือหางยาว
2. เก็บขยะ
3. เดินป่า และดำน้ำ
4. งานฝีมือ

ช่วงปิดเกาะ 6 เดือน อย่างเข้าหน้ามรสุม อยากให้ทางอุทยานฯ ช่วยส่งเสริมการเลี้ยงปลาในกระชัง แทน

การดำหอยดำปลาอย่างเก่าๆ และได้เป็นหูเป็นตาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อยู่เพื่อการดำรงชีพต่อไปในอนาคต

นายก้อง กล้าทะเล, กันยายน 2545

ความต้องการของมอแกนเน้นที่ความจำเป็นเฉพาะหน้าเกี่ยวกับการทำมาหากินและวิถีความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องวันต่อวัน การวางแผนอนาคตในระยะ 10, 20, 30.... ปีนั้น ยังเป็นเรื่องที่ไกลตัวและไม่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่โครงการนำร่องอันดามันได้พยายามดำเนินการเพื่อจะตอบสนองทั้งความจำเป็นเฉพาะหน้า ความต้องการพื้นฐาน และความจำเป็นในเรื่องของการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องมองไกลไปข้างหน้า และเป็นเรื่องที่ทำหาย โดยเฉพาะสำหรับคนพื้นเมืองกลุ่มเล็กๆ ที่กำลังถูกเบียด ขับโดยกระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เริ่มตั้งแต่การรุกคืบของการค้าขายและระบบตลาด การก่อตัวของรัฐชาติและการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวภายใต้การปกครองระบอบใหม่ การขีดแบ่งพรมแดนและการจำกัดการเดินทางข้ามเส้นพรมแดน การท่องเที่ยวที่นำผู้คนมากมายตามมาเยี่ยมเยียนพื้นที่ กระแสการบริโภคอย่างไร้ขีดจำกัด ฯลฯ

เช่นเดียวกับโครงการนำร่องในพื้นที่ต่างๆ ที่สนับสนุนโดยโครงการสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งและเกาะขนาดเล็ก ยูเนสโก ปารีส หรือ CSI

โครงการนำร่องอันดามันได้ประสานความร่วมมือจาก ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย เพื่อที่จะมุ่งไปสู่การสร้าง ความยั่งยืนให้กับสังคมวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองและ สิ่งแวดล้อมชายฝั่งทะเล ผู้ประสานงานขอขอบคุณ หน่วยงาน องค์กร และบุคคลที่ได้อนุเคราะห์ สนับสนุน และเอื้อเฟื้อต่อโครงการฯ เป็นอย่างดี

ผลลัพธ์ที่ได้จากกิจกรรมโครงการฯ เป็นเพียงส่วนเสี้ยว ของความสำเร็จ การได้กัลยาณมิตรที่เข้ามาเกื้อหนุน โครงการและการขยายเครือข่ายการทำงานเป็น ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่กว่า หากบทเรียนที่ได้จาก โครงการนี้กลายเป็นแรงบันดาลใจหรือจุดประกายให้ เกิดความพยายามที่จะรักษามรดกทางธรรมชาติและ วัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ แล้ว ก็นับว่าโครงการฯ ได้บรรลุ เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้แต่แรกเริ่ม

คนพื้นเมืองกับพื้นที่อนุรักษ์ โครงการนำร่องอันดามัน

